

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Helsingør Stiftsbog

2000

Helsingør Stiftsbog

2000

REDAKTION

Per Rysgaard Jensen · Paul Heide · Jan Ulrik Dyrkjøb

Lise-Lotte Rebel

Illustrationen på bogens omslag:

Kunstneren Mogens Jørgensen kunne til påsken år 2000 opsætte sin udsmykning af altervæggen i Helsingør kirkegårds kapel, som med kirkegården og krematoriet ejes og bestyres af menighedsrådene for byens sogne.

Da det nye kapelkrematorium stod færdigt i 1979 måtte arkitekterne Mads Drosted og Rolf Graae af økonomiske grunde lade sig nøje med at opsætte et enkelt trækors på kapelsalens østvæg, men en gave fra Sparekassen for Helsingør og Omegn blev begyndelsen til en udsmykningsfond.

Mogens Jørgensens relief er skåret ud i en messingplade på 2 centimeters tykkelse og belagt med bladguld. Den tunge metalplade og spor og grater efter skærebrænderen minder om smedenes arbejde på det nu lukkede Helsingør Skibsværft.

Motivet er en tornebusks grenværk. Man finder mange antydninger i reliefet. Grenenes fletværk danner bl.a. et korsmønster og minder om lidelseshistorien og Kristi tornekrone. Relieffet kan også ses som den rose, der spirede frem midt i den kolde vinter om nat ved Betlehem eller det livstræ, der påskemorgen fæsted i graven rod. Men det kan også være den brændende tornebusk i ørkenen, hvor Gud åbenbarede sig for Moses og kaldte sig: »Jeg er den, jeg er«.

Kapellets altervæg var før en lukket mur – om end mod øst. Det guldbelagte relief bryder muren som den gyldne sol frembryder og varsler den morgen, som skal komme og gøre ende på dødens nat.

Per Rysgaard Jensen

Tryk:
Poul Kristensen Grafisk Virksomhed a/s, Herning

Indhold

Biskoppens tale ved indsættelsen af provst Grete Boje 5

Værdier i folkekirken

Af Margrethe Vestager 9

Helsingør Stift i går, i dag og i morgen

Af Niels Eric Grunnet 18

Et rum at være i

Af Niels Bruuse 32

Ugens gang i sogn og på sygehus

Af Tom Andersen Kjær 40

Frelse og forløsning i Salvador Dalis malerier.

Kristus, eros og kosmos

Af Merete Sølling 57

De stille i landet

Af Jan Ulrik Dyrkjøb 73

Hvad kokostæppet gemte

Af Torben Bill-Jessen og Lone Hvass 85

Året, hvor mange skibe kom i søen

Af Birthe Willumsen 97

For at det må blive i Kristus

Af Henrik Jul Petersen 99

Helsingør Stifts Landemodeakt 2000 101

Til præster og menighedsråd i Helsingør Stift

Hermed har vi den glæde at udsende Helsingør Stiftsbog 2000. Sædvanen tro afspejler Stiftsbogen begivenheder fra årets løb, samt artikler, hvis forfattere har tilknytning til stiftet og dets liv.

To bidrag afspejler Landemodet den 7. oktober, dels indsættelsesprædiken til provsten fra Kongens Lyngby Provsti, dels kirkeminister Margrethe Vestagers tale ved det udvidede landemøde i Helsingørhallen om værdier i Folkekirken.

Pastor Niels Eric Grunnets grundige rapport vedrørende en eventuel deling af stiftet fremlægges her til debat og videre overvejelse.

Som det er de fleste bekendt er Helsingør Domkirke under en gennemgribende restaurering, som vi forventer afsluttet i 2001, hvor vi håber at kunne genåbne domkirken ved en festgudstjeneste 1.søndag i advent. Kirketjener Torben Bill-Jessen og museumsinspektør Lone Hvas fortæller om restaureringsarbejdet.

Fra udvalgsarbejdet beretter sognepræst Henrik Jul Petersen om Ydre Missionsarbejdet i stiftet. Formanden for Det Mellenkirkelige Stiftsudvalg, Birthe Willumsen, bringer nyt herfra.

Forfatteren Niels Brunse, som for øvrigt har været kordreng i Helsingør Domkirke, skriver om at vende tilbage til folkekirken.

Sognepræst Merete Sølling, som har haft studieorlov, delagtiggør os i studier af Salvador Dali's kunstneriske univers.

Sygehuspræst Tom Andersen Kjær åbner sin kalender og giver et indblik i de daglige gøremål.

Sognepræst Jan Ulrik Dyrkjøb bidrager med en artikel De stille i Landet.

På redaktionens vegne er det mig en glæde at kunne udsende disse læseværdige bidrag til menighedsrådsmedlemmer og præster og andre interesserede, og ønske alle en god advents- og juletid i hjem og kirke.

Lise-Lotte Rebel

Biskop Lise-Lotte Rebels tale ved indsættelsen af provst Grete Bøje, Kongens Lyngby Provsti

Det hellige ord, som jeg på denne din indsættelsesdag særligt vil lægge dig på hjerte, skriver apostlen Paulus i sit første brev til Timotheus, kapitel 1, 12-17.

Jeg takker ham, der har givet mig kraft, Kristus Jesus, vor Herre, fordi han har vist mig den tillid at tage mig i sin tjeneste, skønt jeg tidligere var en spotter og forfølger og for frem med vold. Men jeg fandt barmhjertighed, for i min vantro vidste jeg ikke, hvad jeg gjorde, og vor Herres nåde har været ud over alle grænser med tro og kærlighed i Kristus Jesus – troværdigt er det ord og al modtagelse værd! For Kristus Jesus kom til verden for at frelse syndere, og af dem er jeg den største. Men netop derfor fandt jeg barmhjertighed, for at jeg kunne være den første, Kristus Jesus viste hele sin langmodighed på, til eksempel for dem, der skal komme til tro på ham og få

evigt liv. Evighedernes konge, den uforgængelige, usynlige, eneste Gud være ære og pris i evighedernes evigheder! Amen.

Paulus er normalt ikke en person, som lader omgivelserne være i tvivl om sin egen værdi. Ifølge hans breve – de af dem, vi er i besiddelse af – så veg han ikke tilbage for at sætte selv de største apostle på plads. Den apostel Peter, som ifølge den romerske katolicisme var den første pave, og hvis jordiske rester skulle være begravet under Peterskirkenes højalter – den Simon Peter, hvorpå Mesteren selv ville bygge sin kirke, ham kalder Paulus uden at blinke for en hykler i et af sine breve. Det skal der en vis selvfølelse til. Det er næsten som med sværvægtsbokseren Muhammed Ali, som engang skulle have udtalt, at »det er

vanskeligt for en person af mit format at være ydmyg!«

Ser vi på den tekst, jeg netop har læst op, så er det imidlertid en anden tone, vi hører. Men her skal Paulus heller ikke sammenligne sig med andre mennesker – for her taler han som et menneske, der er stillet ansigt til ansigt med Gud. Og det er noget andet. Teksten, vi hørte, er præget af en række modstillinger, som alle udtrykker forundring og ydmyghed. Her taler et menneske, som er ramt – et menneske, som er standset i mødet med Gud. Det er som om alle de menneskelige fortrin, han eventuelt har haft, er totalt uvedkommende. Tilbage bliver kun, hvad han er for Gud – ikke hvad han måtte anse sig selv for at være.

Engang var han stolt, trodsig – en spotter af alt det nye, det med Jesus, hans liv, dod og hans opstandelse. Engang var han en forfølger, en fanatiker, der rejste fra by til by for at klynge modstanderne, de kristne, op. Men nu er han selv, en besejret – en taber for Gud. Skønt spotter blev han vist tillid af Gud. Skønt uvidende og fanatisk i sin uforstand er han taget til nåde.

Det er her forundringen har sin kilde. Der er i hans liv sket

en omvurdering af alle værdier. Det er det nye. Det er det, der kalder på ydmyghed. Det er det, der forpligter ham i hans tjeneste. Det vi taler om her, det er noget, der ikke sådan lader sig håndtere. Den vending, Paulus taler om – det kald, som gør ham ydmyg og som fylder ham med forundring – det er ikke noget, man sådan kan styre eller beherske. Det er netop det, der er kirkens håb såvel som dens problem. Dette at kirken – det vil sige menigheden, præster, provster og biskopper – har med *denne* sag at gøre. En sag vi ikke kan kontrollere, selv om vi gør, hvad vi kan – også for og til at forplumre det hele. Kirken som sådan er en menneskelig institution. Næsten alt for menneskelig, vil nogen mene. Vi ville gerne have, at der i det mindste var bare en eneste institution, som var helt ren, helt fri for problemer, menneskeligt hovmod, kiv og splid. Derfor har vi også alle de sære, pragtfulde og gamle traditioner, vi alle holder af. Bare tag landemødet her i dag! Vi stiller op med kjoler og kraver, kors og bånd og stjerner, procession og orgelmusik. Ingen skal komme og sige, at vi ikke gør vort bedste. Og det er også alt sammen

fint nok, festligt og glædeligt. Det er bestemt heller ingen særlig kristelig dyd at gøre alting kedeligt og gråt. Nej, lad os bare få fest og farver. Men så er det, vi hører en tekst, som disse Paulusord. Og den fortæller os, at den egentlige sag – det, det hele drejer sig om – det er noget andet, dybere, noget der hører hjemme på et

andet plan. Noget, der sætter os på plads – alle sammen. Med alle vore anstrengelser, vores planlægning osv. kan vi i allerbedste fald pege hen på dette andet – eller rettere: *den anden*. Som er den opstandne Jesus Kristus selv, menighedens eneste herre. Ham over for hvem, vi kaldes til ydmyghed, til glæde, til taknemmelighed – fordi

han har fundet os, ja selv os, værdige til at gå i hans tjeneste.

Det er i denne kirke – kirken, som den menneskelige institution, der både rummer problemer og håb – du, Grete Bøje, i dag indsættes som provst med de beføjelser og med den myndighed, som hører dertil. Når det drejer sig om kirken og dens såre menneskelige problemer, så kaldes du til at bruge al din kreativitet, al din energi og fantasi – uden enhver form for falsk beskedenhed, (Hvilket heller ikke ville ligne dig!) Når det drejer sig om budgetter, konflikter mellem medarbejdere, byggesager og deslige, så er det din opgave med besindighed, kløgt og retsind at gå ind i disse sager og gøre dit bedste. Undertiden kan det ikke undgås, at du må gøre det også med en konsekvens, som ikke

vækker begejstring alle steder, og som vil gøre enhver snak om ollebrødsbarmhjertighed til skamme. Men når det drejer sig om den anden – og langt større sag, kirkens håb, evangeliets frihed og glæde – så skal du fortsat styrke menighederne i dit provsti, kæmpe imod al mismod, ligegyldighed og hovmod. Som tjener for den sag er du – såvel som ethvert andet kristent menneske – sat fri.

Ikke fri for at gøre dit arbejde så godt og så rigtigt, du kan, Men du er sat fri fra dette, altid at skulle måle dig ud fra andre menneskers bedømmelse eller målestok. Du er – som enhver kristen – sat fri til alene at leve og tjene ud af og i kraft af den tillid, som kirkens herre har vist dig.

Måtte Guds velsignelse være over dig og dit embede!

Amen.

Værdier i folkekirken

Af kirkeminister Margrethe Vestager

Tak for invitationen til ved dette udvidede landemøde at tale om »Værdier i folkekirken«.

Når jeg er blevet bedt om at tale om netop dette emne, hænger det jo nok sammen med, at jeg som undervisningsminister for nogle måneder siden udsendte en pjece med titlen *Værdier i virkeligheden*.

Værdier i virkeligheden er et oplæg til diskussion om, hvilke værdier der bør stå i fokus for det danske samfund og dermed også for undervisningen i vore skoler, ja, i uddannelsessystemet i det hele taget.

Vort samfund har især i de seneste årtier udviklet sig med rivende hast. Vi har haft en meget positiv udvikling til et velfærdssamfund. Men samtidig har vi haft en udvikling i retning af, at der er langt mindre i vores tilværelse, som giver sig

selv. Tidligere tiders givne eller tvungne fællesskaber er i vid udstrækning blevet nedbrudt, eller vi er brudt ud af dem. Vi zapper, vrager og vælger. Det gør vi med hensyn til bolig, job, familie og fritidsbeskæftigelser. Vi næsten skræddersyr tilværelsen – efter behov og evne.

Derfor har vi – vist mere end nogensinde – brug for at kunne sætte ord på, hvad det er for holdninger og værdier, der binder os sammen og skal binde os sammen.

Værdier handler om, hvad der er godt og ondt, hvad man vurderer som positivt eller negativt. Begrebet værdier er forbundet med moral og med anvisninger på menneskers adfærd. Værdier handler ikke så meget om, hvad man gerne *vil* gøre. De handler mere om, hvad man mener, at man selv

eller andre bør gøre. Man må selvfølgelig forvente, at et menneske stræber efter, at værdierne ikke blot skal forblive ord, men skal blive virkeliggjort i handlinger.

Nøgternt set må man erkende, at der kan være mange barrierer, som stiller sig hindrende i vejen for, at værdierne kan blive virkeliggjort. Men uanset sådanne vanskeligheder, så *har* vi brug for nogle åbenlyse værdier, som vi kan bekende os til, og som vi kan sigte efter i en verden, som med sin hastige udvikling i øvrigt er mindre og mindre forudsigelig.

Selv om mit emne i dag er »Værdier i folkekirken«, vil jeg gerne tage udgangspunkt i de 9 »værdisæt«, som jeg i mit debatoplæg beskrev for skolen og undervisningssektoren i det hele taget. Det er:

1. Ånds- og ytringsfrihed
2. Ligeværd, selvværd og tolerance
3. Fællesskabet og den enkelte
4. Solidaritet og omsorg
5. Selvforståelse og identitet
6. Samtale og diskussion
7. Nysgerrighed, engagement og begejstring
8. Virkelyst og arbejdsglæde
9. Indsigt i og ansvar for naturen.

Hvis nogen mener, at de bag de 9 værdisæt kan høre en inspiration fra de 10 Bud i Det gamle Testamente og fra den kristne tradition og forkyndelse, som den er udfoldet på grundlag af Det nye Testamente, så tager de selvfølgelig ikke fejl.

Men de 9 værdisæt er *ikke* en genfortolkning eller nyformulering af de 10 bud. Det vilde efter min mening ikke være rimeligt at stille skolen i dag til ansvar over for et værdisæt, som er lig med de 10 bud og den kristne tradition og forkyndelse, som buddene er blevet suppleret med. Vi må respektere, at nutidens samfund er verdsligt eller sekulariseret, og at der i nutidens samfund desuden i stigende tal lever mennesker med en helt anden religiøs og kulturel baggrund end den kristne.

Man behøver blot tænke på det første af de 10 bud, »Du må ikke have andre guder«, for at indse, at de 10 bud som helhed ville være meget problematiske som værdisæt for skolen i nutidens samfund.

Men jeg mener også, at de 10 bud er for store krav at stille, medmindre man har en gudsførestilling, en større nåde, at falde tilbage på. Og selv med

den nåde, som vi får tilsagt gennem Det ny Testaments forkyndelse til os, er det som bekendt svært nok at leve op til buddene. Ja, vi kan vel lige så godt rent ud erkende, at det ikke blot er svært, men umuligt.

Når vi taler om værdier i folkekirken og ikke om værdier i skolen, må vi naturligvis fastholde, at vi i de 10 bud har de grundlæggende etiske normer eller regler. Men samtidig må vi fremhæve det kærlighedsbud, som lyder til os fra Det ny Testamente. Og så må vi i øvrigt trøste os ved eller støtte os på det tilsagn om syndernes forladelse, som også lyder til os fra Det ny Testamente.

Den kristne etik har som nævnt været en del af inspirationen bag det værdisæt, jeg har foreslået for skolen. Dette værdisæt kan måske så til gengæld også være til inspiration for folkekirken.

Det første af de 9 værdisæt var »Ånds- og ytringsfrihed«. Det er klart, at den danske folkekirke ikke er hvad som helst. Den er et rum for kristen forkyndelse og kristenliv i evangelisk-luthersk tradition. Det er altså ikke sådan, at enhver åndelig opfattelse eller enhver ytring kan siges at være lige

gyldig eller have samme hjemstedsret i folkekirken. Men selv en afgrænsning af folkekirken til at skulle være inden for evangelisk-luthersk kristendom, giver jo alligevel et meget vidt spillerum.

Det er meget væsentligt, at vi i folkekirken indrømmer hinanden frihed til at tænke og tale forskelligt. Evangeliet må til stadighed tolkes og formuleres på nye måder. Vores måde at udtrykke det på må variere i lyset af den udvikling, som generelt sker i menneskers tilværelse, men vores måde at udtrykke det på, må også variere i lyset af de konkrete mennesker og deres livsvilkår, som man møder på det enkelte sted.

Derfor har vi – og derfor skal vi i folkekirken have – en meget udstrakt ånds- og ytringsfrihed, så de forskellige opfattelser kan brydes.

Det andet af de 9 værdisæt kaldte jeg »Ligeværd, selvværd og tolerance«.

Et af de afgørende træk ved den folkekirkelige ordning er for mig, at alle mennesker, som bor i Danmark, som er døbt, og som selv ønsker at være med i folkekirken, er ligeværdige medlemmer af kirken. Vi skal ikke inddeles i grupper med forskelligt værd, afhængig af

f.eks. vores tros styrke, vores større eller mindre evne til klart at formulere vores tro og vores forståelse af de kristne begreber eller vores større eller mindre aktive medleven i det kirkelige liv.

Jeg tror heller ikke på, at vi kan inddele hinanden i sådanne grupper. Vi har ikke de måleinstrumenter, som kan bruges til at lodde menneskers dybere motiver til at være medlemmer af kirken.

For nylig forsvarede etnologen Cecilie Rubow en ph.d.-afhandling, der også er udkommet som bog med titlen *Hverdagens teologi. Folkereligiøsitet i danske verdener*. Jeg kender endnu kun bogen fra medierne, bl.a. en omtale i Weekendavisen med meget udførlige citater af nogle af Cecilie Rubows synspunkter. Her noterede jeg mig bl.a., at hun gør op med den traditionelle opfattelse af folkereligiøsiteten som en alternativ religiøs strømning i forhold til kristendommen. Hun skriver i stedet:

»Hvis man ikke på forhånd har lagt en sådan model ned over emneområdet, kan man se noget mere. Man ser faktisk en optagethed af nogle af de træk, som præster og teologer anser for fundamentale i kristendom-

men. Det gælder selv sådan noget som skriftsynet, spørgsmålet om Bibelens grad af autoritet, om fortællingerne skal forstås som historiske eller mere symbolsk – noget man skulle tro var en udpræget teologisk disciplin. Mange reflekterer over det i et andet sprog end det teologiske fagsprog. Men helt centralt står spørgsmålet om mening og meningsløshed. Mennesker oplever jo et langt stykke af vejen, hvordan deres rækkevidde i tilværelsen øges – og så rammes de af en begrænsning, et tab, et vendepunkt. Når det sådan spidser til, opstår der et hav af refleksioner.«

Så vidt Cecilie Rubow, som i øvrigt også peger på, at når folkekirkens medlemmer så flittigt bliver ved med at bruge folkekirkens ritualer, så er det ikke blot udtryk for, at »vi gør, som vi plejer«, men at det for de fleste også hænger sammen med, at ritualerne kan generere et væld af betydning.

En opfattelse af mennesker som ligeværdige forudsætter respekt for andres værd, og den hænger igen tæt sammen med den enkeltes følelse af selvværd. Ligeværd og selvværd er samtidig grundvilkår for tolerance.

Derfor håber jeg, at også folkekirken vil lade sig inspirere af det værdisæt.

Folkekirken vil forhåbentlig også lade sig inspirere af det værdisæt, jeg har kaldt »Fællesskabet og den enkelte«.

Kirken er et fællesskab af enkeltmennesker, der indbyrdes er meget forskellige. Fællesskabet må acceptere den enkeltes ret til at være del af det på trods af forskellighederne, men samtidig må den enkelte i nogle tilfælde afstå fra konsekvent at kræve egne rettigheder på bekostning af fællesskabet. Man må søge en balance mellem hensynet til fællesskabet og den enkeltes ret.

Jeg fornemmer, at en del af de mennesker, der er stærkt engagerede i det kirkelige fællesskab, ofte oplever, at der er betydelige problemer med at finde den balance. Præster og vante kirkegængere føler sig forstyrret og generet af nogle af de mange, som primært er kommet til søndagens gudstjeneste, fordi et nyfødt barn i familien skal døbes.

Sammenlignet med forholdene for 10-15 år siden er folkekirken i dag på en måde i en meget positiv situation. Dengang var et dåbsbarn stort set kun ledsaget af forældre, bed-

steforældre og faddere. I dag er det derimod almindeligt, at alle de børn og voksne, som skal være med til at feste efter handlingen i kirken, også tager plads på kirkebænkene. Det er jo et eminent udgangspunkt, hvis man som kirke gerne vil have mange danskere i tale. Og det er da vist det almindelige ønske i kirken.

Men det kræver, at de enkelte hver for sig er villige til at give et bidrag til fællesskabet. Man må selvfølgelig opfordre dåbsgæsterne, såvel voksne som børn, til, at de lægger så meget bånd på deres udfoldelser i kirken, at de ikke forstyrrer gudstjenesten unødigt for andre. Men ind imellem kan det måske også være nødvendigt at opfordre de vante kirkegængere til ikke at være alt for sarte over for, at der er lidt mere liv mellem bænkeraderne, end der er ved en gudstjeneste uden dåb.

At det værdisæt, som jeg i forhold til skolen har kaldt »solidaritet og omsorg«, også er relevant for kirken, er selvfølgelig indlysende. I kirken plejer vi blot at kalde det noget andet, nemlig næstekærlighed. Det er et af evangeliets fundamentale krav til os, at vi skal være parat til at yde hjælp og

trøst til mennesker, som har behov for det.

Det er et krav, som er rettet til den enkelte i forhold til hans eller hendes medmennesker. Men samtidig må det lokale kirkelige fællesskab være villig til at overveje, hvad det må betyde for fællesskabets tilbud til mennesker. Kirken skal ikke løfte alle de praktiske og økonomiske problemer inden for det sociale område. Der var engang, hvor det i meget vid udstrækning var kirken, der gjorde det. Men kirken har fortsat i høj grad et ansvar for at tilbyde et medmenneskeligt og kristeligt fællesskab til mennesker, som har lyst til og behov for det. Hvordan det fælles ansvar skal løftes, må man finde ud af i den nære sammenhæng. For på det felt vil der ligesom på så mange andre naturligvis være meget stor forskel fra sogn til sogn på både behov og muligheder.

I skolesammenhængen har jeg som det femte værdisæt sagt »Selvforståelse og identitet«. Det vil jeg i denne kirkelige sammenhæng gerne udlægge sådan, at kirken gerne i endnu højere grad end hidtil må arbejde på, at medlemmernes viden om kristendom og kirke bliver styrket.

Hvis folkekirkens medlemmer får mere viden om kristendommens indhold, om kirken, gudstjenesten og ritualerne, vil det forhåbentlig medvirke til at styrke danskerens selvforståelse og identitet som lutherske kristne. Og jeg hører i hvert fald ofte nogle give udtryk for et ønske om, at den selvforståelse og identitetsforfølgelse var lidt stærkere end den er.

Jeg tror, at der kan være behov for mange forskellige initiativer for at hjælpe til denne opbygning af selvforståelse og identitet. Vi har for skolebørn et meget spændende og efterhånden også meget udbredt initiativ i form af dåbsoplæringen for børn på 3.-4. klassetrin. Der er også forskellige tilbud til voksne i alle aldre. I den ene ende af landet er der en biskop og en sognepræst, som for et års tid siden skrev en folkebog om troen. I den anden ende af landet er der en biskop, som for nylig har udgivet sin egen katekismus for nutidsdanskere.

Jeg er overbevist om, at der er hårdt brug for både de initiativer og for mange flere af næsten enhver slags.

Det sjette værdisæt, »Samtale og diskussion«, har jeg sådan set

allerede berørt i min omtale af ånds- og ytringsfrihed. Men jeg vil alligevel gerne fremhæve, at åbenhed over for og vilje til selv at gå ind i samtale og diskussion ikke blot er en nødvendighed ude i samfundet og i skolen, men så sandelig også i kirken.

Kernen i kirken er evangeliets forkyndelse. Forkyndelse forstås meget ofte som tiltale, at noget bliver meddelt til en modtager. Men forkyndelsen af det kristne budskab vil nu nok fungere bedst, når den sker som eller på grundlag af dialog mellem den, der har forkynderens rolle og dem, der forventes at modtage.

Samtale eller diskussion kan være med til at gøre præsten bevidst om de forudsætninger og forventninger, som findes blandt tilhørerne i menigheden. Dermed kan samtalen også være med til at øge muligheden for, at budskabet bliver formuleret på en måde, som er relevant og forståelig i den konkrete sammenhæng.

Samtale og diskussion er naturligvis også nødvendige i forhold til alt det, som foregår i kirken uden om forkyndelsen. Det er f.eks. nødvendigt for et menighedsråd at være i samtale med både præst og kirkefunk-

tionærer og med menighedens medlemmer, hvis menighedsrådet skal kunne træffe de rigtige beslutninger i forbindelse med kirkens liv.

Jeg håber, at alle menighedsråd gennem de seneste uger har stræbt efter at få en sådan samtale med menighedens medlemmer, inden fristen for at opstille kandidater til menighedsrådsvalget udløb i tirsdags. Men jeg håber også, at man vil bestræbe sig på at holde samtalen og diskussionen i live i den kommende tid. Både i de sogne, hvor det nye menighedsråd allerede er valgt, fordi der kun er opstillet én liste, og i de sogne, hvor rådets sammensætning først bliver afgjort ved afstemning den 14. november.

»Nysgerrighed, engagement og begejstring« var det 7. værdisæt i skolesammenhængen.

Hvis man blandt folkekirken medlemmer skal nå frem til større engagement i og begejstring for livet i kirken, forudsætter det selvfølgelig, at de er så nysgerrige over for kirken, at de tager de første skridt ind i den.

Nogle i folkekirken vil gerne vække nysgerrigheden med spektakulære arrangementer eller overskrifter. Og det vil sikkert lykkes i en del tilfælde.

Men folkekirken kan og skal selvfølgelig ikke leve alene på den nysgerrighed, som kan vækkes gennem det spektakulære. Heldigvis er der jo også i årets løb mange mennesker, som kommer i kontakt med kirken i mere stilfærdige sammenhænge, f.eks. som tidligere nævnt i forbindelse med kirkelige handlinger, men også som følge af en mere stilfærdig, åben dialog om kirken og det, den står for og kan tilbyde. Og jeg er overbevist om, at de altid kommer med en god portion nysgerrighed.

Hvis man vil hjælpe mennesker med at få udviklet nysgerrigheden til engagement og begejstring, tror jeg, at det ofte kan være gavnligt at give dem en eller anden form for indføring i det, der foregår. For den, der er mindre vant eller helt uvant med at komme i kirken, er det ikke umiddelbart let at følge eller forstå gangen og alle de særprægede ord i løbet af en gudstjeneste eller en kirkelig handling. Derfor kan det være en idé at overveje, om man f.eks. med en beskeden folder kan hjælpe dem til en bedre fornemmelse af det, der foregår og dermed forhåbentlig også lægge en grund til et fremtidigt, begejstret engagement.

Det sidste af værdisættene, som jeg vil nævne i dag, er nr. 8: »Virkelyst og arbejdsglæde«.

Jeg håber, at både menighedsrådsmedlemmer, præster og kirkefunktionærer, men også de mange, som yder en stor, frivillig og ulønnet indsats i folkekirken uden at være valgt ind i et menighedsråd, må have stor virkelyst og arbejdsglæde.

Virkelysten og arbejdsglæden er ofte afhængig af, om man har det godt med de mennesker, man færdes og arbejder iblandt. Samarbejds-klimaet har en meget stor betydning.

Hvis alle de valgte, de ansatte og de øvrige aktive i folkekirken er åbne over for værdisæt som »ligeværd, selvværd og tolerance«, forholdet mellem »fællesskabet og den enkelte«, »solidaritet og omsorg«, »selvforståelse og identitet« og »samtale og diskussion«, og hvis hver enkelt samtidig kan finde lidt rum for »nysgerrighed, engagement og begejstring«, så tror jeg, at der er et godt grundlag for både virkelyst og arbejdsglæde.

Som titel på pjecen om værdier og skolen skrev jeg *Værdier i virkeligheden*.

Det gjorde jeg, fordi værdier og virkelighed må være tæt forbundne.

En virkelighed, som ikke bygger på værdier, bliver tomhed. Og værdier, som ikke får lov til at afspejle sig i virkeligheden, rummer ingen kraft.

Kirken er bærer af værdier, som er grundlæggende for det danske samfund. Hvis de værdier fortsat skal være markante i virkeligheden, må det derfor også være åbenlyst, at de er levende i kirkeligheden.

Og da der i nutiden så ofte er tendens til at sukke over, at nutidens danskere sammenlignet med de tidligere generationer har så uendelig lidt viden om og engagement i de værdier, som kirken rummer, kan jeg ikke dy mig for at slutte med et næsten 50 år gammelt citat.

Det var den meget socialt engagerede præst Aage Falk Hansen, som i 1943 som indledning i et større værk med titlen *Den danske Kirke og vor Slægt* skrev følgende:

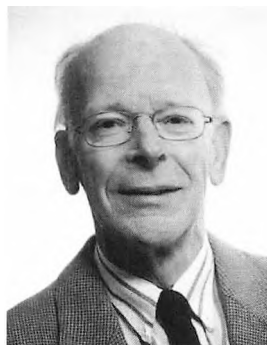
»Hvis man inden for Menigheden sidder og venter på, at disse kirkefjerne Landsmænd, drevet af deres egen og Kirkens Nød, skal strømme til Kirke og

her stille det gamle Spørgsmål: Mænd, Brødre, hvad skal vi gøre? – så kan det jo godt være, at man kommer til at vente længe endnu. Men Menigheden kunne jo passende benytte denne Ventetid til, med Henblik på de kirkefjerne Landsmænd, at spørge sig selv: Hvad skal vi gøre for at nå de mange med det bedste, vi ejer, – det eneste, der efter vores Overbevisning kan tilfredsstille også de kirkefjernes dybeste Behov? Var Tiden ikke inde til at bruge færre Kræfter på små, ofte stivnede Foretagender inden for den kirkelige Ramme – for under Guds Vejledning at bruge sine bedste Kræfter på et opfindsomt og målbevidst udadgående Arbejde. Det vil sikkert vise sig at være det bedste Middel mod Mismod og – hvor det behøves – mod kirkelig Selvretfærdighed.«

Aage Falk Hansens situationsbeskrivelse ligner meget én, vi kan høre i dag. Måske er der også dagsaktualitet i hans afrundende opfordring.

Helsingør stift i går, i dag og i morgen

Af pastor emeritus Niels Eric Grunnet

Den 15. december 1958 nedsatte kirkeministeriet ved skrivelse fra daværende departementschef A. Detlefsen et udvalg med den opgave at overveje foranstaltninger til at aflaste Københavns stifts biskop, hvis stift på daværende tidspunkt rummede 1.512.236 indbyggere. Udvalget skulle vurdere det eventuelt tilstrækkelige i en regulering af stiftsgrænser på Sjælland, en eventuel deling af stiftet og andre aflastningsmuligheder for Københavns bispeembede.

I udvalgets kommissorium blev der udtrykkeligt gjort opmærksom på, at opgaven ønskedes løst »ikke blot med den nuværende situation for øje, men også under hensyntagen til den udvikling, der kan forventes i en nærmere fremtid«.

Udvalget afgav sin betænkning 25. januar 1960. Udvalget

udtalte som sin enstemmige opfattelse, »at en deling af stiftet bør gennemføres snarest«. Interessant er det, at udvalget i sin grundige betænkning var nået frem til den opfattelse »at en deling af Københavns stift i tre stifter ville være ønskelig og formålstjenlig allerede på nærværende tidspunkt og i hvert fald vil blive påkrævet inden for en kortere årrække. Under den stedfundne behandling af de mulige forslag til en tre-delning er udvalget imidlertid, bl.a. også under hensyn til vanskelighederne ved at bedømme, hvorledes den fremtidige befolkningsmæssige tilvækst vil falde, kommet til det resultat, at stiftsgrænserne ved en tredeling vil være vanskelige at fastlægge i øjeblikket jf. den omtalte særlige usikkerhed med hensyn til befolkningsudviklingen i Frederiksborg amt«. I sin betænk-

ning konkluderede udvalget som det primære punkt, »at det er ønskeligt at foretage en deling nu på en sådan måde, at der med færrest mulige ændringer af stiftsgrænserne kan foretages en ny stiftsinddeling inden for en overskuelig årrække«.

Udvalget foreslog oprettelsen af et Kronborg-Bispebjerg stift og pegede på Grundtvigskirken som domkirke for det nye stift og havde dermed forlods taget hensyn til en kommende yderligere stiftsdeling inden for overskuelig fremtid, så der til den tid ville blive tale om et **Kronborg stift med Sct. Olai kirke i Helsingør som domkirke og et Bispebjerg stift – et omegnsstift omkring København med Grundtvigskirken som domkirke.**

Ved den politiske behandling af lovforslaget om deling af Københavns stift fulgte man imidlertid ikke betænkningen på ovennævnte punkt, men det er værd at erindre sig de intentioner, der lå bag betænkningens forslag omkring et Kronborg-Bispebjerg stift.

Umiddelbart inden afslutningen af sit arbejde modtog udvalget en henvendelse fra Frederiksborg amts menighedsrådsforening af flg. ordlyd:

»Frederiksborg amts menighedsrådsforening har været samlet til møde den 28. april 1959 for at drøfte spørgsmålet om deling af Københavns stift.

Den tilstedeværende forsamling af repræsentanter for menighedsråd i Frederiksborg amt vedtog enstemmigt at udtale, at en deling af Københavns stift efter menighedsrådenes opfattelse er den eneste naturlige og formålstjenlige ordning – og den eneste løsning, der kan føre til en virkelig effektiv og varig aflastning af arbejdsbyrden for biskoppen over dette uforholdsmæssigt store stift.

Menighedsrådene foreslår, at der af Københavns stift udskilles et nyt stift – »Frederiksborg stift« – bestående af Frederiksborg amt og de nordlige dele af hovedstadsområdet, som naturligt kan henføres til Frederiksborg stift, **idet man dog ønsker at gøre opmærksom på, at en todeling af stiftet ikke kan være en endelig løsning af spørgsmålet.** Menighedsrådene lægger overordentlig megen vægt på, at det nye stift i alle henseender oprettes som et selvstændigt stift såvel med hensyn til biskoppens myndighedsområde som til administration og om muligt stiftsøvrighed.

Det er menighedsrådenes

store og udelte ønske, at biskopen får bolig og embedskontor i sit stift, og at stiftets hovedkirke placeres inden for stiftets grænser, således at det nye stift i alle måder kan byde menighederne gode kår og blive til vel-signelse for det kirkelige liv i denne del af landet.

På menighedsrådsforeningens vegne
den 28. april 1959

sign. H. Vedel«

Ovenstående henvendelse skal utvivlsomt forstås på baggrund af en fornemmelse af, at folketinget i øjeblikket sandsynligvis ville nøjes med en todeling af Københavns stift med et Bispebjerg stift og med Grundtvigskirken som domkirke. Men man ønsker at fastslå det ønskede i en tredeling, og at **det tredje stift kun burde omfatte Frederiksborg amt med Helsingør som stiftsby og med Sct. Olai som domkirke.**

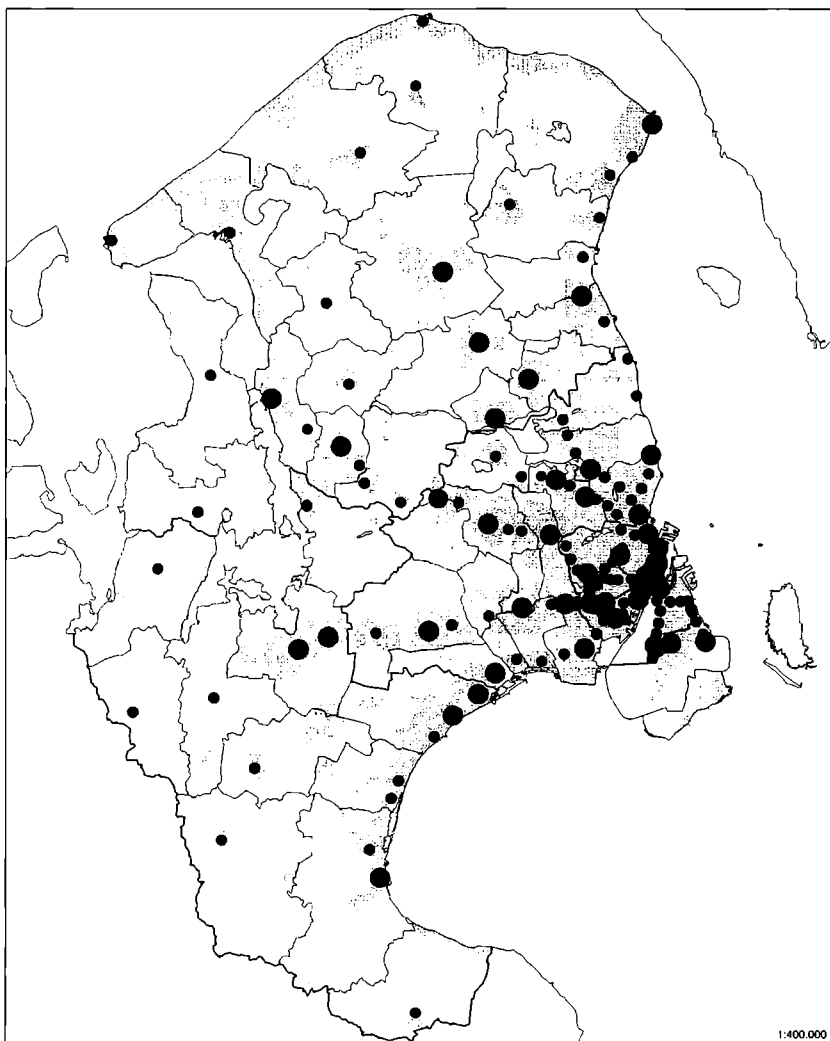
Ved lov nr. 233 af 10. juni 1960 vedtog man at oprette nuværende Helsingør stift og dermed også et nyt bispeembede og ved kgl. resolution af 3. oktober 1960 blev loven sat i kraft med virkning fra 1. januar 1961. Fra begyndelsen omfattede det nye stift et befolknings-

tal på ca. 795.000 indb. (inklusive to københavnske provstier, som senere er ført tilbage til Københavns stift) og kom fra begyndelsen til at omfatte Københavns amt – bortset fra Taarnby og Dragør kommuner på Amager – og Frederiksborg amt. Ved delinger og ændringer er de oprindelige provstier siden blevet til i alt 12 provstier.

Forste biskop for det nye Helsingør stift blev sognepræst J.B. Leer Andersen, der ved åbningen af stiftets første landemøde i 1961 oplyste, at der i det nye stift fandtes 152 kirker og i alt 196 tjenstgørende præster foruden 15 hjælpepræster og 5 præster med særlig tjeneste ved fængsler og hospitaler .

Helsingør stift blev et broget landskab med sin sammensætning af københavnske omegnsogne, købstæder og landsogne samt udstrakte sommerhusområder. Det strækker sig fra Gilleleje i nord til og med Ishøj i syd og fra og med Fløng i vest til og med Hellerup i øst.

Det skulle hurtigt vise sig, at Helsingør stift var et særdeles krævende stift med store kirkelige udfordringer. Under stiftets to første biskopper J.B. Leer Andersen og biskop Johannes Johansen opførtes der næsten 50 kirker. En indsats der kræ-

1:400.000

BYMØNSTER OG KOLLEKTIVE TRAFIKTERMINALER I REGIONPLANER OG KOMMUNEPLANER 1997

Eksisterende/planlagte byområder

Eksisterende sommerhusområder

Eksisterende/planlagte terminaler
i trafikknudepunkter

Eksisterende/planlagte øvrige terminaler
i Fingerbyen og i kommuncentre

vede et utal af forhandlinger med menighedsråd, kirkekomiteer, præster og det ofte medvirkende Kirkefond. Helsingør stift ændrede i de første årtier af sin eksistens i stigende grad karakter. Fra at Nordsjælland i overvejende grad havde været et landområde med forholdsvis beskedne befolkningstal i pastoraterne, opstod der nye hastigt voksende bymæssige bebyggelser. Som Henrik Raun Iversen har gjort opmærksom på, bekræfter »såvel befolknings- som kirkestatistikkerne den historiske sandhed, at 4. generation af København i dag ligger i Helsingør stift som en ring rundt omkring Københavns kommune (...) Storbykarakteren findes i varieret omfang i alle stiftets sogne mod syd og sydvest og dermed i praksis i den del af stiftet, der udgøres af Københavns amt, mens det kun er Farum, Karlebo, Frederiksværk og Helsingør sognene der befolkningsmæssigt og kirkestatistisk set har væsentlige storbytræk i Frederiksborg Amts del af stiftet. De to amter er nogenlunde lige store, hvad angår antallet af sogne og i øvrigt også antallet af kommuner. Arealmæssigt er Frederiksborg amt omtrent tre gange så stort som Københavns amt, mens Køben-

havns amt til gengæld har dobbelt så stor en befolkning som Frederiksborg amt, hvad der igen understreger den udprægede storbykarakter i Københavns amt« (*Helsingør stiftsbog 1993*).

Helsingør stift er med 923.058 indb. pr. 1. januar 1999 landets største med ca. en femtedel af folkekirkens medlemmer og 3000-4000 mennesker pr. præst. 143 sogne pr. 27. april 1998, hvoraf kun 27 med under 2000 indb., og af disse indgår 24 i to sognspastorater. Kun 5 af disse har under 2000 indb.

Allerede den 16. oktober 1981 rejste folketingsmedlem Jens Steffensen følgende spørgsmål i folketinget til daværende kirkeminister Tove Lindbo Larsen:

»Hvilke overvejelser har ministeren gjort sig om delingen af Helsingør stift?«.

Ministeren svarede:

»Tanken om ændring af Helsingør stift er ikke ny. Allerede for godt en halv snes år siden overvejede man gennem stiftsgrænseændringer mellem Helsingør og Roskilde stifter og mellem Roskilde og Lolland-Falsters stifter at skabe mere ligelig fordeling af arbejdsbyrden mellem de pågældende biskopper. Imidlertid blev tanken om ændringer af stiftsind-

delingen opgivet især på grund af modstand fra de implicerede menighedsråd. Siden er der sket det, at folketallet i Helsingør stift på det nærmeste er stagnerende set på baggrund af, at folketallet i stiftet i perioden 1965-76 steg ca. 175.000, mens det fra 1976-81 kun er steget med ca. 15.000. I Roskilde stift er den tilsvarende stigning i befolkningstallet henholdsvis ca. 100.000 og ca. 26.000.

For at vurdere et stifts reelle størrelse må der imidlertid foruden folketallet ses på antallet af pastorater og præster i stiftet. Som det fremgår af vedlagte opstilling vedrørende de enkelte stifter, er Helsingør stift i disse relationer langt fra landets største stift.

Under hensyn til at udgiften til lønninger og kontorhold i hvert enkelt stift må anslås til ikke under 1 mill. kr. årligt og til at oprettelse af et nyt stift vil medføre betydelige udgifter til køb af bispebolig med de fornødne kontorfaciliteter, mener jeg ikke, at det på nuværende tidspunkt er rimeligt at søge oprettet et 11. stift her i landet.

Iøvrigt foregår der for tiden forhandlinger med biskoppen og stiftamtmanden om lettelser i den daglige administration«.

sign.

Tove Lindbo Larsen

Af en fra kirkeministeriet medfølgende oversigt fremgik det, at der den 1.1. 1981 kunne konstateres følgende:

Stift	Pastorater	Præster	Befolkning	Stigning/ Fald i forh. til 1.7.1976
København	104	218	683.649	(-48.360)
Færøerne				
Helsingør	114	212	900.464	(+15.244)
Roskilde	188	219	619.396	(+ 26.300)
Fyn	143	170	453.626	(+ 6.496)
Lolland-F.	59	66	122.602	(- 1.623)
Aalborg	163	201		
Aarhus	173	230	657.304	(+ 53.416)
Ribe	139	155	362.986	
Haderslev	125	104	398.117	

Det blev endvidere oplyst af kirkeministeriet, at antallet af fastansatte kirkefunktionærer fordelte sig således på stifterne pr. 15.10.81:

København	282	Helsingør	258
Roskilde	111	Fyn	97
Lolland-F.	31	Aalborg	115
Viborg	70	Aarhus	163
Ribe	72	Haderslev	104

Kirkestatistik pr. 1.1 1994:

Stift	Pastorater	Præster	Befolkning	Stigning/ Fald i forh. til 1.1.81
København	107	216	600.326	(- 83.323)
Helsingør	118	244	953.253	(+ 52.789)
Roskilde	183	243	651.288	(+ 31.892)
Fyn	143	181	466.567	(+ 12.941)
Lolland-F.	56	64	115.830	(- 6.772)
Aalborg	160	220	510.961	
Viborg	143	170	408.752	
Aarhus	179	265	693.556	(+ 36.252)
Ribe	138	165	380.585	(+ 17.599)
Haderslev	126	169	401.531	

Stifternes befolkningstal pr. 1. januar 1998 fordelte sig således:

Stift	Befolkning	Pastorater	Sogne	Provstier	Præster
København	674.070	107	11	12	211,3
Helsingør	918.292	121	142	12	245,1
Roskilde	663.735	184	315	12	239,1
Lolland-F.	114.908	56	101	6	64,0
Fyn	471.873	141	225	12	181,0
Aalborg	514.371	161	281	13	216,3
Viborg	395.061	144	267	11	168,6
Aarhus	729.228	180	328	16	261,1
Ribe	385.926	139	197	9	166,3
Haderslev	427.396	125	158	8	164,5

I Helsingør stift var der pr. 1. januar 1998: 445 fastansatte kirkefunktionærer + et antal honorarlønnede.

I følge oplysninger fra Danmarks Statistik er befolkningstallet i Frederiksborg amt pr. 1. januar 1999 på ialt: 363.078 indb. og ventes at stige med 38.000 indb. til i alt: 401.078 indb. i tidsrummet 2001–2013.

Set under ét udgør hovedstadsområdet bestående af Københavns og Frederiksberg kommuner, Frederiksborg amt, Københavns amt og Roskilde amt et sammenhængende byområde med $\frac{1}{3}$ af landets befolkning. Området står foran store udviklingsopgaver bl.a. i lyset af den faste forbindelse over Øresund, udbygning af Københavns lufthavn og en trafikal infrastruktur, som i sig selv må forventes at skabe øget befolkningstæthed og til dels nye og ændrede bymønstre.

Som det fremgår af planche 1 (Fingerbyplanen), lægger man i regionsplanlægningen for hovedstadsområdet afgørende vægt på den såkaldte fingerbystruktur, der omfatter det samlede »Fingerbyområde«, der strækker sig fra det centrale København til de fem købstæder: Helsingør, Hillerød, Frederikssund, Roskilde og Køge.

Fingerbyområdet rummer ca. 85% af hovedstadsområdets befolkning.

Fingerbyplanen blev introduceret så langt tilbage som i 1948 og har siden haft grundlæggende betydning for den snart 50 årige kontinuerlige planlægning. Hensigten er, at boligområderne fortsat skal koncentreres i »byfingrene«, som såvel i deres forlængelse som tykkelse er under stadig udvikling. Dette fælles planlægningsgrundlag forudsættes fastholdt gennem løbende udlæg af nye områder til byformål. Der påtænkes også at skabe en ny dynamisk vækstakse (Frederikssund – Hillerød – Helsingør – Helsingborg) på tværs af fingerbystrukturen.

Pr. 1. januar 1998 var hovedstadsområdets befolkning på ca. 1,8 mio. indbyggere, og efter år med befolkningstilbagegang (fødselsraten bundede i 1983) har befolkningstallet været voksende og skønnes at ville nå ca. 1,9 mio. indbyggere i år 2012. Helsingør stift rummer med andre ord allerede i dag hen ved halvdelen af hovedstadsområdets befolkning.

Fra 1985–1996 opførtes der ca. 67.000 boliger i hele hovedstadsområdet, hvoraf den største tilvækst skete i de tre

amter. I Københavns og Frederiksberg kommuner har boligbyggeriet i overvejende grad erstattet boligsanering og lejlig-hedssammenlægninger.

Sammenligner man boligarealmulighederne, viser en arealundersøgelse, at Københavns og Frederiksberg kommuner henholdsvis har 31% og 2% af den samlede boligrummelighed og Københavns, Frederiksborg og Roskilde amter henholdsvis 26-25% og 16 %.

Den kommende udvikling af bosætningsarealer vil for Frederiksborg amts vedkommende klart accelerere i takt med, at Frederiksborg amt i sin regionplan for 2001 er besluttet på som nævnt at udvikle den såkaldte fingerplan til også at omfatte amtets nordlige kommuner via en udbygning og forbedring af amtets trafiknet, veje og jernbaner, en opprioritering af trafikale tværfordelinger og etablering af flere trafikknudepunkter.

Det kan undre, at kirkeminister Tove Lindbo Larsen i sit afvisende svar i folketinget på spørgsmålet om behov for oprettelse af nyt stift til aflastning for nuværende Helsingør stift dels anførte, at Helsingør stift fra 1965-76 nok steg med ca. 175.000 indb., men fra

1976-81 kun med ca. 15.000 indb., og dels at Roskilde stift i samme periode steg med henholdsvis ca.100.000 og ca. 26.000 indb. Det er unægtelig svært at forstå en sådan argumentation, som om det ikke i sig selv var tilstrækkelig alarmerende, at Helsingør stift på kun 20 år i alt var steget med 190.000 indb. Udviklingen med en **tilvækst på yderligere 190.000 siden stiftets oprettelse** turde i 1981 være en klar understregning af, at Helsingør stift allerede fra dets oprettelse havde været for stort, og den i forvejen uhåndterlige og urimelige arbejdsbyrde for biskoppen nu yderligere var skærpet. Stiftet var ved sin oprettelse på ca. 795.000 indb. og selv en parentetisk tilbagegang fra 953.253 pr. 1.1.1994 til 918.292 indb. pr. 1.1.1998 kan heller ikke ændre den kendsgerning, at Helsingør stift ikke blot stadig er for stort, men også indlysende for stort i forhold til landets øvrige stifter, jf. oversigten pr. 1.1.1999.

Kirkeminister Tove Lindbo Larsen havde måske også selv en fornemmelse af det mer end vanskelige i at tilbagevise behovet for et initiativ til aflastning for det arbejdskrævende stift. Man får i hvert fald det ind-

tryk, når ministeren som begrundelse for at hævde, at Helsingør stift »langt fra er landets største stift« (sic) anfører, at der »foruden at ses på folketal også bør ses på antallet af pastorater og præster i stiftet«. Keine Hexerei nur Behändigkeit – og Helsingør stift er med et slag rykket ned til at være det 3. mindste stift i forhold til antal af pastorater og sogne og til at være det 6. mindste i antallet af præster. En argumentation der imidlertid kun kan opfattes som en undvigemanøvre uden hensyn til »de faktiske forhold i jernindustrien«. I 1998 var der f.eks. 141 pastorater i Fyns stift mod »kun« 121 i Helsingør stift, men der er er til gengæld i Fyns stift alene 40 sogne med 400 indb. eller derunder, og mens der i Aalborg stift kunne tælles 220 præster mod 244 i Helsingør stift, er der den væsentlige forskel, at mens der f. eks. i Vallensbæk sogn, Helsingør stift er én kirke til 112.000 indb., er der i Thy 18 kirker til samme antal indb. På Samsø betjenes 4.430 indb. af 4 præster, medens Ballerup sogn, Helsingør stift på 14.000 indb. betjenes af 3 præster. Desværre svarer antallet af præster i et stift nødvendigvis på ingen måde til stiftets aktuelle behov.

At ville anføre antallet af præster i et stift som udtryk for stiftets større eller mindre arbejdsudfordring er misforstået, men kan til gengæld fortælle en hel del om, hvilke problemer manglende gejstlige ressourcer føjer til biskoppens øvrige arbejds- og tilsynsopgaver. Allerede i 1981 har der således foreligget et alvorligt misforhold mellem arbejdsudfordringen i Helsingør stift og dets antal præster og et behov for udskillelse af nye og mindre sogne. Et problem der desværre stadig er presserende at få løst, og som stiller store krav til løsning af de kirkelige opgaver – det være sig hos menighedsråd, præster, provster og biskop.

Som det allerede blev opridset i betænkningen af 15. december 1958 gælder det om en lang række opgaver, der påhviler et stifts biskop, at disse ikke kan overlades til det ved embedet ansatte administrative personale, men må tages op af biskoppen personlig og i mange tilfælde på grundlag af hyppige forhandlinger med de implicerede parter i de enkelte sogne. Der påhviler bispeembedet en række krævende tilsyns- funktioner herunder et betydeligt forarbejde fra

biskoppens side i forbindelse med samtaler med ansøgere til ledige embeder, vejledning af menighedsråd forinden indstilling til udnævnelse, evt. bispeseksamen forinden ordination. Netop i Helsingør stift er der et gennemgående ret højt ansørgertal. Et stift som Helsingør er en krævende arbejdsgiver. Forberedelse af landemode, stiftskurser, stiftsfond, stiftsudvalg, stiftsbog, repræsentative opgaver af forskellig art, herunder kirkelige indvielser, og jubilæer er med til at gøre målet mere end rimelig fuldt.

Siden stiftets oprettelse er der i øvrigt i stigende grad fra centraladministrationen blevet henlagt nye opgaver til biskopperne bl.a. det særdeles krævende ansvar for afgørelse af behov for og placering af ny bevilgede præstestillinger. Den hastigt voksende ansættelse af sognemedhjælpere fører nødvendigvis også til øget tilsynsarbejde for bispeembedet i forbindelse med såvel oprettelse af disse stillinger som udfærdigelse af regulativer for disse.

En øget tilsynsflade i forhold til såvel det enkelte sogn, dets menighedsråd som præsterne er også i disse år under udvikling rundt om i stifterne og må forventes at øges i takt med

nedsættelse af div. nye stiftsudvalg til varetagelse af specifikke kirkelige opgaver og en række tilbud til præster om efteruddannelsesmuligheder såvel af kortere tids varighed som i forbindelse med ddannelsesorlov for præster.

En hovedstadsreform?

I de seneste år har der været ført en ihærdig debat om det hensigtsmæssige i en hovedstadsreform. Et forstærket samarbejde i selve hovedstaden på sygehusområdet skulle ifølge regeringsgrundlaget fra marts 1998 have udgjort første fase i form af en sammenlægning af Hovedstadens Sygehusfællesskab og Københavns Amts Sygehusvæsen. Med afsæt i en nyordning på sygehusområdet har der været fremsat forslag til en ny og større regional løsning omfattende enten oprettelsen af et såkaldt storamt bestående af Københavns og Frederiksberg kommuner samt Københavns amt, Frederiksborg amt og Roskilde amt, der ialt ville rumme 1,8 mill. indbyggere, eller etablering af et såkaldt lille storamt med 1,2 mill. indbyggere, nemlig omfattende Københavns og Frederiksberg kommuner og Københavns Amt. På nuværende tids-

punkt har regeringen sat hele spørgsmålet i bero, og det er interessant at fæstne sig ved begrundelsen herfor. Amtsborgmesteren i Frederiksborg amt har betegnet regionsmodellen med et egentligt storamt »som en kolos på lerfodder, der vil øge afstanden mellem borgere og politikere og trække al kraft væk fra yderområderne til centret«. Og hvad angår ideen om det lille storamt er flertallet på Københavns rådhus direkte imod, idet de frygter, at det vil betyde, at alle egentlige opgaver vil blive flyttet fra en politisk beslutningsproces i kommunalt nærmiljø på Københavns rådhus til et nyt og udvidet politisk forum på amtsgården. 78% af indbyggerne i Frederiksborg amt er modstandere af at lade Frederiksborg amt indgå i et storamt.

En reform i retning af større beslutningsenheder i hovedstadsregionen synes foreløbig at være strandet på grund af skepsis, modvilje og frygt for en større eller mindre centralistisk dominans på bekostning af en mere nær og direkte forvaltning af ansvaret for afgørende og overordnede beslutninger på de enkelte sagsområder.

I stedet for en egentlig

hovedstadsreform har der kun kunnet skabes et politisk flertal i folketinget for etablering af et Hovedstadens Udviklingsråd med 11 repræsentanter for hovedstadsregionens tre amter og Københavns og Frederiksborg kommuner. Rådet får ansvaret for samarbejde i Øresundsregionen, regionplanlægning, H. T., turisme og kultursamarbejde.

En stiftsreform?

Der er ikke tvivl om, at den fra begyndelsen udtalte forventning til, at oprettelsen af Helsingør stift måtte anses for foreløbig med henblik på senere oprettelse af et stift mere, bundede i nogle af de samme bekymringer for uoverskuelighed og mangel på nærforvaltning, som synes at have ført til reservation over for en hovedstadsreform. Det var da også med baggrund i erfaringer fra et geografisk og demografisk ikke særlig homogent eller forvaltningsmæssigt let overskueligt stift, at stiftets biskop fra 1980 og gennem 15 år, Johannes Johansen, ved mange lejligheder gentog sit indtrængende: »Præterea censeo, at Helsingør stift bør deles snarest gørligt«.

Det er ikke med rimelighed muligt at se bort fra, at en reel

og mærkbar aflastning af det nuværende alt for store og krævende Helsingør stift ville være den meningsfyldte oprettelse af et »omegnsstift«, bestående af sogne fra provstier omkring og vest for København beliggende i Københavns amt samt de mest udbygningsprægede sogne langs Køge bugt. Ikke blot de, der i dag tilhører Helsingør stift, men tillige sogne tilhørende Køge provsti, Roskilde stift og amt.

Der ville i så fald blive tale om et stift, som geografisk og demografisk i vidt omfang havde væsentlige udfordringer til fælles. Udfordringer som kirke­ligt bør prioriteres højt, for at folkekirken kan indgå i en frugtbar vekselvirkning med det hastigt voksende bosætningsmønster og medvirke til at fremme lokale fællesskaber også i åbenhed overfor et stigende antal ny-danskeres mulighed for at finde ind i et folkeligt og folkekirkeligt fællesskab. Det vil utvivlsomt være fordelagtigt at kunne planlægge og administrere det kirkelige arbejde i de egentlige vækst­områder ud fra nogenlunde ensartede folkelige vilkår.

På baggrund af den sidste opgørelse pr. 1. januar 1999 fra Danmarks Statistik ville man

f.eks. kunne skitsere flg. forslag til en deling af Helsingør stift, som kun i beskedent omfang vil medføre omlægning af nuværende stiftsgrænser mellem Helsingør og Roskilde stifter.

Helsingør stift omfatter pr. 1. januar 1999: 923.058 indb.

Der oprettes et nyt omegnsstift ved en overførsel af flg. provstier fra Helsingør stift, Københavns amt til nyt omegnsstift:

Provsti	Indb.
Rødovre/Hvidovre	85.175
Glostrup	95.757
Høje-Taastrup	66.941
Ballerup-Værlose	73.497
Gladsakse-Herlev	46.239
I alt:	367.609

Fra nuværende Køge provsti (115.223 indb.), Roskilde amt og stift overføres flg. sogne til nyt omegnsstift:

Sogne	Indb.
Solrød	8.526
Jersie-Kirke Skensved	6.124
Greve	10.208
Kildebrønde	18.362
Mosedede	5.062
Karlslunde-Karlstrup	4.059
Karlslunde Strandsogn	6.139
I alt	58.480

**Nyt omegnsstift: 426.089
indb. pr. 1. januar 1999**

**Helsingør stift efter oprettelse af foreslåede omegnsstift:
indb. pr. 1. januar 1999:
555.449 indb.**

Når det tages i betragtning, at der forventes øget tilflytning til såvel Roskilde som Frederiksborg amt, vil en løsningsmodel som ovennævnte betyde, at Helsingør stift og det nye omegnsstift begge vil ækvivale-

re i forhold til landets øvrige større og mindre stifter.

Skønt Grundtvigskirken fra begyndelsen var foreslået som domkirke i et kommende omegnsstift, og der med føje kunne argumenteres for at lade i hvert fald dele af såvel Bispebjerg-Brønshøj provsti som af Valby-Vanløse provsti begge beliggende i Københavns kommune, indgå i et kommende omegnsstift, forekommer en sådan strukturændring ikke at være ubetinget oplagt. Et fristende valg af den monumentale Grundtvigskirke bør ikke i sig selv være udslagsgivende for valg af domkirke i et nyt omegnsstift. Her kunne måske i stedet peges på Vangede kirke? Vejleå kirke må trods sin storlåede arkitektur og kunstneriske udsmykning jo desværre nok lades ude af betragtning på grund af størrelse og utilstrækkeligt rum omkring sig.

Et rum at være i

Af forfatteren og oversætterten Niels Bruuse

Snart er det juleaftensdag, nummer 24 i julekalenderen – og jeg vil sikkert gå i kirke om eftermiddagen, ligesom de mange andre danskere der synes det er en god tradition, uden at de i øvrigt slider kirkegulvene særlig flittigt. Men for mig vil det føles lidt anderledes end sidste år, for i år har jeg meldt mig ind i folkekirken igen efter at have været udmeldt i 28 år.

Genindmeldt? Hvorfor, har nogen spurgt. Det er vi ikke ude for så tit, sagde den venlige dame på kordegnkontoret, da jeg henvendte mig der. Så måske er det ikke hverdagskost. Men det føltes rigtigt, det er nok det mest oprigtige svar jeg kan give på spørgsmålet om hvorfor.

Det er bare ikke noget særlig oplysende svar. Og når jeg havde argumenter for at melde

mig ud dengang i de kritiske 60'ere, bør jeg vel også have argumenter for at melde mig ind igen, eller hvad?

Min beslutning er nemlig ikke resultatet af nogen drastisk nyomvendelse. Jeg er hverken krøbet til korset eller blevet bibelfanatiker, jeg har ikke haft nogen åbenbaringer der kunne gøre en Saulus til en Paulus, jeg har ikke fornægtet mit tidligere levned, og jeg mener stadig at kristen fundamentalisme er lige så vederstyggelig som alt andet snæversyn. Egentlig er jeg lige så verdslig og ugudelig som før.

Jeg havde bare en fornemmelse, som når man længe har bakset med en genstridig lås, og den pludselig går op med et ganske lille klik. Og den dør, som låsen sad i, var så en ganske almindelig mellemgrå dansk folkekirkedør.

Jeg blev døbt i 1949, andet

var nærmest utænkeligt dengang. Jeg blev konfirmeret i 1963, hvor tiderne havde ændret sig så meget, at mine forældre spurgte om jeg selv ville, og det ville jeg altså. Jeg var endda kordreng i Helsingør Domkirke på det tidspunkt. Jeg meldte mig ud i 1969, da jeg var blevet 20 år og politisk vakt med nogle holdninger der lå et godt stykke ude på venstrefløjen.

Jeg havde læst og lært et og andet i gymnasiet – og uden for det. Kirken som institution, protestantisk, katolsk, ortodoks, ligegyldigt af hvilken konfession, stod for mig i den historiske og aktuelle virkelighed som et velegnet undertrykkelsesapparat for magthavere og somme tider som en magthaver i sig selv. Der fandtes selvfølgelig undtagelser, enkeltpersoner der ville noget andet, som Martin Luther King eller Helder Camara, men de trådte netop frem som individer, snarere frihedskæmpere end præster.

Og min egen indre frihedskamp for at få lov at tænke hvad jeg ville, selv finde ud af hvordan verden var skruet sammen, havde det heller ikke godt med kirker. Folkekirken var den kirke jeg nu engang var blevet indlemmet i, men det

føltes som om mit medlemskab forpligtede mig til at tro på alt hvad det stod i dåbsritualet og trosbekendelsen.

Jeg havde for eksempel svært ved at sluge ideen om kødets opstandelse. Dengang jeg havde gravet en død fugl ned i haven og gravet den op igen efter en måneds tid, så den ærlig talt ikke ret godt ud. Hvordan skulle døde mennesker så efter måske flere tusind år i graven på den yderste dag kunne kravle op af kisterne, børste jorden af sig og sige Goddag igen, som om intet var hændt? Det måtte være noget vrøvl. Den uhåndgribelige sjæl kunne måske leve videre på en eller anden måde efter døden, men kødet? Nej.

Og vort kristne samfundsgrundlag var det også svært at få øje på. Kunne man have et kristent samfund, bygget på den private ejendomsret, komplet med fængsler og politi, når Jesus sagde: »Giv enhver, som beder dig, og tager nogen, hvad der er dit, så kræve det ikke tilbage«? Rige og fattige mennesker og rige og fattige lande demonstrerede hver dag, at dét bud i hvert fald ikke blev overholdt. Og hvis kirke og samfund legimerede hinanden på det grundlag, var det hykleri, slet og ret.

Når det kom til køn, krop og kærlighed, var de kirkelige holdninger også mere bigotte end begavede. Gud var muligvis død, men indremissionisten pastor Bartholdy var det ikke.

Behøvede man overhovedet en Gud foroven, der rådede for Danmarks sag – eller nogen andre sager? Var videnskaben ikke snart så vidt fremskreden, at den kunne forklare det hele? Den eneste gamle mand med langt skæg oppe i himlen, som jeg efterhånden kunne tro på, var Karl Marx. Og hvor hverken Marx eller videnskaben nåede ud, dér kunne man måske komme ved hjælp af de nyopfundne psykedeliske stoffer, som jeg dog kun indtog gennem øjnene i form af flippede tidsskriftsartikler.

Spring, kammerat, den gamle verden er efter dig – sådan lød et af den tids slagord. Jeg sprang. Jeg meldte mig ud af folkekirken. Provsten i Helsingør, som jeg havde gået til konfirmationsforberedelse hos, brød sig sikkert ikke om at skulle forsyne min dåbsattest med dén påtegning, men han gjorde det da og tilføjede sin underskrift og domkirkens stempel med det gamle seglbillede af Sankt Olav, der træder dragen under fode.

Nu var jeg en fri ånd – mente jeg. At man ikke bare med en attest kan melde sig ind i eller ud af friheden, forstod jeg først senere. Frihed er lige så meget en indre som en ydre egenskab.

Alligevel blev religion ved at interessere mig, næsten bag om ryggen på mig selv. Hjemmefra var jeg helt irreligiøst opdraget, familien gik kun i kirke til barnedåb, konfirmation eller begravelse, og at jeg overhovedet med mine forældres fulde billigelse kom ind i domkirkens drengekor, det skyldtes musikken og ikke gudstjenesten.

Jeg fik aldrig brug for at rebellere mod nogen gudelig hustugt og ensretning, som nogle har måttet – men til gengæld fik al slags religiøsitet en nysgerrighedsværdi for mig. Midt i min hippie-marxistiske selvforståelse kunne jeg undertiden plumpe fascineret ned i helgenland eller Johannes Jørgensens digte eller beskrivelser af fremmede trosforestillinger (indianske religioner, hinduisme, buddhisme, selv østkirkens særlige, dunkle inderlighed, da jeg begyndte at læse russisk – islam var der derimod ikke meget flower power over).

Senere i mit liv begyndte jeg at lægge mærke til, at nogle af

de mennesker, jeg fik meget ud af at snakke med, var teologer. Lektor S var skarphjernet og meget belæst, men det hindrede ham ikke i at tro. Pastor L var præst, men det hindrede ham ikke i at tænke. Jeg prøvede selvfølgelig at slå dem oven i hovedet med kødets opstandelse og de andre dogmer, jeg ikke kunne forlige mig med, selv om jeg efterhånden godt ved, at teologer hader at blive indviklet i den slags disputer med overivrige lægfolk. Men svarene var alligevel interessante somme tider. Pastor L prøvede engang at forklare mig, at »kød« i den sammenhæng ikke betød kød, men noget i retning af »personlighedens integritet«.

Med lektor S diskuterede jeg for eksempel ideen om »djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen« – ideen om det onde som en personlig magt. Den var svær at kapere, indrømmede han, han mente ikke at det onde kunne betragtes som noget der stod uden for én selv, det grænsede til magi, det var ansvarsforflygtigende. Men når kristendommen talte om synd, om det onde man gør, også når man ikke vil det, talte den i samme åndedrag om tilgivelse. Og tilgivelsen forudsætter en personlig ansvarlighed.

Den slags samtaler var med til at give mig en forestilling om at kristendom, i hvert fald i god protestantisk teologi, hverken er en spændetrøje eller en patentløsning. Alt er ikke forudtænkt eller ordnet for én, den enkelte har et råderum og et ansvar i sit liv at tage vare på.

Samtidig blev jeg efterhånden mere og mere klar over, at ved at erklære sig fri af al religion gør man i en vis forstand også krav på at være sin egen skæbnes herre. Ikke »sin egen lykkes smed«, men skaber af sin skæbne. Og når man så havner i situationer der ikke er som man havde tænkt sig (uløselige dilemmaer, fejlslagne forhåbninger), har man kun ydre fjender eller indre brist at forklare det med.

Det er et temmelig snævert, koldt og meningsløst rum at være i. Og hvis det modsatte sker: at man glæder sig over uventede gaver, udveje der pludselig viser sig, så er det heller ikke et rum med megen plads til taknemlighed.

Sidst – og måske vigtigst – har jeg gennem alle mine nysgerrige ekskursioner til andre folks religion og gennem alle mine forsøg på at forstå verden medbragt en stadig, uafviselig oplevelse af at der er »mer i

himmelen og jorden, end filosofen drømmer om«. Der er noget, som man undertiden aner en flig af, noget der er uforklarligt efter videnskabens regler, noget man i grunden ikke kan tale om, noget der omfattes af Ludwig Wittgensteins berømte slutsætning i *Tractatus Logico-Philosophicus*: »Det, hvorom man ikke kan tale, om det må man tie«.

Men Wittgenstein sagde også: »Der gives sandt nok noget uudsigeligt. Det viser sig, det er det mystiske«.

Hvad dette uudsigelige så er, om det er orden eller kaos, om det vil os noget eller ej, det må vores forstand og fatteevne tie om. Men indoptagelsen af det som en ukendt størrelse i vores oplevelse af verden udvider i hvert fald det snævre rum, som vores selvtilstrækkelighed sætter. Og »Gud« er et bedre navn på det end så mange andre. Nogle af mine generationsfæller forsøgte at sætte andre rammer om dette rum ved at gå til fjernøstlige religioner eller til et eller andet eksotisk og ekstatisk – i hvert fald til noget der ikke havde dette fatale image af kommunefarvet konfektionshabit, som hænger ved folkekirken.

Selv som udmeldt har jeg

vidst at jeg var berørt af en tradition. I en anden samtale med pastor L kom jeg til at udtrykke det sådan: »Jeg er døbt, og det kan jeg ikke løbe fra«. (Han korrigerede mig straks, venligt, men resolut: »...og det kan ingen tage fra dig«). Og selv som udmeldt har jeg ikke haft skrupler ved at gå indenfor i de smukke kirkerum der findes rundt omkring i Danmark, bruge dem som meditationssteder og stilhedsoaser – eller i ny og næ at gå ind til en gudstjeneste med de velkendte ord og salmer, der trods alt har bundfældet sig fra min kordrengetid.

Danske folkekirkepræster er en blandet skare. Der er forgræmmede mørkemænd, som har forlæst sig på Søren Kierkegaard og holder dystre prædikener om hvor umuligt det er at finde Gud eller vælge det rette eller synes der er noget ved noget. Og der er sangviniske pudsenmagere, der fortæller vittigheder fra prædikestolen og hellere vil sprede evangelisk råhygge end uhygge. Og der er også præster, som redeligt og engageret forstår at kæde dagens tekst sammen med dagens virkelighed.

Spektret viser i hvert fald folkekirkens *rummelighed* – en egenskab der har ført til megen

kritik fra både dens tilhængere og dens modstandere, men som ret beset gør den til et sted, hvor hele mennesker kan være. Man kan tage både sind og krop, både hjerne og hjerte med derind, man kan komme med sin vished eller vildrede uden at føle sig defineret ind i de eneste retfærdiges lille skare eller i den store flok af uvidende får.

Paradoksalt nok kan man gå til en af de strikteste teologer i dette århundrede, nemlig den reformerte schweizer Karl Barth, for at finde rummelighedens berettigelse. I den første fase af sit forfatterskab betone- de Barth igen og igen, at Gud er »en helt anden« end mennesket. I en vis forstand er Barths skrifter et halsbrækkende forsøg på at tale om det, som hans samtidige Wittgenstein mente man måtte tie om. I sin gennemgang af den apostolske trosbekendelse (*Credo*, 1935) skriver Barth: »Vi må begynde med den indrømmelse, at vi af os selv ikke ved hvad vi siger, når vi siger »Gud«, dvs. at alt, hvad vi mener at vide, når vi siger »Gud«, ikke træffer og begriber den, der i symbolet (trosbekendelsen) hedder »Gud«.

Nuvel. Gud er ubegribelig.

Trosbekendelsen er et forsøg på at rumme en åbenbaring, der er udsigelig. Da jeg havde grundet over den tanke i ny og næ gennem et par år, syntes jeg pludselig at det var mig og ikke folkekirken der var dogmatisk, når jeg forlangte at dogmatikken skulle være kommensurabel med min egen spidsfindige fornuft.

Det vigtige var noget andet: et fællesskab, bygget på en kulturel tradition og en erkendelsesmæssig trang til at nærme sig det ubegribelige. Og et sted, hvor det er til at holde ud at være med oplevelsen af at tilværelsen, på godt og ondt, er mere end hvad man selv vil. En ting er hvad præsten prædiker, noget andet (måske?) er, at jeg simpelt hen godt kan lide at blive velsignet.

Både traditionen og erkendelsestrangen er desuden gode at have ved hånden nu, da Danmark er mere kulturelt og religiøst broget end nogen sinde før. De »gamle« og »nye« danskeres forskellige opfattelser har tit en baggrund i de forskellige religiøse børnelærdomme, og man kan bedre lytte til hinanden, hvis man kan enes om, at det man taler om egentlig ikke kan udsiges, men at parterne i diskussionen hver

især støtter sig til tænksomme mennesker der har gjort forsøget på at udsige det. Sådan får flosklen om at »ingen har patent på sandheden« en dybere mening end den ligeglade overfladetolerance.

Det var de mere eller mindre bevidste argumenter, der førte til at låsen i den mellemgrå dør

gik op, og at jeg fandt et rum bag ved den, som jeg gerne vil være i. Igen.

Men jeg ville ikke være kommet til den dør, hvis ikke jeg havde haft en slags vished om det uudsigeliges eksistens. Barth skriver, at vi ikke finder Gud, fordi vi søger ham. Vi søger ham, fordi han har fundet os.

I MØRKET PÅ MARKEN

I mørket på marken, hvor
hyrderne holdt vagt,
der stod der en engel i
funklende pragt;
et fremmed himmelsyn,
så blændende som lyn,
der brød den jævne hverdag
med ufattelig magt.

De så det med undren, og stor
var deres frygt;
men stemmen i lyset klang
roligt og trygt:
»Kun glæde har jeg bragt,
et barn, i krybben lagt,
er tegnet på forløsning, som
alverden har søgt«.

Med et lød der lovsang, en
vældig skare stod
hos englen i natten på
svævende fod;
i toner bredtes ud
et freds- og glædesbud,
som fyldte himmelhvælvet og
gav hyrderne mod.

I hverdagslarm går du,
fortravlet eller mat,
men søg efter stilhed, så aner
du brat
den frydefulde sang,
som hyrderne engang
for længe siden hørte i den
lysende nat.

Niels Brunse

Ugens gang i sogn og på sygehus

Af sygehuspræst Tom Andersen Kjær

Denne artikel er i sin oprindelige form egentlig skrevet til skrivebordsskuffen. På et tidspunkt besluttede jeg at sende en kopi til provst og biskop, så de kunne få lidt at vide om, hvad mit arbejde består af. Biskoppen opfordrede mig til at bringe artiklen i Stiftsårbogen. Derfor har jeg redigeret i den og bl.a. sløret identiteten på de mennesker, som jeg har mødt i mit arbejde, så de ikke kan genkendes, af hensyn til min tavshedspligt. Ligesom jeg har mixet oplevelserne i pågældende uge med andre, så ingen er blevet udstillet.

Artiklen blev til efter en travl uge. Den giver sig ikke ud for at være andet end min beskrivelse af en arbejdsuge og de strøtanke, som jeg fik, da jeg skrev ugens gang ned. Jeg bilder mig ind, den kan interessere en bredere kreds som eksempel på, hvad præsters arbejde også går ud på i et stift, der er underforsynet med sogne- og særpræster.

I den forløbne uge, hvor jeg synes, at jeg havde ganske travlt med at være nærværende, bestemte jeg mig for at sætte mit arbejde på papir for min egen skyld. For ligesom at få klarhed over, hvad jeg egentlig går og laver, når jeg måske – for den uindviede – går og gemmer mig i sygehusets dunkle kroge og på farverige sygestuer. I denne og næste uge har jeg – lidt – bedre tid til at gemme mig på mit kontor bag ved computerskærmen – og hjemme på kontoret. Så nu bliver det gjort.

Søndag

Højmesse i sognekirken. Det er min tur, fordi kollegaen holder ferie.

Der er to dåb i dag. Begge hold dåbsforældre er jeg kommet tæt ind på livet af.

Første dåbsbarn er lillesøster

til et barn, som jeg begravede sidste år. Barnet døde som fuldbårent inden fødslen, og jeg har siden haft en del kontakt med forældrene. De bad mig døbe den lille ny, og jeg sagde ja under den forudsætning, at det kunne blive en af de søndage, hvor jeg havde vagten i Herlev kirke.

Det var en stærk oplevelse at se de personer i dåbsfølget, som også var deltagere i den første-fødtes begravelse sidste år, slå kreds om døbefonten. Det understregede endnu en gang, hvor stort et mirakel en veloverstået fødsel er. Det er ikke for ingenting, at jordemoderen noterer: der fødtes en levende pige – når det går godt. I dag var det så tydeligt, at der var nogle, der var kommet for at bære deres barn frem for den levende Guds åsyn med tak.

Andet dåbsbarn var også en pige, af et såkaldt blandet ægteskab. Moderen er medlem af folkekirken, men stærkt tvivlende på, om der findes en gud andre steder end i vores fantasi. Faderen er født og opvokset i en barnedøbende frikirke. Han ønskede barnet døbt – også gerne i sin kirke. Hvilket var udelukket af flere grunde, bl.a. at moderen ikke vil have barnet ind i denne frikirke. De

havde så indgået den aftale, at barnet skulle døbes i folkekirken, og faderen skal oplære barnet i den kristne tro. Vores aftale var så også, at jeg skulle nævne det i talen til forældre og faddere efter dåben. Både faderens og moderens familier var med ved dåben.

Ved højmesseren var dåbsgæsterne i overtal. Af de andre deltagere i gudstjenesten var de fleste kendte: De trofaste, der går til gudstjeneste uden smålig skelen til præstens kirkelige observans, og enkelte enker og enkemænd, som jeg har haft kontakt med i forbindelse med ægtefællens dødsfald på sygehuset.

Det er altid noget særligt at fejre gudstjeneste sammen – men jeg synes, at det bliver stadig mere smerteligt, at hovedparten af gudstjenestedeltagerne ikke søger nadverbordet. Der er langt til Luthers tale om nadveren som gudstjenestens hovedstykke. Kirkens arkitektur gør det heller ikke lettere. Alterets placering og funktion er historisk set en arv fra den romerske kejserkult – det har kyndige tyske teologer påvist gang på gang, uden at det får særlig mange konsekvenser for nadverpraksis. Herlev Kirkes kor og alter gør det for let at

være tilskuer i stedet for deltager.

Efter højmessen kom et par blandt dåbsgæsterne til andet dåbsbarn hen til mig. Jeg viede dem for tre år siden. De ville tale lidt – mere end om vejret. Jeg kan erindre, at jeg så dem til gudstjenesten juleaften.

Søndag eftermiddag skal jeg en tur over på sygehuset. Jeg har en aftale med en patient på palliationsafsnittet på onkologisk afdeling/kræftafdelingen; dette afsnit kører efter hospiceprincipper. Jeg skal tale med en kvinde, der har kæmpet med kræft i mange år. Anledningen til at jeg skal komme, er en henvendelse fra hendes døtre dagen før. Den ene bor i nærheden af mig. Hendes mor har indtil nu afvist alle forslag om besøg af egen sognepræst og af psykolog. Nu har hendes mor selv udtrykt, at hun gerne vil have besøg af mig. Derfor føler jeg mig forpligtet til at komme allerede søndag, selvom familien har udtrykt, at det godt kan vente til tirsdag. Man ved aldrig, hvor hurtigt dødsprocessen går. Og jeg har aftalt tidspunktet med hende via personalet for at sikre, at jeg kom, når hun havde kræfter, og jeg kunne.

Vi kommer langt omkring i

vores samtale. Bitterheden over at have tabt kampen imod kræften fylder meget. Smerten over ikke at kunne magte børnebørnene længere er der også, tillige med en stærk vilje til så at nægte dem adgang til sygestuen. Hun skal også gøre personlige livsregnskaber op.

Nu vil hun gerne dø. Vi får talt om hendes bisættelse, som hun ikke kan få familien til at tale om. Hun vælger salmer, som jeg skriver ned sammen med bestemmelser om ligbrænding og gravsted. Hun bestemmer på mit forslag, at det skal ligge fremme, når familien kommer.

Det er tydeligt, at hun ønsker at tale med mig – og ikke en af sognets to præster, som hun begge kender mere end af navn – fordi jeg er en fremmed. Jeg oplever det tit i forhold til alvorligt syge og døende og sammenligner det lidt med den situation, hvor patienter har svært ved at modtage personlig pleje af deres pårørende i hjemmet. Nogle gange kan et for godt venskab eller kendskab mellem sognebarn og sognepræst stille sig i vejen – andre gange er det lige modsat.

Vi aftaler, at jeg ser til hende tirsdag.

De to timer, som jeg bruger på den samtale, kræver, at jeg virkelig er nær. Ingen tom snak eller uopmærksomhed duer.

Jeg er helt drænet for energi, da jeg går hjem til familien og kampen imod ukrudtet i haven.

Mandag er min fridag

Jeg er tryk ved, at Lauge Knudsen fra Præstebro kirke passer sygehuset om mandagen.

Mandag aften er jeg desværre nødt til at inddrage til arbejde. Jeg skal have lavet en bisættelsestale til tirsdag. Jeg nyder den gode nye pc'er, som jeg fik til kontoret hjemme for snart 1½ år siden. Det er lettere at pudse sprogets detaljer af ved skærmen.

Tirsdag

Jeg skal ned i sognehuset for at passe min træffetid fra 9.30-10.30. Jeg møder noget før for at sikre mig, at papirer til søndagens dåb og lørdagens vielse er i orden. Jeg mangler fuldstændige kladder fra kirkekontoret. Der er kommet en ekstra dåb.

Træffetid. Telefonen ringer flere gange. Småt og stort. Af det store er der først en bedemand vedr. en bisættelse til efterfølgende tirsdag. Der er

tale om en ældre kvinde, der er dødfunden på bopælen. Jeg kontakter datteren og aftaler tid til samtale dagen efter. Dernæst en pårørende til en afdød beboer på sognets plejehjem. Hun vil have fastsat tid til bisættelse og samtale. Det får hun så. Bisættelse om fredagen og samtale onsdag. Hun er noget fortørnet over, at jeg ikke kan tilbyde hende samtale tirsdag over middag. Men det ved jeg ikke går. Jeg har jo en bisættelse og flere samtaler på sygehuset. Først da jeg i fortæller hende, at jeg altså har andre opgaver også, vil hun affinde sig med tiden i morgen. Det ville ellers have passet hende godt at kunne ordne alt på én dag, bedemand, præst og aftale med kroen. Ak ja, servicekirken var ikke leveringsdygtig i dag.

Jeg drøfter en menighedsplejesag med kordegnen, der er blevet bestormet af en person, som vi har sagt nej til at hjælpe mere end det, vi gør i forvejen. Vedkommende person er tidligere misbruger og vil gøre næsten alt for at få penge. Jeg er formand for plejen og skal derfor være den bittede, der siger nej. Det gør jeg så.

Drikker the med personalet og drøfter ugens arbejdsopgaver. De er mest optaget af den

store nyhed: Det skal være lettere at komme af med samarbejdsvanskelige præster. Det er en af de ting, som jeg ikke bryder mig om at kommentere.

Jeg går over på sygehuset. Jeg skal se til en ortopædkirurgisk patient i dag. Patienten er angst. Personalet har lagt en besked på min telefonsvarer. De vil gerne bede mig komme så hurtigt som muligt. Jeg kontakter afdelingen og meddeler, at jeg kommer efter et besøg på onkologisk afdeling.

Jeg går op på onkologisk afdeling til min samtalepartner fra dagen før. Hele familien er samlet på stuen, og hun er tydeligvis døende. Hun har brug for, at familien giver hende lov til at dø. For hun har hængt ved livet længe for deres skyld. Jeg skal være katalysator i deres samtale indbyrdes og udtrykke meget af det, der ikke bliver sagt på anden måde end udtalt.

Hun er nu så dårlig, at jeg spørger hende om hun ønsker, at jeg beder Fadervor og giver hende Velsignelsen. Hun nikker. Jeg lægger en hånd på hendes hoved og begynder. Det er bevægende for alle på stuen. Flere græder højlydt. Og familien beder med på Fadervor.

Hun falder til ro. Jeg bliver længe på stuen. Derefter får jeg det arrangeret sådan, at de på skift kan være inde hos hende og sige farvel. Taler længe med ægtefællen ude på gangen. Lover at komme igen, når jeg har været ude til bisættelse.

Jeg låner en telefon og meddeler ortopædkirurgisk, at jeg først når patienten i eftermiddag. Jeg har nemlig hele tiden arbejdet imod uret, for jeg skal snart køre til Bispebjerg Kirkegårds Søndre Kapel for at bisætte en mand. Jeg kan efterhånden kunsten at se på klokken, uden at det bemærkes i situationen, men jeg bryder mig ikke om det.

Nede på mit kontor får jeg spist lidt frokost, klædt om, fundet talen, og så går jeg hen efter bilen.

Jeg lægger altid vægt på at være i kirke eller kapel i god tid. Jeg er der 20 minutter før. Jeg nyder, at jeg sidste år endelig fik taget mig sammen til at tage kørekort – det vil sige: at der blev fundet tid og penge til det. Det har gjort mit arbejdsliv lettere. Og i dag har jeg mulighed for at have bilen.

Jeg skal bisætte en mand på 60 år, der er død på et andet sygehus, hvorfra han blev overført til fra Herlev. Han havde

akutte hjerteproblemer, og han døde på operationsbordet.

Manden var ivrig sportsmand og i god form, så sygdommen kom som lyn fra en klar himmel.

Han havde meldt sig ud af folkekirken, vistnok af skattemæssige grunde, så der var ingen sognepræst, der var forpligtet på ham. Jeg sagde ja til bisættelsen, fordi jeg kender hans ene datter rigtig godt og efter en overvejelse omkring situationen i sin helhed.

Datteren er ansat på sygehuset, og jeg har haft hende som deltager på flere kurser i åndelig omsorg. Og jeg ved, at faderens sygdom og død har fyldt meget. Nogle gange kan en hændelse i det personlige liv påvirke personalet på sygehuset så meget, at det bliver umuligt at gå på arbejde en tid.

Jeg måtte dog først ved samtale og skriftlig erklæring sikre mig, at det ikke stred imod hans ønske, at jeg bisatte ham. Hvis det havde været i modstrid med hans ønske, havde jeg tilbudt familien at holde en andagt. Bisættelse/begravelse eller andagt er for de levende. Afdødes gamle mor og fire døtre var nærmeste pårørende. Afdøde var selv blevet enke-mand tidligt i livet. For døtrene

var det hårdt at miste den sidste forældre.

Der var stor lydhørhed under talen og under skriftlæsningerne. Lidelsens problem havde jeg gjort til et centralt tema for talen. Jeg måtte også forholde mig til, at afdøde havde frabedt sig besøg af alle andre end de allernærmeste. Nu sad de mange, der ikke havde kunnet besøge ham, så dér i kapellet. For døtrene er det vigtigt at bevare kontakten til dem.

Efter at have sagt farvel til de pårørende og de mange øvrige deltagere kørte jeg til Herlev.

Tilbage på Herlev når jeg lige at veksle et par ord med min kollega Lene Andersen, der skal holde gudstjenesten i dag. Rart, at jeg ikke også har det at se til. Vi mødes på mit kontor, hvor Lene holder træffetid en gang om ugen, klæder om mv., fordi sygehuset ikke kan finde et kontor til hende på Herlev, da de allerede har givet hende ét i Ballerup, hvor den psykiatriske afdeling af sygehuset ligger. Sygehuset mangler kontorer.

Op ad trappen til 17. etage, på onkologisk afdeling. Vekslede ord med personalet. Vi er enige om, at døden kan indtræde hurtigt. På stuen her

ægtefællen, et barn og et svigerbarn sammen med patienten. Hun er kontaktpar, men døser. Efter kort tid forlader barn og svigerbarn stuen.

Ægtefællen giver sig til at tale. Om situationen og sin opfattelse af livet med den døende.

Der bliver sagt en masse til hende via ordene til mig – og kropssproget hos begge afslører, at det er ord, der forløser. Efter lang tid på stuen ønsker jeg for hende, at hun må dø med fred.

De ved alle, at jeg kan tilkaldes, hvis der er brug for det.

Op på ortopædkirurgisk afdeling til den ventende patient, som er en midaldrende mand, der havde fået et livstruende tarmslyng i forbindelse med en knæoperation. Nu har han en voldsom efterreaktion. Ofte – som her – kommer reaktionen, når den livsfarlige situation er overstået, ledsaget af voldsom angst. Hvis ikke patienten får hjælp til at forholde sig til sin angst, bliver vedkommende tit psykotisk. Vi fortsætter en samtale fra to gange i sidste uge og taler om livet og døden – og angstens mening.

Fysisk er han blevet bedre. Sjæleligt? Jeg lover at komme igen i morgen. I øvrigt er det opmuntrende for ham, at jeg måtte prioritere en døende

over ham – da er hans voldsomme angst ikke så farlig.

Ned på mit kontor. Diverse post.

Hjem. Vores ældste har lagt besked. Faderen til dåbsbarn nr. 2 på søndag har ringet og vil ringes op. Jeg ringer op og får en enorm verbal overhaling. Kordegnen har nemlig sagt nej til, at en udøbt, i øvrigt tilhørende en anden religion, kan være fadder ved dåben. Jeg bekræfter rigtigheden af kordegnens afgørelse, og så bryder det løs. Vi er ukristelige, er alle mennesker ikke lige for Gud, den pågældende ved meget mere om kristendommen end præst og kordegn til sammen osv. osv. Jeg må opbyde al min styrke for at vedblive med at tale pænt til manden. Jeg henleder hans opmærksomhed på, at dåben, som hans søn skal modtage på søndag, er mere end en gang våd navneceremoni, og det er nu sådan, at reglerne i deres logiske konsekvens foreskriver, at kun den, der har fået dåben, kan oplære barnet i den kristne tro. Han fortsætter og truer med at gå til Ekstra Bladet. Jeg henviser ham til biskoppen, dersom han vil klage over min afgørelse, eller til folketinget, hvis han ønsker reglerne lavet om. Jeg foreslår,

at pågældende kan bære barnet op til døbefonten, og så må en døbt tage over. Det har ingen interesse. Efter endnu en omgang aftaler vi samtale til torsdag eftermiddag på bopælen.

Aften: Skal skrive bisættelsestale til i morgen. Gør det.

Onsdag

Tager med min hustru, Lotte, og drengene (vi har tre) til morgensang i Frederiksholm kirke. Det er sidste gang, fordi Lotte skal begynde som døvepræst den 1. august. Det er vigtigt at være med – både som ægtefælle og som far. Vi har ofte en eller flere drenge med til gudstjenester, møder mv. Jeg må gå kl. 10, så jeg kan køre til Herlev, hvor bisættelsen er kl. 11. Havde jeg ikke taget i Frederiksholm, så havde jeg nok forsøgt at klare et hængeparti: praktiske detaljer vedr. menighedsplejens deltagelse i Herlev Festival. Her samler vi penge ind til julehjælp mv. Opgaven er min, fordi den tidligere formand gik – i ganske berettiget vrede – over manglende opbakning til arbejdet. Der er nogle, som ser ondt til menighedsplejen og ikke mindst dens lille formue. Uden den havde vi ikke kunne uddele for 10-15.000 kr. hjælp alene i år.

Bisættelse kl. 11 i Herlev kirke. En midaldrende mand, der var død af lungekræft på sygehuset. Mange i kirke. Afdøde havde selv bedt Vor Herre om at få fred. Og ægtefællen havde en klar opfattelse af, at hans død var bønnehørelse – »selvom jeg ellers ikke tror på Gud«. Jeg kendte ikke afdøde – han lå på en af Lenes afdelinger. Jeg forsøger at være en god håndværker og bruge mine indtryk fra samtalen til at nå ud over almindelighederne.

Over på kirkekontoret for at klæde om. Der ligger en besked fra onkologisk afdeling indløbet kl. 11.10. Jeg bedes ringe. Det gør jeg. Det er om min døende patient. Familien ønsker, at jeg kommer.

Over på sygehuset. Op på 17. Patienten lever stadig efter en urolig nat, hvor smertelindringen ikke har fungeret. Vi kan tale sammen endnu. Hun har ikke smerter og er ikke bange. Jeg taler med de pårørende og med hende. Siger, at det er i orden at give efter for trætheden og udmattelsen og at lægge sig til at dø. Hun dør. Taler efter nogen tid på stuen med nogle af de pårørende ude på gangen.

Taler med personalet. Vi er enige om, at et stærkt hjerte

holder hende i live. Godt, at der ikke er stødt vand i lungerne til – hvilket er ganske almindeligt og hæsligt for patient og familie.

Noget af min træffetid er røget.

Ned på mit kontor. Onkologisk på svareren. Ønske om samtale hos en patient i behandling. Aftaler tid til i morgen. Diverse småting i posten.

Kl. 13 har jeg samtale med de pårørende til afdøde fra sognets plejehjem. De kommer lidt for sent. Vi får en god samtale om afdøde, om bisættelsen og salmevalg.

Op til onkologisk afdeling igen. Jeg vil lige se til den døende kvinde. Hun er ikke længere kontaktbar. Da jeg kommer, går sygeplejersken ud – der ligger endnu en dårlig patient ved siden af, så de har hænderne fulde. Denne patient har jeg talt længe med og hjulpet en del. Nu har en god præstevæn af familien taget over. Jeg er glad for, at jeg ingen pligter har derinde og ved, at hun og familien er i gode kollegahænder.

Min patient er tydeligvis lige ved at dø. Der går en intens halv time, hvor vejtrækningen bliver mere og mere afdæmpet.

Hvor kropsvædskerne viger fra huden. Hun bliver langsomt kold, spidsnæset og bleg. Familien slår kreds om sengen. Jeg taler stadigvæk til patienten ind imellem lange pauser, fordi hun ind imellem er lidt urolig – om vores håb om Guds omsorg for os i døden og ønsker hende fred. Hun dør.

Døden kommer – som altid – bag på de pårørende. Jeg tager mig af dem. Ægtefællen er ikke til stede – han er ude at arbejde. Han ønsker ikke at blive tilkaldt. Det passer ikke ind i de fine lærebøger, men det svarer til den måde, de har levet livet på. Jeg formidler, at han får besked. Derimod er der blevet sendt bud efter mellemste datter, da jeg kom på stuen. Hun kom to minutter efter, at hendes mor var død og var frygtelig skyldbetyngt over ikke at være der i øjeblikket. Jeg taler noget med hende.

Jeg ønsker dem alt godt og tager afsked med patienten.

Kl. 15 er jeg nede på mit kontor. Bisættelsessamtale med datteren til en dødfunden kvinde. Kvinden har været psykisk syg gennem mange år og har skrantet det sidste år uden at ville modtage hjælp. Datteren bare fortæller og fortæller. Og så er det min opgave at

hjælpe hende til at sætte ord på den isolation og det tabu, der rammer psykisk syge og deres pårørende. Vi taler om livet – og meningen med det. Hun vælger salmer.

Kl. 16.15: Op på ortopædkirurgisk afdeling for at besøge min patient fra i går. Han har meget brug for at tale om sin angst for at dø. Det er ikke en samtale, hvor man skal rive kristelige flokkel af sig. Skal vi tale om Gud, bliver det en anden dag. Jeg tænker på den tyske praktiske teolog Manfred Josuttis, der et sted skriver noget i retning af, at man kan tage ordet Jesus i sin mund utallige gange uden nogen sinde at få formidlet, hvad det betyder. Jeg tror, at Kristus er i dem, der lider nød, og at det kun giver mening at tale om ham med åbenhed over for den menneskelighed, han frivilligt tog på sig. Enhver samtale om Gud er på inkarnationens vilkår.

Hjem. Opringning i min træffetid fra de pårørende til bisættelsen i går med tak for min indsats. Det er altid rart, når publikum ikke kaster med rådne tomater – som en af mine gamle fra Valby-tiden, en tidligere kgl. kapelmusicus, altid sagde.

Sen aften: Jeg skal læse søndagens tekster og vælge salmer. Dem kan jeg selv placere i kordegnens kalender sammen med salmer til bisættelsen fredag via internettet. Jeg skal overveje mit bidrag til mødet torsdag morgen.

Jeg synes, at sommerferien ligger lysår tilbage i tiden. Jeg er så træt, så træt. Havde jeg været sygeplejerske ved et dødsleje, så havde jeg fået nogle timer til »idiotarbejde« til at komme mig på efter dødsfaldet. Som præst er man solist og på. Jeg kunne godt have brugt en halv dag til at komme mig ovenpå den kraftudladning, som nærvær ved et dødsleje indebærer. Mon de inde i Kirkeministeriet har hørt ordet udbændthed? Vi er vist mange i stifterne, der er i risikozonen, fordi vi er så få, at det er umuligt at overdrage noget arbejde til andre i spidsbelastningsperioderne.

Torsdag

Jeg møder 8.45. Kl. 9 skal jeg til møde i AkutModtageCenter, kaldet AMC blandt venner. Jeg mødes med en planlægningsgruppe, der arrangerer to temadage i november om stress. De har fået en psykolog fra Rigshospitalets Krisepsyko-

logiske Afdeling til at undervise om formiddagen om stress.

Om eftermiddagen har de bedt mig om at undervise i den sociale hermeneutik, en af de nye tilgange til Det ny Testamente, som jeg har brugt i en del år som forståelsesramme for mine samtaler med mennesker, også før sygehuspræstetiden. Min gamle lærer i Ny Testamente, Gerd Theissen, var vist den første til at introducere den her i landet, hurtigt fulgt op af Lone Fatum og Johannes Nissen. I sig selv er det et godt argument for, at præster har brug for en solid egen faglighed i mødet med andre faggrupper.

Undervisningen skal være praktisk. Når jeg er blevet bedt om at medvirke, så skyldes det et stigende antal patienter med især etnisk baggrund, der opleves som meget stressende, fordi de forstår deres sygdom og roller helt anderledes end sundhedssystemet. Og at en af de ledende medarbejdere i AMC kender mig fra kurser i katastrofesygepleje under Kontoret for Sygehusberedskab, hvor jeg af og til underviser i den sociale hermeneutik som grundlag for at forstå og tolke kriser og krisereaktioner.

Jeg har sagt ja til at medvir-

ke, fordi det er en måde at skærpe personalets opmærksomhed for mangfoldigheden på – herunder at blive i stand til at identificere såkaldt åndelige behov og få hjulpet patienten til at dække dem, f.eks. ved at etablere kontakt til egen præst eller sygehuspræst. Det er nemlig tydeligt, at der er langt flere end blot personer med etnisk baggrund, der har brug for hjælp her – vi ser blot de »fremmede« så tydeligt. Hvis man kan »se« på det område allerede i AMC, så vil meget være vundet – fordi patienterne herfra kommer op i huset. Og det vil styrke både sygehuspræsters og sognepræsters kontakt til patienterne.

Mit udspil er, at temadagen følges op med etableringen af en følgegruppe i AMC, der skal registrere og bearbejde de situationer, som opleves som stressende, fordi patienter og pårørende kommer på tværs af sygehusets standarder. Det er typisk i forbindelse med smerter og dødsfald. Det bliver vel modtaget. Jeg beder om eksempler på konkrete situationer til brug for min forberedelse og vil modtage dem senere.

Jeg bliver spurgt om honorar og må meddele, at jeg er gratis – det er jo en del af mit arbej-

de. Det bliver man meget forundret over.

Videre i dagens tekst. Ned til kirken. Her venter lørdagens brudepar til gennemgang af vielsesritualet og en samtale. Et par omkring de 30. De er meget forventningsfulde og nervøse. Jeg får en god samtale med dem efter prøven, og de har valgt salmer på forhånd. Går om ad kirkekontoret med salmenumre til vielsen lørdag.

Tilbage til Herlev Sygehus. Op ad trappen til 17. Samtale med en ældre kvinde, der er i stråleterapi. Hun er baptist, men kan ikke tale med sin egen præst, der forekommer hende for poppet. Hun har bedt om en snak med mig, fordi hun på Glostrup havde stor glæde af kollega Mogens. Vi taler længe og kommer langt omkring. Hun er virkelig præget af tanken om, at hun ikke lever helligt nok og godt nok. Det kan være en begyndende depression, der er på vej – det ses ofte hos alvorligt syge. Jeg taler med hende med varsomhed og forsøger mig med evangeliets milde trost uden at bekræfte hendes forestillinger om egen elendighed. Er hun på vej ind i en depression, så kan det at køre i forestillinger om synd og elendighed forstærke

tilstanden. Muligvis er det blot hendes kristendomstype, der er af en sådan natur, at hun har brug for at føle sig skyldig for derefter at føle nåden. I givet fald er jeg ikke leveringsdygtig. Kristendom har også med følelser at gøre, men kristendommen kræver ingen omskærelse, heller ikke i form af bestemte psykologiske oplevelsesskemaer. Hun vil gerne have en salmebog, som jeg lover at bringe dagen efter. Vi beder sammen. Jeg giver hende også Velsignelsen.

Ned på kontoret. Træffetid. Får besøg en af sognepræst i sygehusets optageområde, der er lidt nysgerrig på, hvem jeg er og hvad jeg laver. Jeg har nemlig overdraget en patient til hende på et tidspunkt. Hun vil have mig til at besøge et sognebarn, der er indlagt, fordi hun selv vil være forhindret i nogen tid. Det lover jeg. Han kommer på listen – den, der ligger og venter, den med ikke hastende besøg. Den når jeg ikke i denne uge. Det drejer sig om at forsømme i den rigtige rækkefølge.

Telefonopringning fra en tidligere psykiatrisk patient. Vedkommende ønsker en samtale. Efter at have talt med personen og fundet ud af, at det

ikke er akut, aftaler jeg tid til tirsdag i næste uge. Der er tale om et menneske i sin bedste alder, som jeg fik kontakt til for lang tid siden. Han var på daværende tidspunkt i behandling for en svær psykose, som det ikke var muligt at komme ud af trods voldsom medicinering med antipsykotika. På det tidspunkt, hvor jeg mødte dette fine menneske, forlagde han alle følelser i sig selv til et metafysisk plan uden for sig selv, således at alt godt i dette menneske var Gud og alle forbudte følelser var satan – og vedkommende selv var den viljeløse kasterbold mellem to magter. Disse vrangforestillinger var han blevet bestyrket i på grund af et tæt sjælesørgerisk forhold til en karismatisk præst.

Jeg var tilkaldt på terapeutens foranledning for at deltage i en række samtaler med ham og terapeuten. Min rolle var så at støtte terapiens proces med at få personen ned på jorden, dvs. hjælpe ham til at erkende sig som menneske med tanker og følelser, som han selv skal tage ansvar for – også for Guds ansigt. Den sidste lange tid har han været ude af sin psykose, men han har stadigvæk svært ved at gå i kirke og arbejder

meget med at bevare et sundt gudsforhold uden psykotiske overlæg. I den sammenhæng kommer han jævnligt hos mig.

Hans lidelseshistorie illustrerer på udmærket vis, at det ikke kun er de nyreligiøse miljøer i Danmark, der kan give præster ekstra arbejde. De karismatiske miljøer kan også være problematiske på grund af deres ofte forkvaklede forkyndelse omkring sundhed og sygdom – jævnligt må jeg hjælpe patienter, der er blevet lovet helbredelse, hvis blot de tror nok. Eller som ikke tør tage ansvar for deres menneskelighed, fordi den er blevet fremstillet i et fordrejet lys.

Op på ortopædkirurgisk. Samtale med patienten fra i går. Angstens rædsler er temaet og noget om at finde tryghed. Det er tydeligt, at et dagligt besøg er en opmuntring.

Kl. 14. Ud til dåbsbarn nr. 2 og hans forældre. Altså ham »brokkehovedet«. Det bliver en spændende samtale. Faderen kommer et kvarter for sent. Han er ved at lave kobling på bilen. Han undskylder sin opførsel. Vi får en lang og god samtale. Det viser sig, at begge forældre har stor interesse for den nye religiøsitet og holder diverse blade af den skuffe. Han

har forberedt en liste med spørgsmål til kristendommen. Jeg forsøger at svare efter bedste evne. Han husker i øvrigt en af mine bisættelser. Jeg kunne blive ved og ved.

Hjem.

Aften. Ud på dåbsbesøg. Forældre til dåbsbarn nr. 1 til søndag: Moderen halvt svensker, halvt amerikaner, oprindeligt engelsktalende. Faderen dansker. En del amerikanske dåbsgæster, herunder den, der bærer barnet. Jeg har taget det engelske ritual med mig og gennemgår det med gudmoderen, som også er til stede. Dåbsdelen af gudstjenesten på søndag bliver så tosproget. Det må være en følge af det lutherske modersmålsprincip, at vi prøver at sørge for, at alle har en levende chance for på deres eget sprog at forstå, hvad der sker. Vi får en god samtale.

Fredag

Jeg skriver tale til bisættelsen kl. 13.

Derefter går jeg ned i kirken for at medvirke ved en urnesættelse på kirkegården. Den er bestilt pr. telefon af pårørende, der er kommet hjem fra udlandet. Jeg sikrer mig kendskab til gravstedets placering og at hullet er gravet.

Jeg ser, at urnen er kommet og placeret i våbenhuset. Jeg venter, og efterhånden dukker diverse familiemedlemmer til afdøde op. Nogle et kvarter for sent. En af døtrene bærer sin mors urne til graven. Jeg siger nogle få ord, læser fra Salmernes bog, vi beder Fadervor og jeg lyser Velsignelsen. Vi taler lidt sammen bagefter.

Op på kirkekontoret. Der er besked til mig. Jeg skal ringe til familien fra onkologisk i onsdags. Jeg bliver bedt om at forrette bisættelsen og synes ikke, at jeg kan undslå mig. Vi aftaler tidspunkt til onsdag i næste uge og samtale i eftermiddag kl. 16 på bopælen.

Får ordnet diverse omkring menighedsplejen og Herlev Festival.

Kl. 13 er der bisættelse i Herlev Kirke. En god stund, hvor de får sagt farvel. I min tale har jeg forsøgt at tage bestik af, at afdøde var et næsten selvudslettende menneske, og af at de pårørende faktisk var hos hende de sidste nætter på plejehjemmet. Når de kan genkende den afdøde i det jeg siger, så lytter de også mere intenst til forkyndelsen.

Op på sygehuset. En besked på min dør. En pårørende beder mig se til sin mor på E

106. Da det er en af mine gamle kræftpatienter, så er det mig, der står for skud, selv om afdelingen er Lenes.

Patienten, som jeg har haft god kontakt med i flere år og som jævnlige kommer til gudstjeneste i Herlev kirke uden at bo i sognet, er indlagt for at dø. Familien er på stuen, men går ud, så vi kan være alene. Hendes kræftsygdom har spredt sig til hjernen, og hun er derfor både tunghør og konfus. Da jeg siger, hvem jeg er, liver hun op. Jeg taler med hende om, at jeg har lovet at bisætte hende, og at det jo bliver snart. Jeg nævner hendes håb om et gensyn med sin mor hos Gud. Jeg spørger om hun ønsker Fadervor og Velsignelsen. Jeg beder med hende og lyser Velsignelsen, Hun folder hænderne. Jeg lover at se til hende i morgen efter vielsen i kirken.

På besøg på onkologisk med en salmebog til baptisten og på ortopædkirurgisk hos den angste. Han har det bedre nu. Siger, at det har hjulpet ham med mine besøg. Det er utroligt, hvor lidt der skal til at glæde andre.

Kl. 16. Ud til samtale omkring bisættelsen onsdag.

Det bliver en lang snak – også om de sidste dage på Her-

lev. Jeg lover at viderebringe en vis kritik til personalet på hospiceafsnittet vedr. smertelindringen – den har ikke fungeret om natten. De vil også gerne vide en del om obduktion, som de har sagt ja til. Jeg får det personlige ned på min blok og aftalt bisættelsens forløb i detaljer.

Hjem.

Aften. Jeg tvinger mig til at skrive vielsestale til i morgen. I et dristigt øjeblik overvejer jeg at stå tidligt op i morgen og skrive – men vælger så at skrive nu og så sove til 8.30 i morgen.

Desuden klipper og klitrer jeg dåbsritualet på dansk og engelsk sammen, så jeg kan stå med én bog i hånden ved døbefonten søndag.

Lørdag

7.25. AMC ringer. De har en patient, der har forsøgt at begå selvmord med sovepiller og som muligvis vil forsøge igen. Han vil ikke tale med en psykiater, men gerne med sygehuspræsten. Jeg lover at komme inden for en time. Han er ikke i livsfare. Og jeg vil altså have både morgenmad og mit daglige bad – der er situationer nok, hvor jeg må komme, som jeg står og går.

8.15 er jeg på AMC. Finder

patienten og går med ham hen til mit kontor på samme etage. Vi får en lang samtale. Årsagen til hans ønske om selvmord er ægteskabelige problemer.

Han har ingen anger over sit selvmordsforsøg – hvilket ellers ofte er almindeligt og en ægte pastoral udfordring. Min pastorale opgave er her at skabe rum for hans tanker og følelser – og give ham et vist modspil ved at sætte ham i gang med at overveje, om ikke livet alligevel kunne byde på noget for ham.

Han har efter min overbevisning også brug for psykologisk støtte – jeg giver ham navne og adresser på kompetente psykologer. Ligesom jeg giver ham mit telefonnummer på sygehuset, hvis han skulle ønske at tale med mig igen.

Efter aftale med ham orienterer jeg personalet om behovet for psykologisk hjælp. Han har risiko for fysiske eftervirkninger, derfor beholder man ham lidt endnu.

Da jeg nu er i det store hus, går jeg op på E 106 til min døende patient fra i går. Hun er mere klar i dag, selvom hun fysisk set er dårligere. Jeg får en god samtale med hende om døden, og håbet om Guds omsorg for os, når livet rinder

ud. Vi beder Fadervor sammen, og jeg lyser velsignelsen. Jeg taler med familien ude på gangen – de har brug for et pustesrum. Jeg lover at komme igen efter højmessens i morgen – hvis hun stadigvæk lever.

11.30 vielse i kirken. Det går rimeligt.

Eftermiddag. Jeg skriver prædiken til i morgen. Det er svært at holde tankerne ved morgendagens tekster, for ugen har budt på meget stof til eftertanke. Jeg tænker på Skydsgaard, der – i følge Theodor Jørgensen – skal have sagt at præsten bør tale fra det dybe, *de profundis*, hver eneste gang, men kan det ikke lade sig gøre, så må han eller hun være en god håndværker. Jeg forsøger mig med at øve håndværket.

Aften. Jeg læser gudstjenestens tekster igen og igen, incl. det engelske dåbsritual. Så laver jeg dåbstale og faddertale.

Telefonen ringer midt i familiens lørdagshygge. Min patient på E 106 er død. Jeg behøver ikke at komme i morgen. Familien vil kontakte mig ang. bisættelsen.

Og det var så den uge ...

Hvor jeg måtte kæmpe for at nå en times hvil hver dag og en times motion hver dag, som jeg

har aftalt med min læge som middel imod mit til tider for høje blodtryk. Motionen blev sent om aftenen. Hvilen blev ikke altid en time. Og hvor jeg lige netop nåede indkøb og madlavning. Godt at fryseren gemte gode ting!

Godt at de færreste uger er så hektiske. De fleste er midt i mellem det og så stilhed. En hektisk uge kræver altid flere ugers restitution. Og det går kun, fordi vi i familien har så

tæt kontakt til hinanden, at vi også magter de tossede uger.

Efter en sådan uge tænker jeg: Hvad kunne du skære fra? Bisættelsen af ikke-medlemmet af folkekirken måske, men de pårørende var medlemmer. De andre arbejdssituationer kunne jeg næppe have vendt ryggen til uden at svingte det berettigede krav på nærvær, som mennesker faktisk stiller i sogn og på sygehus. Der må flere præster til.

Frelse og forløsning i Salvador Dalis malerier. Kristus, eros og kosmos

Af sognepræst Merete Sølling

Om Salvador Dalis kunst kan man mene så meget, lige fra næsegrus beundring til dyb foragt. Hans motivverden spænder vidt, lige fra det sublime til det perverterede. Hans såkaldte religiøse billeder er ingen undtagelse. Om man i dem finder åbenbaring eller blasfemi, afhænger udelukkende af øjnene som ser.

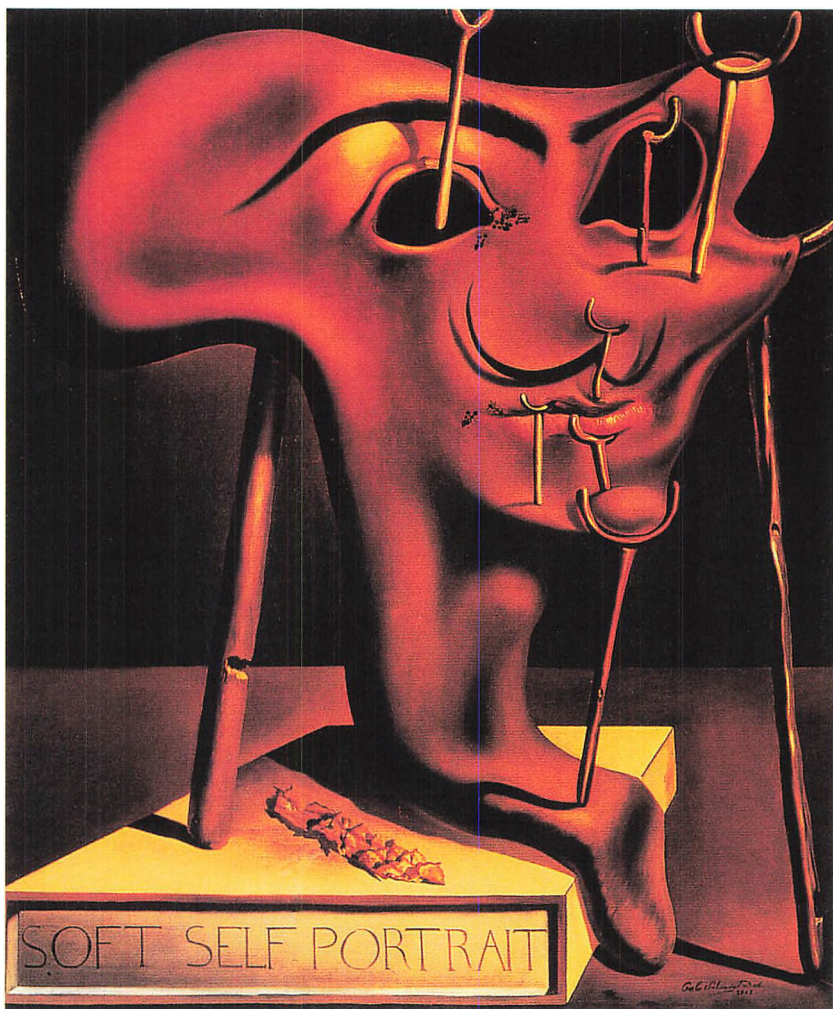
Dalis selvforståelse

Der er ingen tvivl om, at det religiøse spillede en stor rolle i Salvador Dalis univers, men som så meget andet i hans liv var også hans kristendomsforståelse præget af stor ambivalens. Hans mor var rettroende katolik, mens hans far var erklæret ateist.

I forældrenes soveværelse hang der ved siden af et portræt af Dalis afdøde storebror et billede af Kristus på korset. To

billeder, som fik afgørende betydning for Dalis selvforståelse. Storebroderen var død, tre år før Dali kom til verden. Og for forældrene blev Dali ikke alene erstatning for tabet af deres første barn, han kom også til at bære sin afdøde brors navn. En omstændighed Dali selv mente var årsag til alle hans excentriske og ekshibitionistiske tilbøjeligheder.

Jo mere Dali kom til at ligne portrættet af sin afdød bror, jo mere død følte han sig. »Jeg anså mig selv for død, før jeg blev mig mit liv bevidst,« erklærer Dali,¹ og fortsætter: »Og det er ganske rigtigt, at mine tidligste erindringer af sandhed og livskraftig virkelighed var forbundet med døden«. Bløde kropsdele, rådne lig og opløsning blev en besættelse for Dali. Og derfor blev også krykkestokken et livsvigtigt, ja, nær-

Blodt selbportræt med stegt bacon. 1941.

mest et helligt redskab, en støtte for hans alt for svage fornemmelse af virkelighed og eksistens. Krykken skulle støtte den livløse krop, være ryggrad i

livet. Og samtidig var den med sin tvedelte gaffel et konkret udtryk for ambivalens.

Det religiøse virkede på én gang dragende og frastødende

på Dali, som i sin rebelske ungdom ikke blot tog afstand fra den katolske kirke, men også provokerede med om ikke blasfemiske så i hvert fald antiklerikale udfald bl.a. i filmen *L'Age d'Or*, som han lavede sammen med Luis Buñuel i 1930. Hans noget anstrengte forhold til den katolske kirke blev ikke bedre, da han sidenhen indledte et forhold til den allerede gifte Gala. Men i dét forhold var Dali utrættelig i ønsket om at få kirkens velsignelse til sit ægteskab.

I 1951 proklamerede Dali under stor mediebevågenhed sin »omvendelse«, han var blevet religiøs mystiker og tilhænger af det, han selv kalder for en fornyet katolicisme.

For mig at se er der ingen tvivl om, at Dalis længsel efter frelse og forløsning var reel, – ja, vel nærmest livsnødvendig, men spørgsmålet er, om han nogensinde anså Kristus som frelseren. Det sidste finder jeg tvivlsomt, hans fantastiske Kristusfremstillinger til trods.

Håndmalede drømmebilleder

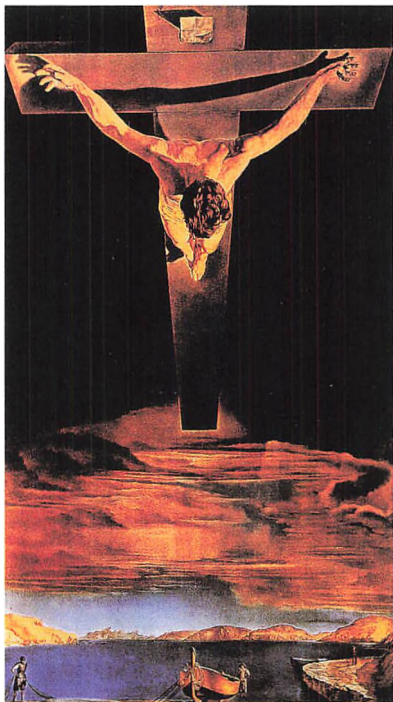
Det spændende er imidlertid, at Dali med sin særegne surrealistiske metode formår at afdække sider af den religiøse/metafysiske verden, – at han er i

stand til at male netop dét, som ellers vanskeligt lader sig udtrykke. I Dalis billeder bliver det metafysiske næsten fysisk nærværende, det irrationelle bliver i al sin mystik afbilledet, ja, nærmest affotograferet og byder sig til som noget næsten rationelt, ligesom han gør det abstrakte håndgribeligt og konkret. Det er, som om Dali afbilleder en højere virkelighed, en virkelighed oven over den konkrete, således at tilskueren igennem disse malerier aner en fjerde eller måske femte dimension.

En sådan anelse henter udelukkende sin næring i tilskuerens fortolkning og er afhængig af denne. Jeg vil derfor i det følgende bringe min fortolkning af to af de mest berømte religiøse billeder:

»Christ of St. John of the Cross«

Det drejer sig for det første om Kristusbilledet: *Christ of St. John of the Cross*. Om dette maleri havde Dali på forhånd erklæret, at hans næste billede skulle forestille Kristus på korset. Og at dette lærred skulle »indeholde mere skønhed og glæde end noget, der hidtil er malet. Jeg vil male en Kristus, som i alle henseender skal være

Christ of St. John of the Cross. 1951.

den absolutte modsætning til Grünewalds materialistiske og antimystiske Kristus.² Her hentydede han til Matthias Grünewalds berømte Isenheimeralter fra 1513-1515.

Til at begynde med var det Dalis hensigt, at hans Kristus-skikkelse også skulle have nagler, tornekrone osv. Han havde så tænkt sig at male røde nelliker i stedet for blod, og sætte tre jasminer i Kristi side, men en drøm fik ham til at ændre

på dette. Denne Kristusfremstilling skulle som sagt være den absolutte modsætning til Grünewalds martrede, lidende og forpinte Kristus, som nok kunne både røre folk og fremkalde følelser, men hvis virkemiddel, ifølge Dalí, var rædsel og hæslighed. Dalí ønskede, at »hans« Kristus skulle udstråle en metafysisk skønhed: »Det, som jeg frem for alt har været optaget af, var at min Kristus skulle være lige så smuk, som den Gud, han er.«³

Og det blev så til det siden så berømte *Christ of St. John of the Cross*. Den umulige titel skal jeg vende tilbage til.

På billedet ses et kors, eller et krucifiks, som aftegner sig mod en nattemørk, ja, en helt sort himmel. Billedet bliver lysere i den nederste del, og det er som om lyset mærkelig nok trænger ned bag de sorte skyer og belyser nogle andre hvide skyer. Den nederste del af himlen er blå, og her ses et landskab, en bugt omkranset af klipper og bjerge, et par både og tre personer. Landskabet minder meget om Dalis elskede hjemegn Port Lligat.

Men det er Kristus på korset, der er det egentlige, det centrale, det dominerende. Og her er det det overraskende perspek-

tiv, der i første omgang fascinerer. Korset hælder forover ud mod tilskueren i en sådan grad, at Kristi hoved og overkrop også falder forover, og han hænger udspændt i sine hænder og berører kun korset i naglepunkterne. Her er ingen synlige nagler, ligesom der heller ikke er blod, sår eller andre tegn på smerte eller lidelse. Tværtimod kunne man næsten sige, for Kristusfiguren udstråler en skønhed så beundringsværdig for tilskueren, at den snare fremkalder æstetisk nydelse end medlidenhed.

Med stor kunsthæder og teknisk perfektion har Dali malet Kristi legeme, så man kan se de enkelte muskelfibre i nakken ned over de forvredne skuldre og på det nærmeste tælle lokkerne i håret.

Men tilbage til det specielle perspektiv. Dali har selv fortalt, at han har fået ideen fra en bog om spanske mystikere.

Der er tale om en illustration, en skitseagtig tegning af et næsten vandret kors, med en Kristus, der hænger udspændt i armene under korset, med hovedet nedad. Det var denne skitse, som havde slået Dali med åbenbaringskraft og inspireret ham. Skitsen var fremstillet af St. Johannes af

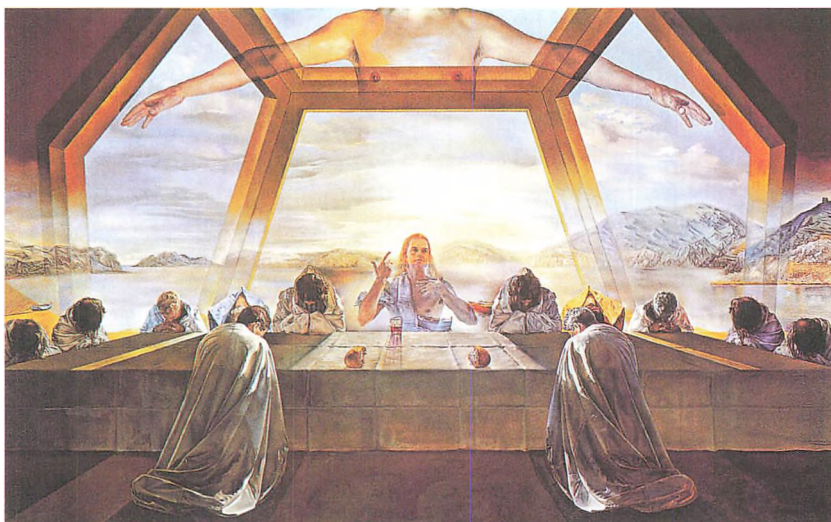
Korset, og det er herfra maleriet har fået navnet: *Christ of St. John of the Cross*.

Om billedets komposition siger Dali: »Jeg udtænkte en geometrisk konstruktion, som indbefattede en trekant og en cirkel, den totale æstetiske sum af alle mine tidligere erfaringer, og jeg placerede Kristus inde i trekanten.«¹ Det, som begyndte med en drøm om atomets kerne, blev senere til universets forening i Kristus.

Der findes forskellige tolkninger af motivets originale udformning. Der er dem, der mener, at korset ses oppefra, således som Gudfader må have set det.

At male Kristus fra Gudfaders synsvinkel var vel næppe for meget for en mand med Dalis storhedsvanvid. En anden fortolkning associerer til det krucifiks, der efter katolsk skik rækkes frem mod en døendes læber. Det er i dette perspektiv den døende ser Kristus.

Det væsentlige er dog korsets placering i rummet, frit svævende over jorden. Krucifikset har karakter af et kosmisk tegn. Det ikke alene favner menneskenes verden, det skaber også lys i mørket og holder dødens mørke på afstand. Korset er nærmest en slags tagspær,

Nadveren. 1955.

der hindrer loftet eller dødens mørke tæppe i at falde ned over jorden.

Med Kristus over altet kan lyset trænge ned til jorden, og i en af lysstrålerne anes en opslået bog, en detalje som sjældent bemærkes. Måske er det en antydning af bibelordet eller evangeliet som formidler eller forkynder af korsets velsignelse til verden.

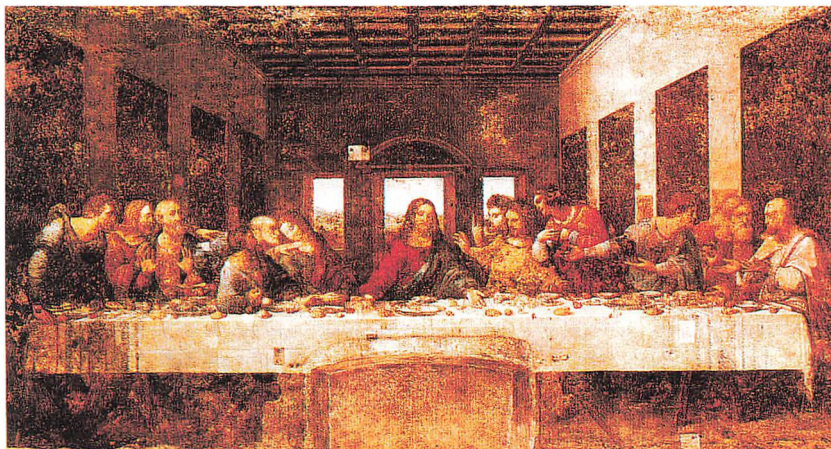
Man må medgive Dalí, at det er lykkedes ham at fremstille korsfæstelsen som et kosmisk tegn, der sprænger tid og rum, eller måske snarere omfatter altet i tid og rum. Også tilskueren bliver inddraget i begiven-

heden og bliver samtidig med den.

Korset er placeret midt i det hele som centrum for altet, og bugten i Port Lligat nederst i billedet er et synligt udtryk for den kosmiske udsonings fred. Med Kristus på korset har Gud selv sat grænser for mørkets og dødens magter, og dermed ser hele verden anderledes ud. Korset betyder en ny tid, nemlig Jesu Kristi tid, en ny verden både i himlen og på jorden.

»Nadveren«

Det andet og måske mest berømte af de religiøse malerier er *Nadveren*. Det var et

Leonardo da Vinci: Den sidste Nadver. 1485-90.

bestillingsarbejde, som blev færdigt i 1956 og blev skænket til The National Gallery i Washington, hvor det store billede hænger og bærer titlen *The Sacrament of the Last Supper*.

Forlægget eller inspirationen er ikke til at tage fejl af: Leonardo Da Vincis store nadverbillede fra 1498. Det gælder ikke blot motivet, men også komposition og maleteknik. Med en næsten matematisk nøjagtighed har Dali fulgt renæssancens klassiske love om det gyldne snit og de guddommelige proportioner.

Hvor Leonardo Da Vincis disciple modsvarer hinanden i grupper (6 og 6, 3 og 3), så har hver discipel hos Dali sin iden-

tiske tvilling, hvor symmetrien er fuldkommen hvad angår både kropsstilling og klædedragt. Kun de forskellige farver på kutterne fortæller os, at der ikke er tale om et spejlbillede. De symmetriske border i dugen hos Da Vinci er hos Dali blevet til pressefolder så perfektionerede, at man slet ikke er i tvivl om, at dugen har været lagt rigtigt sammen. Det er som om Dali nærmest overbyder sit forlæg: Symmetrien imellem disciplene på henholdsvis Jesu højre og venstre side er udført med en så gennemført nøjagtighed, at den næsten truer med at tage livet ud af situationen, hvis ikke det var fordi billedet samtidig rummer en

nærmest fotografisk livagtighed.

Dalis billede har mange ligheder med sit forlæg, selvom også Dali på karakteristisk vis går til ekstremerne. Men der er også afgørende forskelle de to billeder imellem.

Leonardo da Vinci skildrer et selskab i oprør. Jeg forestiller mig, at Jesus netop har forudsagt sin lidelse og død og fortalt, at en af de tolv ville forråde ham. Det var ord, som skabte ophidselse og fortvivlelse. Man ser, hvordan Peter peger på sig selv og nærmest bedende siger: »Det er vel ikke mig?« En anden skubber ligesom denne dystre profeti fra sig med sine hænder.

Der er drama i dette billede, og det kommer ikke mindst til udtryk gennem disciplenes ivrigt gestikulerende hænder. Alle disciplenes hænder er i brug, og alles ansigter er åbne i diskussion, talende eller lyttende. Kun Jesu ansigt er roligt, nærmest sagtmodigt.

Hos Dali derimod er alle disciplenes ansigter skjult, ligesom kun to af disciplenes hænder er synlige, og de er fuldkommen i ro foldet i bøn. Til gengæld er Jesu ansigt åbent og meddelsomt, og hans hænder synes at forkynde opstandelse.

Selv er han nærmest gennemsigtig – forklaret. (Bemærk de to både, og landskabet, som ikke lader sig skjule af Kristi forklarede legeme, til forskel fra disciplen på Jesu venstre hånd, hvis jordiske legeme dækker stævnen af den ene båd).

Igen er det som om Dalis billede sprænger tid og rum. Der er ikke tale om en gengivelse af hin skærtorsdagaften, for den opstandne er allerede i himlen og rækker sine arme ud til velsignelse. Så ordet »Last« i den engelske titel er faktisk misvisende, det her er ikke den sidste nadver, heller ikke den første, men slet og ret nadver, eller nadveren (La Cène).

Disciplene er hverken ophidsede eller fortvivlede, de er meditative i bøn, nærmest trådt ud af den gamle verden og ind i en ny, hvor de sidder til bords med den opstandne.

Lidelsesforudsigelsen og døden, som satte sindene i kog i Leonardo da Vincis billede, er på en måde også med i Dalis billede, men igen hævet ud af tid og rum. Døden er aftegnet som en kiste, eller rettere en kisteramme, som er blevet til en vinduesramme. På den måde er døden blevet perspektivet i billedet eller nadverens ramme. Døden er tilskuerens

eller deltagerens synsvinkel. Men det er ikke en lukket kiste, det er et vindue, gennem hvilket vi aner den opstandne. Ja, han omfavner alle os, der befinder os inde i kisten eller på denne side af dødens grænse. Kristus selv befinder sig på den anden side af døden, men han er ikke fraværende eller uden for rækkevidde af den grund. Den opstandnes hænder kaster skygge på kistens inder-side og understreger dermed en indgribende tilstedeværelse blandt os dødelige. En virkelig tilstedeværelse i nadveren.

Hvad er det så disciplene kan se, hvis de løfter blikket, og vi med dem for den sags skyld? Det er døden – som når den er underlagt Kristus, bliver gennemskuelig. Gennem Kristus (bogstavelig talt), gennem hans legeme og blod, bag brødet og vinen, altså gennem nadveren, kan vi se lyset på den anden side af døden. Døden eller kisten er med Kristi mellemkomst blevet til et vindue, gennem hvilket man skuer lige ind i Paradis, som her hos Dali til forveksling ligner Port Lligat.

For mig at se er Dalis nadverbillede et enestående udtryk for, hvordan Jesus med sin død og opstandelse har forandret døden, og hvordan denne for-

andring eller forvandling netop gennem nadveren også kommer til at gælde os. Vi sidder ikke længere i dødens skygge, sådan som det ofte udtrykkes, ikke mindst i salmerne. Dér hvor kisterammen, som er alt, hvad der er tilbage af døden, skulle kaste sin skygge, netop dér er skyggen blevet til en solstråle, tværs over nadverbordet ind i mellem nadvergæsterne – som et opstandelsens lys, der skinner ind i vores dødelige verden.

Endelig skal det bemærkes, at Judas hverken er fremhævet eller fraværende, det skyldes det kosmiske perspektiv. Denne nadver kunne være her eller der, på søndag eller for knap 2000 år siden. I lyset af opstandelsen adskiller Judas sig ikke fra alle os andre, også han har sin tvilling, også han nyder godt af nadverens velsignelse.

Kristus, eros og kosmos

Hvordan er så forholdet mellem Dalis egen tro og disse værker, som efter min mening har åbenbaringsagtig karakter?

Dali havde selv den opfattelse, at når det drejede sig om religiøs kunst, så var det vigtigere at have en genial kunstner uden tro end en troende kunstner uden genialitet.

Der kunne selvfølgelig være en dæmonisk fare for religionen ved at lade sig betjene af ateistiske kunstnere. Det bedste ville utvivlsomt være, ifølge Dali, at religiøs kunst blev skabt af kunstnere, hvis tro var på højde med deres genialitet. Men hvordan var det så med Dalis egen tro? Han *ville* i hvert fald gerne, men i sin søgen efter frelse og forløsning vendte han i første omgang blikket indad, optaget som han var af uvirkeligheden, drømmene og hallucinationerne. Og derfor kom om ikke frelseren så i hvert fald forløseren til at hedde Sigmund Freud. Det var hans drømmetydning og kontakten med det ubevidste, der var drivkraften bag de surrealistiske værker, som blev kendetegnende for Salvador Dalis kunst. Det var den freudianske drømmetydning, der fik Dali til at koncentrere sig om sin egen forestillingsevne. Hvad Freud måtte lægge øre til fra sin grønne sofa, det var, hvad Dali ville male. Hvad der bevægede sig foran hans blik, var for så vidt kun stikord til videre surrealistisk forarbejdning til noget, der kunne forvrænges.

Dali proklamerede menneskets ret til sin egen galskab, og hans ambition var at afmale,

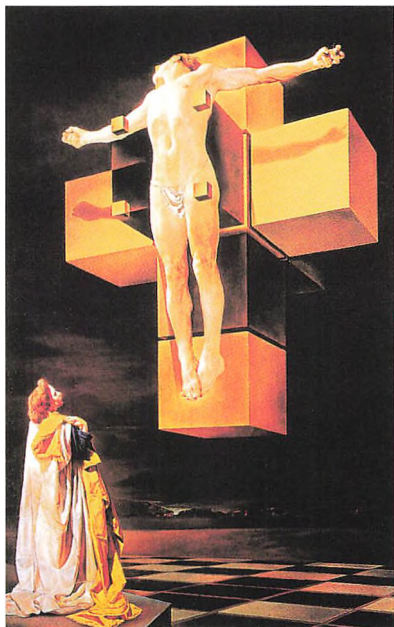
nærmest affotografere, denne galskab, dens associationer og hallucinationer.

Samtidig hævdede han med en typisk Dalisk argumentation, at forskellen mellem ham selv og en gal mand var den, at han ikke var gal.

Gala

Det altafgørende for Dali som menneske og som kunstner var dog mødet med hustruen Gala. Hun var hans gudinde, hans skaber og forløser. På grund af sin sygelige svage fornemmelse for virkelighed og reel eksistens klamrede Dali sig billedligt talt til sin krykkestok. Den var en uundværlig støtte, ja, nærmest en besættelse, som skulle afhjælpe hans totale impotens seksuelt såvel som eksistentielt.

Gala blev Dalis frelsende engel. Mødet med hende og kærligheden gjorde ham i stand til – om end langsomt – at give slip på krykkestokken. Gala blev det faste holdepunkt i Dalis liv. Hun kunne give hans liv struktur. Selv skriver Dali: »Jeg eksisterede kun som en sæk fuld af huller, blød og udvisket altid på udkig efter en krykkestok. Ved at trykke mig tæt ind til Gala, fik jeg rygrad, og ved at elske hende udfyldte jeg min egen hud. Når jeg sig-

Corpus Hypercubus. 1954.

nerede mine billeder »Gala-Dali«, satte jeg simpelthen navn på en eksistentiel sandhed; for uden min tvilling Gala, eksisterede jeg slet ikke.«⁵

Gala frelste Dalí fra hans krykkestoksbesættelse, men Dalí blev ikke frelst, Gala afløste blot krykken og blev om muligt endnu mere uundværlig for Dalí. Af hans mange besættelser blev hun den altdominerende.

Ikke alene skænkede Gala Dalí livsduelighed, hun blev også hans muse, hans kilde til

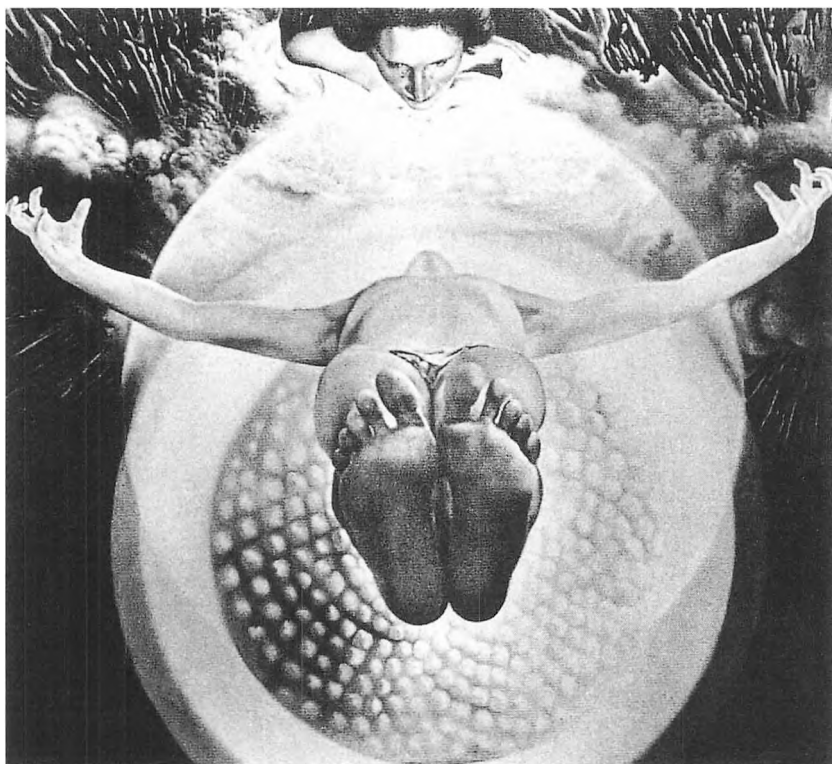

Assumpta corpuscularia lapislazulina (Kristi optagelse i himlen). 1952.

inspiration og hans ledemotiv. Hun optræder alle vegne i Dalí's billeder, som et ansigt, som en profil, som en ryg, eller som arkitektur, som et vandfald eller en klippe, direkte såvel som indirekte i titler eller signeringer.

Således også i de religiøse billeder. (Som en anden »Stabat Mater« ses hun under korset i *Corpus Hypercubus*).

Ved Kristi Optagelse i himlen *Assumpta corpuscularia Lapislazulina* er det Gala over og under og udenom.

Himmelfart. 1958.

Også i et billede af Kristi himmelfart optræder Gala, ja, det er vel dybest set hende, som modtager Kristus, i et kys måske, mindre kan ikke gøre det.

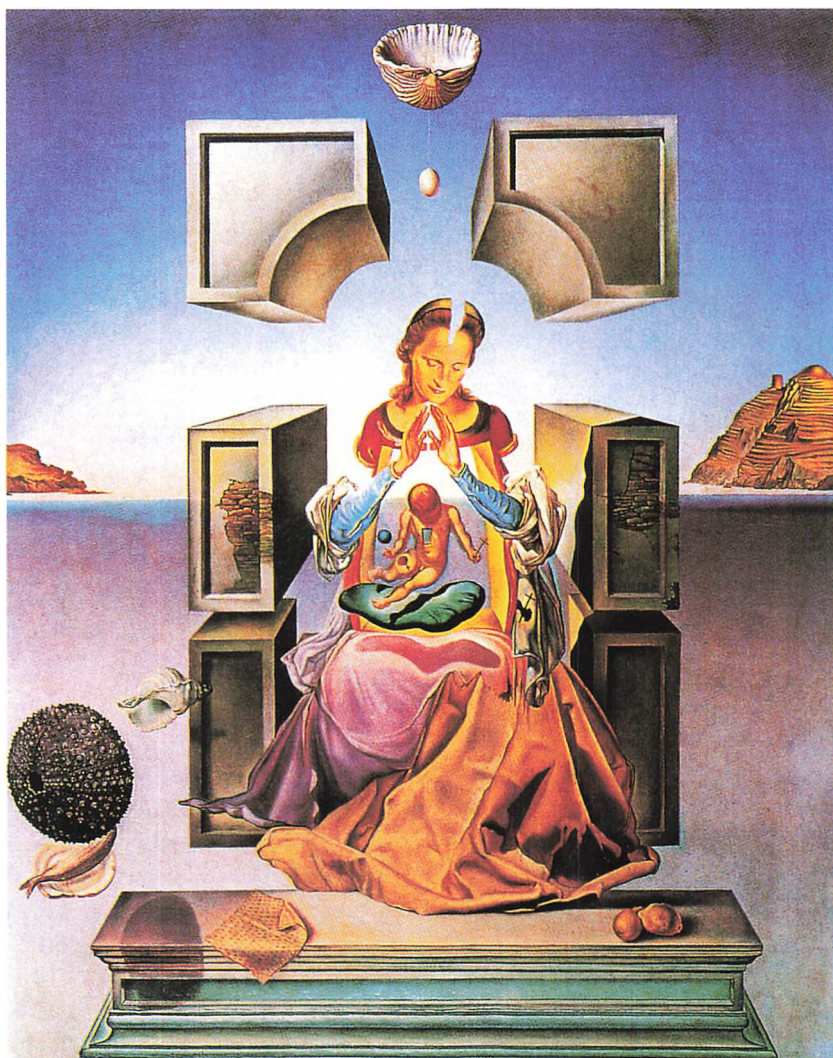
Det er som om Dalí kun kan nærme sig Kristus gennem Gala.

Der er også dem, som mener, at det i virkeligheden er Gala som indtager Kristi plads i nadverbilledet.

I flere forskellige udgaver optræder Gala som Madonna. I billederne *Madonna af Port Lligat*, har Dalí forenet, hvad der betød allermost for ham nemlig: Gala og Port Lligat.

Dalí forguede Gala, og spørgsmålet er, om der for Dalí overhovedet fandtes noget større end eller over Gala.

I sin selvbiografi skriver Dalí: »Himlen er hvad jeg altid har

Madonna af Port Lligat. 1949.

søgt...hele mit forvirrede og
dæmoniske liv. Ja, netop him-
len! ... Hvor er da himlen?

*Gala, du er virkeligheden. Men
hvor findes da himlen?
Mit svar er: Himlen findes*

hverken der oppe eller der nede, hverken til højre eller til venstre. Himlen findes netop midt i brystet på det menneske, som har troen!

P.S. I det øjeblik, hvor jeg skriver dette har jeg endnu ikke troen, og jeg er bange for, at jeg dør uden at have fundet min himmel.«⁶

Religiøs mysticisme

Sådan slutter Dali sin selvbiografi i 1942, dog uden på nogen måde at opgive sin søgen. Nu skulle »Det hellige land« erobres, for måske kunne de religiøse malerier give ham adgang til den attråede himmel.

I 1951 udkom så Dalis »Mystiske Manifest«. Her proklamerede han sin nyerhvervede livsanskuelse. Havde han ikke været det før, så var Dali hermed blevet religiøs mystiker, optaget af relativitetsteori, atomfysik og kvantefysik.

Uden falsk beskedenhed udråber Dali sig selv som skaber af den nye kritisk-paranoide mystik, samt som det moderne maleris redningsmand. Manifestet er mystisk i mere end én forstand. Der er lange dunkle passager, nærmest profetisk tungetale, fyldt med kvasividenskabelig sprogbrug.

Det forekommer mig dog, at hans søgen er den samme som tidligere – nemlig virkeligheden – den fornemmelse af eksistens, som han fik hos Gala, men nu hedder åbenbaringsnøglen religiøs mysticisme. Og den er, skriver han, »det nye våben, som kan hjælpe mig til at trænge ind til virkelighedens kerne: Mystikken – det vil sige den dybe, intuitive forståelse af, hvad der findes, en direkte kommunikation med altet, en absolut vision gennem sandhedens nådegave, ved Guds nåde.« Og han fortsætter: »Jeg vil benytte mit arbejde til at demonstrere universets enhed ved at vise spiritualiteten i al substans.«⁷

Dali helligede sig herefter en trefoldig syntese inspireret af det klassiske maleri, kvanteteorien og en intens spiritualisme. Han uddybede sin mysticisme ved at forene sine erotiske længsler med det religiøse, idet han udnævnte »erotikken som en kongevej til Guds sjæl«.⁸

Med afsæt i atomfysikkens lære om at alle ting, hvor materielle og stofflige de end måtte synes, dog i virkeligheden består af fritsvævende partikler, søgte Dali at gøre sig til herre over tyngdeloven.

Selv hans elskede Gala måtte

Sfærenes Galatea. 1952.

som en metafysisk gudinde kunne opløses i partikler. Her nærmede han sig sin Gud, for

Gud kan ikke fattes, ikke sættes på formel, og Dalí gør sig den overvejelse, »at Gud måske er

den substans, som atomfysikken søger.«⁹ Den kerne, som kun lader sig dele ved en eksplosion, »the big bang«, som altets begyndelse og slutning.

Hans egen konkrete død forholdt han sig lige så ambivalent til som til livet. Men han formulerede faktisk et håb om opstandelse, det lyder sådan her: »Hvis noget en dag skal ende, bør det ske ved en eneste kæmpemæssig orgasme. I en kosmisk opstandelse.«¹⁰ Og så lod han sig i øvrigt balsamere.

Dalis frelsesforståelse er altså ikke kristologisk i traditionel forstand. Snarere kosmisk og erotisk. Tilbage står hans billeder. Om de vil udødeliggøre ham, kan kun tiden vise, men forkynde det gør de, så måske Helligånden har gjort brug af Dalis geni, al hans perversitet, paranoia og galskab til trods.

Under alle omstændigheder må man indrømme, at der findes andre veje til Gud end de såkaldt »normale«.

Noter

(Citaterne er gengivet i min oversættelse).

1. Descharnes, Robert/Neret, Gilles: *Salvador Dali*, Köln 1997. Side 431.
2. Ibid. Side 471.
3. Ibid. Side 441.
4. Ibid. Side 433.
5. Ibid. Side 432.
6. Dali, Salvador: *Salvador Dalis hemlige liv*, Uddevalla 1969. Side 179.
7. Neret, Gilles: *Salvador Dali 1904-1989*, Köln 1995. Side 79.
8. Ibid. Side 83.
9. Descharnes, Robert/Neret Gilles: *Salvador Dali*, Köln 1997. Side 424.
10. Louisiana, Revy: *Dali*, 30 årg. nr. 2. December 1989. Side 14.

Litteratur:

- Brans, Jan: *Salvador Dali und seine religiöse Malerei*. München 1955.
- Descharnes, Robert/Neret, Gilles: *Salvador Dali*, Köln 1997.
- Dali, Salvador: *Salvador Dalis hemlige liv*, Uddevalla 1969.
- Jørgensen, Theodor: *Korset i Altet*, Frederiksberg 1995.
- Löfström, Ulf I.: »Fromhed eller forretning?« *Kirkens Verden* årg. 1964.
- Louisiana Revy: *Dali*, 30 årg. nr. 2. December 1989.
- Neret, Gilles: *Salvador Dali 1904-1989*, Köln 1995.
- Maddox, Conroy: *Dali*, Köln. 1985.

De stille i landet

Af sognepræst Jan Ulrik Dyrkjøb

Der har levet epokegørende mennesker. Der har været mennesker der ved deres tanker kastede helt nyt lys over den menneskelige tilværelse, og som ved deres indsats forandrede historien. Som vi siger nu om dage: De gjorde en forskel. I tankens og troens verden er det mennesker som de store græske filosoffer Platon og Aristoteles. Det er middelalderens største teolog Thomas Aquinas. Det er kirkens og teologiens store fornyer Martin Luther. Det er filosofen Immanuel Kant hvis analyse af den menneskelige erkendelse ingen moderne tænker har kunnet komme udenom. Disse navne er blot nogle af de mest oplagte eksempler. Der kunne naturligvis nævnes flere.

Den tyske filosof Karl Jaspers (1883-1969) – der var en af ophavsmændene til den

moderne filosofi som vi kalder eksistentialismen – skrev i de sidste år af sit liv på en filosofihistorie. Jaspers ville ikke bare skrive om de filosofiske systemer og de store tænkere set i historisk rækkefølge og i historisk sammenhæng. Han så den samlede filosofihistorie som et »fornuftens rige« hvorfra de store tænkere fra alle tider taler direkte til os.

Der er også det særlige ved Jaspers' filosofihistorie at han begynder med at skildre et lille antal mennesker hvis indsats ligger forud for al filosofisk tænkning. Det er mennesker der ikke har efterladt sig et system af tanker. Flere af dem har slet ikke efterladt sig noget skriftligt. Man kan snarere sige at de har sat målestokken for hvad det vil sige at være menneske. Jaspers kalder dem *maßgebend*. Det er vismænd og reli-

gionsstiftere: Kungfutse, Buddha, Sokrates, Jesus.

Det er naturligvis rigtigt at der i menneskeheden er en række skikkelser som har haft stor og vidtrækkende betydning, og som vi derfor husker og igen og igen vender tilbage til. De så det som ingen andre så. De tænkte helt nye tanker. De satte noget nyt i værk. De står som menneskeheden inspiratorer, ikke blot i deres egen tid, men til alle tider. Deres navne er verdenskendte navne. De er på sin vis udødelige.

Men der er også en anden synsvinkel på menneskers betydning for historiens gang. Foruden de store udødelige er der også dem vi under ét kunne kalde »de stille i landet.«

De stille i landet

Selve udtrykket »de stille i landet« stammer fra det 18. århundrede. Det blev brugt som betegnelse for pietistiske og andre vakte kredse i Tyskland. Betegnelsen blev hentet fra Salme 35 (hvori det siges om salmistens fjender at de *ponser på svig mod de stille i landet* (35:20)). I begyndelsen var det de vaktets modstandere der brugte betegnelsen. Først i

anden omgang tog de vakte selv navnet til sig.

De stille i landet var dem der på lang afstand af samfundets magthavere og ledende kredse og med passende distance til kirken som institution samledes om Guds ord, om bønner og salmesangen og om det personlige gudsliv.

Et enkelt navn skal nævnes: Gerhard Tersteegen (1697-1769), båndvæveren fra Mülheim, protestantismens store mystiker. Igennem en del år levede han en nøjsom og ret afsondret tilværelse. Senere fik han et noget mere udadvendt liv. Han blev sjælesørger og vejleder for mange vakte, dels ved personlig kontakt og dels gennem brevveksling. Men Tersteegen fik aldrig nogen kirkelig position. Han virkede i stilhed. Der er intet dramatisk og opsigtsvækkende i hans livshistorie. Vi kender hans skrifter og hans breve. Men der findes intet portræt af ham.

I salmebogen har vi en enkelt salme af Tersteegen (*Kom, brødre, lad os ile* (DDS 341)), og i det forslag til ny salmebog der i år er blevet fremlagt af salmebogskommissionen, finder vi endnu en af hans salmer: *Gud er her til stede!* (Salmebogsforslaget 391). Salmen

er smukt oversat af Harald Vilstrup, og den synges på en livfuld melodi af Joachim Neander.

Det er en salme om Guds nærvær og Guds storhed. Salmeligteren opfordrer os først til stilhed og andagt for den nærværende Gud:

*Gud er her til stede!
Kom og lad os knæle
og med andagt for ham dvæle!
Gud er i vor midte!
Alt i os må tie
for hans røst at oppebie.
For hans magt,
lys og pragt
sønderknuste alle
må til fode falde.*

Vi får dernæst at vide at englens lovsynger Gud, og vi som er så meget ringere end englens, må bede om hjælp til vores lovsang. Salmens udtrykker et ønske om at vi må lade sjæl og legeme, viljen og hele vores liv være givet Gud til ære.

I salmens fjerde strofe tegnes der et helt forunderligt billede af Guds storhed. Gud er en altomfattende virkelighed. Gud er så altomfattende at salmens jeg helt forsvinder i Gud. Det er både en konstatering og en bøn:

*Luft, som alt opfylder,
lys, hvori vi svæver,
liv, som alt igennemløber,
salighedens afgrund,
hav foruden bunde,
dybt i dig jeg går til grunde;
jeg i dig,
du i mig,
lad mig helt forsvinde,
dig kun se og finde!*

Vi skal lægge nøje mærke til denne tanke: Når Gud og menneske helt forenes, og menneskesjælen så at sige forsvinder, så betyder det ikke at der ikke længere er forskel på Gud og menneske. Det betyder at Gud står tilbage som overvældende realitet. For mennesket er nu kun Gud at se og finde.

Men Gud er ikke blot den altomfattende som findes alle vegne. Han er også det inderste og dybeste i menneskets virkelighed:

*Sol, som inderst luer,
skønne hjerteflamme,
lad mig ret dit lys annamme,...*

Bønnen fortsætter i salmens to sidste strofer. Salmens jeg beder om at måtte få evne til at se Guds usynlige væsen (*Salv mig sjælens øje/ til din guddomsenhed/klart at se i hjertets renhed*),

og salmen slutter som en salme skal, nemlig med en bøn for det liv der skal leves når salmen er sunget:

*Gør min ånd på jorden,
Herre, til din bolig,
gør den venlig, blid og rolig,
klar mig op og giv mig,
o du evig nære,
dig at elske og at ære,
hvor jeg går,
sidder, står,
have dig for øje
og for dig mig bøje!*

Det er en stor salme af en af de stille i landet! Den vil kunne stå som en inspiration fra en svunden tid lige ind i vor tid. Hvis den salme virkelig kan blive sunget og elsket og taget til hjerte i vores kirke, så vil den kunne redde meget! Den stille båndvæver fra Mülheim vil kunne få større virkning end mange langt mere kendte sikkelsker i vores tradition.

I bedekammeret

Lad mig nævne et eksempel til. Det handler ikke om et navn der ikke er kendt. Det handler om *hvordan* vi husker et stort navn.

Søren Kierkegaard er et af de største danske navne. Han hører til de få verdensberømte

danskere. Hans tænkning er kendt langt uden for landets grænser. Han har fået vidtrækkende betydning for filosofien og teologien i det tyvende århundrede, og hans betydning er ikke ophørt. Hans bøger er oversat til mange sprog. Kierkegaard-forskere fra mange lande kommer hertil på studieophold. Litteraturen om ham er enorm. Vi kender remsen! Vi kan sige alt det om Kierkegaard som vi normalt kan sige om de store navne i åndshistorien.

Litteraturen om Kierkegaard er som sagt enorm og vidtspændende, og den vokser stadig. Ikke mindst i de senere år er der kommet en række nye bøger om Kierkegaard: doktor-disputatser, afhandlinger og mere alment tilgængelige fremstillinger. Og i disse år udkommer der bind for bind en ny samlet udgave af alt hvad Kierkegaard har skrevet.

Det sidste er naturligvis nødvendigt for den fortsatte læsning af Kierkegaard. Og de mange nye bøger om Kierkegaard rummer ganske sikkert meget væsentligt stof, spændende nye synsvinkler på Kierkegaards liv og forfatterskab, nye analyser, ny viden. Alt det skal ikke forklejnes. Men jeg tænker alligevel sommetider på

om alle de lærde og dybsindige afhandlinger ikke overgås i betydning af en lille uanselig bog der udkom i trediveerne. Den er sikkert glemt af de fleste. Jeg tror aldrig jeg har set den nærmere omtalt. Man skal til et antikvariat for at opdrive den. Til gengæld skulle man kunne få den til en rimelig pris. Den er sikkert ikke så efterspurgt! Bogen er skrevet af Villads Christensen der i den lange periode fra 1923 til 1950 sad som sognepræst i Græsted. Den er den første af en række bøger om Kierkegaard som han udgav. Den hedder *Søren Kierkegaard i sit Bedekammer*.

For Kierkegaard var nok en stor filosof og en stor teologisk tænker. Men først og sidst var han opbyggelig forfatter (som også Johannes Sløk skriver et sted). Og det vigtigste i hans liv må være sket netop i bedekammeret. Selvom Kierkegaard nok vakte opsigt i sin samtid, og på sin vis også ville vække opsigt, så var det dog uden tvivl i hans eget indre liv, i hans kamp og hans refleksion og hans gerning for Gud det væsentlige og afgørende skete.

Villads Christensen skildrer Kierkegaards helt personlige åndelige udvikling sådan som vi kan aflæse den i dagbøger og

optegnelser, og han gengiver nogle af de deri nedskrevne bønner. Som optakt til det hele finder vi foran i bogen en enkelt af Kierkegaards optegnelser: *Det arkimediske Punkt uden for Verden er et Bedekammer, hvor en sand Bedende beder i al Oprigtighed – og han skal bevæge Jorden. Ja, dersom han var til, denne rette Bedende, naar han lukker sin Dør, det er utroligt hvad han formaar.*

Den sande bedende der beder i oprigtighed, skal bevæge jorden! Det handler ikke om det der vækker opsigt og bliver kendt og udødeliggjort i verden. Det handler om det der foregår i stilhed og ubemærket-hed. Det handler om det som så nemt overses og går i glemmebogen. Det er et helt andet perspektiv end det som for det meste er gældende. Vi kan ikke gøre noget bedre – for Kierkegaard og for den kirke som voldte ham så stor smerte og bragte ham i så voldsom strid – end at hente netop det perspektiv frem af glemslen og genfinde Kierkegaard i hans bedekammer.

De glemte profeter

Vi lever i gudsfraværets tid. Kort før det tyvende århundredes begyndelse forkyndte

Nietzsche Guds død. Det var hans store indsigt, og han var fuldt bevidst om hvor skræmmende en indsigt det var. Men han ville også at det skulle være en befrielse. Nu skulle mennesket endelig være frit til at skabe sit eget liv. Nu skulle mennesket have magten.

Men Nietzsche og de andre store fritænkere overså at mennesket ikke i sig selv er frit. De glemte at mennesket aldrig er stillet neutralt. Mennesket er altid under en magt. Når vi frasier os Guds magt, så er der i samme nu en anden magt der tager over. Så tager intetheden og tomheden og flygtigheden over. Det er ganske mærkeligt. Den magt der er nærmest til at tage over når Guds fravær indtræder, Guds nærmeste og største modstander, er den magt der i grunden intet er og intet kan – andet end netop gøre til intet. Den franske forfatter Georges Bernanos har skildret det skræmmende klart i sin roman *Sous le soleil de Satan* («Under Satans sol») fra 1925. Når intethedens magt tager over, så nedbrydes alle grænser. Så udviskes alle konturer. Så nedskrives menneskets storhed. Så slettes menneskets sande identitet. Så kommer massegravens tid. Vi har oplevet det så

rigeligt i det århundrede der er gået.

Forkyndelsen af Guds død indledte det tyvende århundrede. Og den første verdenskrig kom, revolutionerne kom, og alle humane værdier brød sammen. Og en række filosoffer og teologer og digtere og kunstnere så med profetisk klarhed hvad der var ved at ske. Men vi hørte ikke efter. Eller vi hørte efter – og glemte så alt for hurtigt hvad der var blevet sagt. Vi troede virkelig at vi slet og ret var blevet moderne og frie mennesker. Vi troede at vi kunne magte livet og verden. Og efter den anden verdenskrig kom velfærden, og det kunne kun befæste vores tro på at verden og livet tilhører os selv.

En af de profetiske røster som kun blev hørt i begrænset omfang, og som derefter næsten helt blev glemt, tilhørte Max Picard. Han er en af det tyvende århundredes mest indtrængende og egenartede tænkere. Få har set tidens misere så klart som han. Men glemt og næsten ukendt er han.

Gennem tiden har jeg af og til set Max Picards navn nævnt i teologiske og filosofiske bøger, som regel blot i henvisninger. Det har ofte været henvisninger til en bestemt bog

Max Picard, ca. 1930.

med den korte og sigende titel: *Die Flucht vor Gott* («Flugten fra Gud»). Hvem var Max Picard? Og hvad har han at sige om menneskets flugt fra Gud? På et tidspunkt i det år hvor vi har bevæget os ud af det tyvende århundrede og er begyndt at tage hul på det enogtyvende århundrede, satte jeg mig for at få disse spørgsmål besvaret.

Max Picard blev født den 5.5.1888 i Baden i Sydtykland. Hans forældre var oprindeligt kommet til Tyskland fra Schweiz. De var religiøse jøder, og Max Picard fik en religiøs jødisk opdragelse. Efter studen-

tereksamen læste han medicin og blev læge, først på forskellige sygehuse i Tyskland, senere i privat praksis. Han forlod dog lægegerningen især fordi han ikke kunne forlige sig med den moderne lægevidenskabs rent naturvidenskabelige orientering, og han begyndte at interessere sig for filosofi og teologi.

Lige efter første verdenskrigs slutning flyttede Picard med sin familie til Schweiz. Flytningen skete af hensyn til hans kones helbred. Hun døde i 1927, men Max Picard blev boende i Schweiz. En mindre arv gjorde det muligt for ham at leve som fri forfatter. Også Max Picard levede som en af de stille i landet. Han boede i en række år i Kanton Tessin i det sydlige Schweiz, nær Italien. Han døde den 3.10.1965.

I trediverne blev Max Picard optaget i den romersk-katolske kirke. Men på sine gamle dage vendte han tilbage til jødedommen. Han var på sin vis både kristen og jøde, men hvordan det nærmere forholder sig, er mindre væsentligt. Det væsentlige er at Max Picard i sine bøger aflægger et enestående vidnesbyrd om det jeg må kalde en monumental gudstro. Gud er for ham den ubegribelige og vældige og uophørligt

skabende magt uden hvilken intet har mening, og intet kan bestå. Picard kan slet ikke tale om mennesket og menneskelivet og historien uden først og sidst at tale om Gud. Han er virkelig et af Guds store vidner i massegravens århundrede.

Flugten fra Gud

Fra Max Picards hånd foreligger der en række bøger om kunsthistoriske, kulturfilosofiske og livsfilosofiske emner. Helt specielle i deres emne og anlæg er de to bøger om menneskeansigtet: *Das Menschengesicht* («Menneskeansigtet») fra 1930 og *Die Grenzen der Physiognomik* («Fysiognomikkens grænser») fra 1937.

Max Picard anlægger en række betragtninger over menneskets ansigt. Han ser ansigtet som den del af mennesket hvor dets gudbilledlighed er mest synlig. Gud viser sig i mennesket. Men samtidig med at han viser sig, er han også uudgrundeligheden selv. Han er uudgrundelig netop ved at han viser sig på denne måde. Også menneskeansigtet er uudgrundeligt, og denne uudgrundelighed har sin årsag i Gud. Men Guds uudgrundelighed er ikke en grund til angst, men en

grund til den største ro, og sådan forholder det sig også med menneskeansigtet. Virkelig at se et andet menneskes ansigt giver os den største ro.

Det er bestemt ikke filosofi i gængs forstand! Max Picards betragtninger er intuitive og poetiske refleksioner over mennesket og dets gudbilledlighed. Et andet sted siger han at ansigtet altid kommer fra det skjulte og igen går ind i det skjulte. Sådan er det fordi ansigtet snarere er vendt mod Gud end mod mennesker. Menneskeansigtet er nemlig først af alt et svar til Gud. Ansigtets første opgave er at være vendt som et svar til den Gud der skabte mennesket. Det er et svar uden ord. Det er et tiende svar. Og alt ved ansigtet retter sig efter dette. Når et menneske vender sig mod andre mennesker og bliver tydelig for dem og lader sin stemme høre, så er denne henvendelse underordnet den første stilhed og tien for Gud. Når et menneske virkelig vender sig mod andre, er der derfor noget oprindeligt ved det. Det er hver gang ligesom det sker for første gang. Vi bliver hele mennesker når vi virkelig står ansigt til ansigt. Det er ikke blot Guds uudgrundelighed og skaber-

kraft der viser sig når vi ser et menneskes ansigt. Det er hans mildhed.

Man forstår umiddelbart at Max Picard ikke vil levere en psykologisk karakteristik af mennesket. Han forsøger at skildre mennesket i dets absolutte storhed. Han taler ikke kun til forståelsen. Han vil have os til at se og forestille os og indse menneskets uendelige betydning i dets relation til Gud. Han er ikke bare en tænker der vil have os til at tænke. Han er lige så meget en seer der vil have os til at se det han har set.

Max Picards hovedværk er uden tvivl bogen *Die Flucht vor Gott* fra 1934. Udgivelsesåret er næppe tilfældigt. Bogen må være udarbejdet mens nazisternes magtovertagelse i Tyskland stod på. Max Picard havde allerede tidligt forudset at nazismen ville føre til store katastrofer. Han så at der ville komme en hidtil uset ondskab og ødelæggelse.

Max Picard sætter flugtens verden og troens verden op over for hinanden. Begge verdener har altid været der. Men før var troens verden det givne og selvfølgelige. At vende sig fra Gud og flygte fra Gud forudsatte et bevidst valg. Det var

et oprør. Nu er det omvendt. Flugtens verden er den vi umiddelbart lever i. Nu er det troen der forudsætter en afgørelse. *Alt i denne verden er kun til i Flugtens Form. Væl er det muligt ved et Viljens Valg at omskabe hver en Flugsituation til den tilsvarende Troens Tilstand; men det er svært. Og om det ogsaa lykkes den Enkelte at slide sig løs fra Flugtens Verden og naa over i Troens, lykkes det dog kun for ham, den Enkelte. Stadig bestaar Flugtens Verden, uafhængig af hans Valg.*

Hvordan set det så ud i flugtens verden? Flugtens verden er ikke blot en verden hvor mennesket flygter fra Gud. Flugtens verden er en verden hvor alt er flygtigt. Der er ikke for alvor forskel på godt og ondt og på sandhed og løgn. Der er ikke nogen eller noget der virkelig har identitet. Der er ingen afgørelse og dom og skyld og anger. Mennesket må overdrive synden for dog i det mindste at besidde synden som virkelighed. Mennesket i flugtens verden *haaber på, at naar Synden, og i det mindste den, kan tvinges ind i Virkeligheden, saa kunne maaske ogsaa alt det andet vende tilbage fra Uvished og Mulighed til Virkeligheden.*

Og først og sidst er Gud ikke virkelighed. Gud er ikke helt

forsvundet, men han er bare en mulighed. I troens verden er fornægtelse det samme som døden. Den der siger ordet »ikke« kan dø! I flugtens verden lever mennesket af at sige »muligvis.« Vantroen er en mulighed, og gudstroen er en mulighed. Alt er mulighed. *Man tager den Risiko at bevæge sig særdeles langt ud i Vantroen, for ogsaa den er jo kun en Mulighed, og man mener, at skulle det være, kunne man jo altid hurtigt svippe over igen til Troen, den er jo bare en anden Mulighed.*

Dette kan kun stå som et ganske kort og ufuldstændigt signalement af det Max Picard kalder flugtens verden. Han viser i sin bog hvordan flygtigheden og troens reduktion til blot og bar mulighed griber ødelæggende ind i alle tilværelsens og kulturens områder. Hans bog er skrevet i en mørk tid, og det er en bog der uden megen trøst tegner et skarpt og skånselsløst billede af netop denne tid.

Er der da ikke noget håb? Jo, der er håb, for Gud findes. Mennesket kan flygte fra Gud, men mennesket kan ikke afskaffe Gud. Flugten er som et uhyre. Max Picard taler om *Flugtens Monstrum*. Og dette monstrum har en vældig kraft

til at ødelægge. Det kan ødelægge alt. Og dog sker det ikke! Det er langt fra alt der bliver ødelagt. Flugtens monstrum er mægtigt. Men Guds modstand er større. Og de flygtende støder alle vegne på Gud. Han er i virkeligheden afsæt for enhver flugt. Når det kommer til stykket, kunne flugten fra Gud slet ikke finde sted uden Gud. Selv i flugten tilhører alt og alle Gud. Alt er Guds ejendom. Det kan ingen flygte fra.

I den sidste ende er flugten fra Gud et umuligt projekt. Ingen kan flygte et sted hen hvor Gud ikke allerede findes. Det ved allerede salmisten (Salme 139!). *Flugten er saa stor, fordi Gud er saa stor*, siger Picard.

Han kalder Gud for *Forfølgeren*. Gud forfølger de flygtende. Og i flugten samles og forflygtiges ikke blot alt det der hører det gode liv til og som burde bevares, men også alt det der skygger for Guds klarhed. *Kun dette er nu tilbage: Gud, den helt og fuldt klare, den tydelige, – og hist: Flugten, i hvilken alle Uklarheder og Utydeligheder er sammenstuede. Jo mere Flugtmassen vokser, og jo vildere den styrter afsted, desto tydeligere staar den Ene alene: Gud.*

Gud alene

Den opmærksomme læser har kunnet se at mine eksempler ikke har været tilfældigt valgt. Jeg har peget på »de stille i landet« som redskaber for den sande forandring og fornyelse i verden. Jeg har peget på navne der ikke er kendt af de mange. Navne der næsten helt er glemt. Tanker der er født i stilhed og i løndom. Alle taler de stærkt om Gud.

Der kan naturligvis findes mange flere eksempler. Men der er også eksempler som ikke kan findes, for de kendes ikke. Verdens store begivenheder finder sted på slagmarkerne og i parlamenterne og på magtfulde menneskers kontorer. Det er som det skal være. Vi er jo verdenshistoriske væsener.

Men de største begivenheder finder sted i ubemærkethed, i det enkelte menneskes liv med sine medmennesker, i kærligheden og omsorgen mellem mennesker, og først og sidst i det enkelte menneskes indre liv med Gud, i bønnen, i eftertanke, i den enkeltes søgen efter sandhed og godhed og skønhed. Det er i stilheden verden forandres. Det er de stille i landet der kan forandre verden.

Vi begyndte med filosofen Karl Jaspers. Lad os også slutte

med ham. I 1949 udgav Jaspers en række radioforedrag om filosofi. I disse radioforedrag taler filosofen også om Gud. Jaspers tager udgangspunkt i et ord fra profeten Jeremias' Bog. Folket har svigtet troen på den ene sande Gud. Situationen er fortvivlet. Jeremias' skriver Baruch bliver udmattet af sine suk og finder ikke hvile. Da er det Herrens ord lyder til Jeremias. Profeten skal sige til sin skriver: *Hvad jeg har bygget op, vil jeg jævne med jorden, hvad jeg har plantet, vil jeg rykke op med rode; det gælder hele dette land. Du søger det store. Gør det ikke!* (Jer. 45:4-5).

Det afgørende er altså ikke om det vil gå folket godt. Det afgørende er ikke om historien bevæger sig den rigtige vej. Det afgørende er ikke det store som mennesket søger. Det kommer slet ikke an på mennesket og dets bekymringer for sig selv og sin verdens fremtid. Alt er i Guds hånd, og når alt mistes, forbliver dog visheden om at Gud er til.

Når det kommer til stykket, bygger gudstroen altså ikke på de eller de virkninger i vores liv og i historien. Vi tror på Gud fordi Gud findes. Og hvis vores tro er tro på den sande Gud, så består den når alt andet

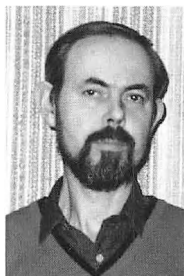
brister. Den sande tros grundlæggende bekendelse er slet og ret: Gud alene! Gud alene æren!

Villads Christensens bog *Søren Kierkegaard i sit Bedekammer* udkom i 1937. Bernanos' roman *Sous le soleil de Satan* findes i en dansk oversættelse fra 1946. Af Max Picard har vi på dansk: *Flug-*

ten (Hasselbalchs Kulturbibliotek Bd. 225, 1963). Heri kan man læse en række uddrag af Picards bøger, bl.a. af *Die Flucht vor Gott*, i udvalgt og oversættelse ved Helge Kjærgaard. Citaterne i artiklen er taget fra denne bog. Karl Jaspers' foredrag er udgivet i *Einführung in die Philosophie*. Bogen er oversat til dansk med titlen *Hvad er filosofi?* (2. udg., 1965).

Hvad kokostæppet gemte

Af kirketjener Torben Bill-Jessen og museumsinspektør Lone Hvass

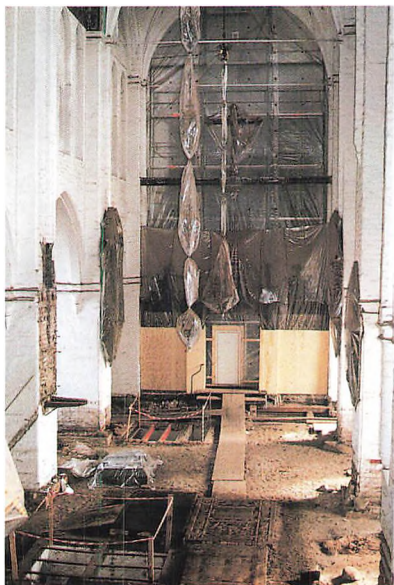

Den sidste og afgørende fase af restaureringen af Helsingør Domsogns Sct. Olai Kirke, er en stor sag til 43 mill. kr., som mange af stiftets menighedsråd bidrager til med ca. 500.000 kr. årligt gennem den samarbejdsaftale, som Stiftsudvalget for Økonomi og provstiudvalgene har etableret med kirkeministeriets godkendelse. Bidragene indgår som ekstraordinære afdrag på de lån i stiftsmidlerne, som har sat Helsingør Domsogns Menighedsråd og den kirkelige ligning i Helsingør Kommune i stand til at foretage denne nødvendige og gennemgribende restaurering. Interessen for arbejdet og de enestående fund i gravkældrene er stor, men forsikrings- og sikkerhedsforhold har gjort kirken til en lukket arbejdsplads. Alt er naturligvis registreret i opmålinger, beskrivelser og fotos, og vi bringer en foreløbig »situa-tionsrapport« som kvittering for menighedsrådenes økonomiske håndsrækning og interesse.

Mandag den 3. januar 2000 lukkede vores gamle Sct. Olai Kirke for næsten to år. Den trængte til hjælp og havde gjort det længe. Dens udseende var falmet og revnet, og kalken skallede. Dens mægtige piller, som i mere end 400 år har båret dens himmelstræbende hvælv, trængte til at fundamentet blev efterset og forbedret. Og de strenge, der sendte varme rundt i dens indre var kallede til.

Det er 32 år siden, kirken sidst blev kalket, det skete i forbindelse med, at den fik det nye store orgel. Varmeanlægget var 62 år gammelt og erstattede et varmluftanlæg fra 1882, der kun gav varme til de øverste siddepladser. For 39 år siden blev kirken så ophøjet til domkirke.

Kirken blev i de første to måneder af det nye år tømt for inventar. Prædikestol og dåbs-

gitter blev transporteret til Bredde, hvor Nationalmuseets folk med stor ekspertise tog sig af både træværk og bemaling. Ved nedtagelsen af prædikestolen og prædikestol-himlen, som er fra 1624, fandt man den gamle himmel fra 1567 oven over den anden og godt gemt, så den ikke kunne ses. De to himle dannede et hulrum, og her fandt vi noget så ejendommeligt som en rede. Den fik Statens Skadedyrslaboratorium ind til undersøgelse og konstaterede, som værende en rotterede fra 1600-årene. Rotten havde haft den frækhed at

benytte præstens alterbøger og organistens håndskrevne nodepapir som redemateriale. Vi vil nu undersøge om de mange rede-strimler kan give os et par ukendte strofer af måske Buxtehude? Netop han har siddet her i denne kirke og spillet under kyndig vejledning af sin far, som var kirkens organist.

Alttertavlen som er Danmarks største med sine 12 meter, havde ikke haft godt af den varme som centralvarmeanlægget havde givet, og som menigheden holder så meget af. Træet krymper som bekendt, og guldet og malingen skaller. Det brugte konservatorerne fra Nationalmuseet tiden fra marts til september på at udbedre. Alttertavlen står nu rensat og udbedret i en enorm støvtæt kasse, hvor man forsøger at styre temperatur og luftfugtighed. Når kirken til næste år er kalket, vil den blive pakket ud, for herefter at blive færdigbehandlet af snedkere og malere. På det tidspunkt vil man så vurdere, hvor meget nyt guld der skal lægges på. Men det er ikke tanken, at den skal helt opfyldes. Den får lov at stå i den afdæmpede glans, som årene har bidraget med.

Orgelet og alle epitafierne samt korgitteret er ligeledes

pakket ind og venter på at blive pakket ud, gjort rent og efterset. Bænkene og alt løst inventar er i depot og venter på at blive genopstillet på de gamle pladser.

Noget af det første som skulle ske i kirken var at fjerne det kokostæppe, som hidtil havde dækket gulvet. Herunder lå bræddegulvet fra 1840'erne, som absolut ikke havde mange flere år tilbage, hvis ikke man en dag skulle træde et ben igennem. Da brædderne og det dér under liggende 20 cm. sand var fjernet, kunne vi få en følelse af, hvordan det var at

komme ind i Sct. Olai Kirke for næsten to hundrede år siden. Der var fundamenter til forskelligt, som vi i dag har svært ved at regne ud, hvad de har været brugt til. Vi fornemmede de gamle stolestaders placering og store partier af det gamle munkestensgulv var bevaret i hovedskibets vestlige halvdel, med gravsten fra 15-16- og 1700-årene. Mange af kirkens gravsten fra sideskibene og koret blev i midten af 1800-årene taget op, slået i stykker og brugt i kirkens indgangspartier som billige gulvfliser, uden hensyn til deres historiske værdi. Under bræddegulvet var der

næsten overalt rester af de halv-søjler, som på vægge og piller har gået fra gulvet til hvælvenes gjordbuer. Dette gulv med munkesten i sildebens-mønster og med de eksisterende gravsten lagt på deres korrekte plads, er det nu menighedsrådet og arkitektens intentioner at tilstræbe i det nye gulv.

Under kalken på sydvæggen viste der sig spor af 9 private indgangsdøre. De stammer fra den tid, da byens fornemmeste borgerstand ikke yndede det sociale fællesskab i et almindeligt stolestade mellem andre medborgere, men havde sin egen private stol eller pulpitur og måske indgang dertil ude fra kirkegården gennem kirkens meter-tykke mure.

Kirkens nordside var det eneste tænkelige sted, vi kunne vente at finde spor af den ældste kirke, og Nationalmuseet blev tilkaldt. Det gav desværre ikke nye oplysninger, da århundreders gentagne begravelser inde i kirken havde slettet alle spor. Vi fandt dog under Oxekapellets dør trædestenen, fra 1200-årenes kirkes kvindeindgangsdør, som endnu lå på sin gamle plads.

Netop de mange begravelser, som i flere århundreder har stå-

et på i sådan en gammel bykirke, var en af årsagerne til, at pillernes fundament skulle efterses. Det blev gjort med stor forsigtighed, ved at de store syldesten, som var stablet sammen under pillerne, fik jorden i hulrummene kradset og støvsuget ud og erstattet med mørtel. Ved de gravearbejder kom der flere kister til syne fra 1600 og 1700-årene. Her fik museet så lejlighed til at studere, hvordan vore bysbørn begravede deres kære afdøde, for mere end 200 år siden.

Byens borgere har flittigt benyttet deres kirke også til deres sidste hvilested. På pladsen rundt om kirken, som i dag bruges til bl.a. parkeringsplads, lå Sct. Olai Urtegård, hvor talrige af borgerne fandt deres sidste hvilested. De borgere, som havde formue og position til det, kunne vælge at komme ind under gulvet inde i kirken, det kostede naturligvis noget mere, og helt oppe i koret var det forbeholdt byens absolutte spidser. Ønskede man tillige en sten på graven, steg prisen naturligvis endnu nogle dalere. De mest velhavende kunne vælge selv at lade bygge en gravkælder eller købe en, der var ledig. Her i disse gravkældre, hvoraf flere har udluftning

ud af kirkevæggen gennem de endnu eksisterende gravkælder-vinduer, som udefra ses rundt langs kirkemuren, har museerne hentet megen ny og overraskende viden.

Da gulvbrædderne var fjernet og alle 19 gravkældre lå åbne, havde man rig lejlighed til at iagttage kisternes udsmykning og tidligere tiders gravskikke. Udluftningen og det tykke sandlag under gulvet må have gjort sit til, at næsten alt var bevaret i en utrolig grad. De afdøde selv var i mange tilfælde bevaret, så ingen der kendte dem, kunne være i tvivl om genkendeligheden. Tekstil-

erne og parykkerne var bevaret, så man skulle tro de var lagt ned for nylig, og ikke for 200 – 250 år siden.

Det har aldrig været tradition i Danmark, at man systematisk undersøgte begravelser fra efter 1500-årene. Arkæologerne ved meget om begravelser i oldtiden. Ofte graves den ene gravplads ud efter den anden, eller tag bare de mange over-pløjede gravhøje fra sten- og bronzealderen. Men noget sådant har aldrig været tilfældet med den såkaldte »nyere tids« begravelser. Andre steder i verden ser man ganske anderledes på den sag. I Tyskland og England har

Forgyldt kistebeslag i bly.

man store undersøgelser af begravelser fra nyere tid og endog museer om emnet, de såkaldte sepulcrale museer. I Danmark har de manglende undersøgelser resulteret i, at vi intet ved om gravskikke fra 1500 og frem til midten af 1800-årene. Alt hvad vi ved om denne del af livet, skyldes erindringer, folketro, tilfældige overleveringer m. m. I Danmark har man ment, at undersøgelser af nyere tids grave – var et brud på gravfreden, vel vidende at gravfreden dengang var præcis den samme som i

dagens Helsingør, hvor freden og graven bortfalder efter 20 år. I Domkirken har vi mange eksempler på de såkaldte benkister, hvor man har samlet de tidligere begravede fra en gravkælder sammen, for at de skulle blive i deres kælder.

Når vi omhyggeligt undersøger en begravelse, opmåler, beskriver og registrerer vi for eftertiden – ja, så har enkelte sagt, at vi forstyrrer gravfreden, men det virker ulogisk, når samme personer ikke har indvendinger imod, at håndværkerne jager spaden gennem kisterne og spreder knogler og kranier til alle sider. Eller som et menighedsrådsmedlem udtrykte sig, åbner I ikke bare kisterne, fordi I er nysgerrige? Jo vel er vi nysgerrige – uden nysgerrighed ingen forskning og videnskab. Vi kunne vælge at sige, at begravelserne skal ligge urørte til evig tid, men vi ved også, at de sandsynligvis går til, når gulvets betonlag lægger sin tunge frakke der over. Sådan tænkte nok mange af kirkens folk, da vi gik i gang med undersøgelserne. Vi har imidlertid hele tiden løbende fortalt om de foreløbige resultater, og vi tror nok, de fleste nu er enige med os i, at det er enestående oplys-

9-årig pige i ligkjole.

Pige i ligkjole – med lommer!

ninger, vi har fået på trods af, at undersøgelserne kun blev udført ad hoc, idet der jo ingen tid eller penge var afsat i forhold til den igangværende renovering. Uden det gode samarbejde med kirkens præster, øvrige ansatte og menighedsråd, samt arkitekten for den store renovering og de forskellige håndværkere i kirken havde vore undersøgelser slet ikke kunnet gennemføres.

I alt regner vi med, at der er ca. 200 mumificerede lig i kirkens 19 murede gravkældre. Af dem

er 40-50 kister mere eller mindre undersøgt, når medtages Oxernes Kapel der er restaureret og undersøgt for ca. 10 år siden. Alle gravkældre og tilgængelige kister er opmålt og beskrevet, og sammen med kisteplader og andet kisteornamentik er det hele fotoregistreret. I alt er der taget ca. 2000 fotos, som alle er bevaret på CD-rom, således at de sammen med de almindelige negativer kan opbevares i kirkens og Helsingør Kommunes Museers arkiver. Kun en lille del, men dog en repræsentativ del af

Drengs kysse med kniplinger.

begravelserne er dermed undersøgt. Tekstilerne er opmålt, beskrevet af museets tekstilkyndige medarbejder og Nationalmuseets tekstilafdeling og tekstilkonservering. I alt har Helsingør Kommunes Museer lagt godt 1000 timers arbejde for en museumsinspektør, en registrator samt en volontør. Til videre bearbejdning og publicering søger museet 280.000 kr. fra Statens Museumsråds rådighedssum samt Carlsberg-fondet.

Til undersøgelsen havde vi stor hjælp af to antropologer, uni-

versitetslektor Pia Bennike fra Københavns Universitets Antropologiske Institut og forskningsprofessor Jesper Boldsen fra Odense Universitet. Begge er i gang med videre bearbejdning af de undersøgelser, som blev indhentet, mens arbejdet stod på i kirken. Der er målt legems-højder, hvis foreløbige resultater viser at kvindernes højde lå på omkring 145-150 cm og mændenes omkring 160 cm; enkelte var dog lidt højere. Der er undersøgt for tand sygdomme, forekomster af caries, tandsten, tandbylder og tandslid. En yng-

Kniplet ærmeblase omkring lille piges håndled.

re kvinde, der manglede tre fortænder i overmunden, havde fået indsat en »bro«, det er den ældste, der er konstateret i Danmark. En hel protese af det fineste elfenben med guldfjeder var lagt i en lille æske under en anden kvindes hovedpude og er nok også den ældste af sin art i Danmark. Der er undersøgt sygdoms-forhold, eksempler på gigt og urinsur gigt (podagra). Hvis analysen er rigtig, er det det tidligst sikre bevis i Danmark. Der er foretaget aldersvurderinger på baggrund af tandslid m. m., og der er udtaget DNA-analyser til

undersøgelse af familieligheder, samt gennemført sporstofanalyser m. m. Der er endvidere udtaget mindre dele, såsom knogledele, hår og hudprøver. Bemærkelsesværdig er de fine parykker, idet mændene næsten alle er begravet med paryk – enten den store allongeparyk fra begyndelsen af 1700-årene eller den lille fine Mozart-model fra århundredets sidste del.

Nationalmuseets naturvidenskabelige afdeling bidrager med undersøgelser af de mange tørrede blomster, som fandtes i

Mindreårig piges »jomfrukrone« af blomster i farvet silkepapir.

kisterne. I 1600-årene anvendtes høvlspåner i kisten, og man brugte at lægge små buketter af lavendler og rosmariner over den døde; af og til anvendtes blomster som underlag i hele kisten. I hovedpuderne brugte man ud over papirstrimler, et ual af tørrede planter – hvilke? Ja det er noget af det vi venter oplysninger om. Små piger er

begravet med jomfrukranse af tørrede blomster, blomster af silke og blomster af metal. De engelske familier blev i øvrigt

*Side 95 øverst:
»Jomfrukrone« i solvfiligran med perler og rubiner i smilt.*

*Side 95 nederst:
Spæd pige med »jomfrukrone«.*

begravet på et leje af klid – det var virkelig »the english Way of Death«. Kisten blev bestilt i England og fragtet til Helsingør.

I 1700-årenes første halvdel, pietismens tidsalder, ligger de døde med foldede hænder og indskrifterne på kistepladerne taler sit inderlige sprog og vidner om den enkeltes forhold til Gud. Begravelserne i den sidste halvdel af 1700-årene, rationalismens tidsalder er langt mere svulmende, det er også rokokkens tidsalder. Kistepladernes indskrifter handler da mere om den afdødes egne fortjenester

end forholdet til Gud. Dragterne fra den tid er ganske imponerende. Den franske konsul har ikke en bibel under sit gravleje – næh, såmænd et bind af Voltaires tragedier på fransk – måske hans yndlings-bog.

Nu er der støbt beton hen over det hele, så man får et stabilt underlag for det nye stengulv, der vil blive lagt, når kirkerummet er blevet kalket. Det har været en spændende tid, hver dag har givet nye oplevelser, og det er ikke mange beskåret dagligt at følge en så omfattende restaurering og at opleve sin kirke helt ind til dens inderste grundvold. Vi kan så, medens væggene bliver kalket og håndværkerne prøver på at få byggepladsen til at ligne gamle Sct. Olai igen, glæde os til gensynet med en kirke, hvor pillerne står sikkert på deres pladser og væggene er hvide, hvor varmen fungerer, hvor der er mere end 2 stikkontakter og højttaleranlægget og mange andre tekniske anordninger hjælper i den moderne hverdag. Sidst, men ikke mindst, glæder vi os til at se mennesker føle sig godt tilpas ved igen at søge Guds-huset, Helsingør Domkirke, Sct. Olai Kirke.

Året, hvor mange skibe kom i søen

Stiftsudvalget for det mellemkirkelige arbejde

Af landssekretær Birthe Willumsen

I det år, som nu rinder ud, har det Mellemkirkelige Stiftsudvalg beskæftiget sig med så forskellige emner som en indisk præst, som inderligt ønsker sig en Ph.D.-uddannelse i Danmark – og vold i det danske samfund. Spredningen er et udtryk for, at intet i menneskelivet er evangeliet fremmed.

Der kan være meninger om, at noget hører hjemme i kirken og dermed i menighedsrådets regi og andet ikke, men vi er i udvalget forvissede om bredden og det vidtfavnende i evangeliets budskab, og vi tager derfor fat på, hvad der falder for, enten inspirationen kommer fra Kirkernes Verdensråd eller fra det nære samfund.

Den indiske præst Reuben Mark henvendte sig sidste år med ønsket om et ophold i Danmark med henblik på studier. Vi aftalte derfor at skabe et

3 måneders ophold med besøg rundt i stiftet, og 10 sogne gik med. Opholdet er i skrivende stund netop færdigt, og vi har på tegnebrættet en skitse til, hvordan vi kan hjælpe ham videre mod det erklærede mål. Det vil man høre mere om. De 10 sogne er enige med os i, at Reuben Marks besøg har været en berigende oplevelse, og vi ønsker ham alt godt fremover.

Udvalget har af sin midte og med folk udefra nedsat et flygtningeudvalg, som arbejder med forholdet til vore nye medborgere. I årets løb har adskillige sogne tilmeldt tillidspersoner, som udvalget kan kontakte. Det har glædet os, at så mange er gået med i arbejdet, som vi finder særdeles væsentligt.

Kirkernes Verdensråd har igangsat, hvad man kalder Volds 10 året, og Det Mellemkirkelige Stiftsudvalg har udsendt

papirerne vedrørende sagen og bedt sognene reagere på det med egne erfaringer og mulige tiltag. Flere sogne har svaret, og det har vist sig, at voldsproblematikken ligger præster og menighedsråd lige så nær, som den ligger den øvrige del af offentligheden. Vi ved alle fra aviser og TV, at problemet er højaktuelt, og vi tror, at man skal vogte sig for at mene, at det kun er en sag for politi og retsvæsen. Er der tale om en almindelig forråelse af samfundet, er ingen nærmere end den,

der har hørt kærlighedens evangelium.

Midt i disse særlige ting er udvalget optaget af samtalen med kristne fra andre kirkesamfund. Vi er gået i gang med møder med hvert enkelt af de andre ét ad gangen, ligesom arbejdet med venskabsmenigheder også er en løbende opgave.

Udvalget går nu ind i sit sidste arbejdsår, og vi skal i løbet af det kommende år forberede valget. Hermed også en opfordring til at arbejde for opstilling af kandidater.

For at det må blive i Kristus

*Af sognepræst Henrik Jul Petersen,
formand for stiftsudvalget for ydre mission
i Helsingør stift*

»For at det må blive i Kristus, som det nu ved dåben er indpodet i ham.« Sådan lyder det i faddertiltalen ved hver eneste dåb i den danske folkekirke. To billeder: Et billede fra henholdsvis botanikken og teologien. Som grenen får næring og liv af stammen og bliver ét med stammen, sådan får den døbte næring og liv af at være inkorporeret i det opstandne Kristi legeme. Legemet er alle kristne, der søndag formiddag fremsiger troen: Vi tror på Gud Fader, Jesus Kristus, og Helligånden (måske med lidt tidsforskydning). Forældrene til det døbte barn skal oplære barnet i den kristne tro og bede for det, for at det må blive »i Kristus«. Det er kirkens opgave både for dem, der er indenfor og de der er udenfor – altså Ydre Mission.

Stiftsudvalget for ydre mis-

sion i Helsingør stift har i år eksisteret i 25 år og blev nedsat af daværende biskop Leer-Andersen og daværende sognepræst Jørgen V. Jensen ved Præstevang kirke. Målsætningen er, at påpege vigtigheden af, at alle både inden for og uden for kirken må høre og tage stilling til budskabet om Jesu død og opstandelse.

Stiftsudvalget består af repræsentanter fra missionselskaberne og menighedsrådsforeningerne i stiftet. Der afholdes et årligt stiftsstævne i en kirke i stiftet. I år fandt det sted i Præstevang kirke i Hillerød søndag d. 24. september. Stævnet knyttede til ved kirkens højmesse, hvor biskop Lise-Lotte Rebel prædikede. Efter en lettere frokost talte missionær Rikke Vestergaard fra Nigeria, udsendt af Sudanmissionen i 1965, om »At bygge en skole i

bushen«. I anledning af stifts-udvalgets 25 års jubilæum afsluttede Græsekoret med en meget inspirerende koncert, der understregede glæden i troen på Jesus Kristus.

Det er også målsætningen for stiftsudvalget at få oprettet provstikomiteer for ydre mission i alle stiftets provstier, som kan stimulere menighederne inden for provstierne til at gå sammen om et projekt. Der er

indtil dags dato kun Hillerød provstikomité i stiftet. I de ti år komiteen har eksisteret har man indsamlet 320.000,00 kr. til forskellige projekter.

I forbindelse med den nye menighedsrådsperiode 2000-2004 opfordrer stiftsudvalget alle menighedsråd i stiftet til at nedsætte et udvalg i menighedsrådet, som kan tage sig af ydre mission i sognet.

Helsingør Stifts Landemodeakt 2000

- I Ekstrakt af landemodefórhánderne 2000.
- II Love, bekendtgórelser, cirkulærer og cirkulærskrivelser udgáet frá Kirkeministeriet i 1999/2000.
- III Sjællands kapitelstakster for 1999.
- IV Til- og afgang i stiftets gejstlighed siden november 1999.
- V Ordinationer siden oktober 1999.
- VI Kurser for præster i 2000.
- VII Regnskab for Helsingør Stiftsfond for 1999.
- VIII Regnskab for 1999 for legat »Fiscus Ecclesiasticus« og »Nascous Legat«.
- IX Udnævnelser og afskedigelser i bispeembedet og stiftsóvrigheden.
- X Bispekontorets, stiftsóvrighedens, stiftskassererkontorets og stiftsfondens adresser m.v.
- XI De kgl. bygningspektører, bygningskonsulenter m.fl.
- XII Stiftets provster.

I

Helsingør Stifts landemodefórhándlíngér lórdág den 7. október 2000, kl. 9.00 í Vor Frúe Klóster

I forhándlíngérne deltog biskoppén, stiftámtmánden, stiftets próvster, stiftskontorchefén (kst.), stiftskassereren og stiftsfuldmægtíge. Forhándlíngérne blev gennemfórt í henhold til den údsendte dágsorden.

1 *Oriétering om:*

A afholdte kurser, arrangeret af biskoppén.

Stiftskursus for præster på Grundtvígs Hójskole í Hillerød, máj 2000. Deltagerantal ca. 100. Der var ros til foredrágholderne. Udgift for Stiftsfonden ca. 125.000 kr.

B Stiftsbógen.

Redaktionsúdválgét har dróftet indholdet af stiftsbógen for ár 2000 og rettet henvendelse til bidragsydere. Údsendes som sædvanligt í december máned.

C Stiftsbládet.

Bládet hvíler fortsat í síg selv gennem bidrag fra meníghedsrádene.

D Kirken í sommerlandet.

Pjecén gíver oplysning om gudstjenester og koncerter í kirkerne om sommerén í feríeomráderne og indeholder én kort omtale af kirkerne. Pjecén er efterspurgt og údsendes som hidtil.

E Údválg nedsat af landemódet.

a. Religionspædagogísk údválg.

Biskoppén og P.H. Bartholin oríenterede om, at der nu í tilslutning til tidlígere dróftelser har víst síg mulighed for at ansætte to religionspædagogíske konsulenter med henblik på udvikling af den kirkelíge undervisning og samarbejdet mellem kirke og skole.

Sognepræst ved Frederíksborg Slotssogn, Christina Smith er ansat som religionspædagogísk konsulent, særlígt med henblik på Frederíksborg Amt.

Efterfólgende víl én religionspædagogísk konsulent, der særlígt skal

dække Københavns Amt, blive ansat med tilknytning til Herstedvester Sogn.

Landemodet nedsatte et religionspædagogisk udvalg, der bl.a. skal udstikke rammerne for de religionspædagogiske konsulenter virke i Helsingør Stift. Udvalget, der træder i stedet for det nedlagte undervisningsudvalg, fik følgende sammensætning:

Provst P.H. Bartholin, Hillerød
Lektor Rose Maria Bering-Jensen, Gentofte
Sognepræst Elisabeth Dons Christensen, Holte
Sognepræst Ole Hultberg, Albertslund
Domprovst Per Rysgaard Jensen, Helsingør
Sognepræst Helle Theill Jensen, Rødovre
Centerleder Torben Hartvig Olsen, Fredensborg.

Endvidere tilknyttede de 2 religionspædagogiske konsulenter til udvalget.

b. Udvalget for Ydre Mission.

I september 2000 blev der afholdt 25-års jubilæumsstævne i Præstevang Kirke.

2. Redegørelse vedrørende stiftsmidlerne.

Stiftskassereren gennemgik det udsendte materiale. Stiftsmidlerne beløber sig nu til godt 168 mill. kr.

Kirkeministeriet har meddelt, at fællesfondens underskud skal dækkes ved optagelse af lån på 58 mill. kr. i stiftsmidlerne – i stedet for en forhøjelse af landskirkeskatten. Biskoppen pointerede i denne forbindelse, at bispekollegiet ikke – som anført af Kirkeministeriet – har foreslået en sådan model.

Stiftamtmanden savnede en nærmere redegørelse fra Kirkeministeriet om lovhjemlen.

Helsingør Stift har ikke mulighed for at afgive midler – og kan heller ikke give afkald på de 9 mill. kr., der er udlånt til Københavns Stift.

3. Regnskaber

A. *Nascous Legat og Fiscus Ecclesiasticus.*

De udsendte reviderede regnskaber blev godkendt.

Der har ikke været legatuddelinger i 1999 eller 2000.

B. *Helsingør Stiftsfond.*

Det udsendte reviderede regnskab blev godkendt.

4. *Stiftets struktur.*

Følgende vil blive drøftet på provstemøde: Den præstelige betjening af Helsingør Stift, udvalg, konferencer, samarbejde med distriktsforeningerne, evt. provstideling samt forslaget om stiftsdeling (Grunnets rapport).

5. *Forenklingsudvalgets delbetænkning.*

Drøftes på provstemøde.

6. *Kriseberedskabet i Frederiksborg Amt.*

Drøftes på provstemøde.

7. *Det dansk-skånske samarbejde.*

Drøftes på provstemøde.

8. *DNK.*

Drøftes på provstemøde.

9. *Helsingør Stifts 40-års jubilæum.*

Drøftes på provstemøde.

10. *Provstirevisionskontrakter.*

Skriftlig orientering er udsendt.

11. *Samarbejdsaftalen vedr. domkirkenes restaurering.*

Kirkeministeriet har godkendt en 3-årig forlængelse af samarbejdsaftalen. Aftalen skal herefter på ny forelægges for provstiudvalgene.

12. *Kursusdag for nyvalgte provstiudvalgsmedlemmer.*

Det er tidligere aftalt, at kurset afholdes onsdag den 9. maj 2001 fra kl. 15.00. Drøftes nærmere på bl.a. provstemøde.

13. *Efteruddannelse for præster og provster.*
Drøftes på provstemøde.
14. *Provstemøde(r).*
Næste provstemøde afholdes onsdag den 22. november 2000, kl. 9.30.
På dette møde blev provsterne Karen Mogensen og Chr. P. Jensen valgt til Stiftsfondens bestyrelse for den nye 4-årige periode. Provst Knud Andersen blev valgt til suppleant.
15. *Valg af næste års prædikant.*
Provsten for Gentofte Provsti.
Suppleant: Provsten for Hillerød Provsti.
16. *Eventuelt.*
Provsterne efterlyste klare retningslinier for, hvorledes forskellige udgifter til provstikonventer og lignende møder for provstiets præster skal konteres. Hidtil har Stiftsfonden efter ansøgning dækket udgifter op til 4.000 kr. årligt.

Grete Bøje nævnte, at det på Provsteforeningens årsmøde blev sagt, at udgifter vedrørende disse møder kan afholdes af fællesfonden.

Undersøges af Stiftsadministrationen og drøftes videre i Stiftsfondens bestyrelse og på provstemøde. Spørgsmålet har også sammenhæng med præsters efteruddannelse generelt.

II

Love, bekendtgørelser, cirkulærer m.v. fra Kirkeministeriet m.fl. i det siden sidste landemøde forløbne år (1999/00)

- 15/11 1999 Kirkeministeriet, cirkulæreskrivelse om særlige feriefridage til præster i folkekirken.
- 22/11 1999 Kirkeministeriet, cirkulære om befordringsgodtgørelse til sognepræster – regulering af de faste befordringsgodtgørelser.
- 25/11 1999 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende rådighedsbeløbets størrelse som følge af prisudviklingen.
- 29/11 1999 Kirkeministeriet, cirkulæreskrivelse om særlige feriefridage til kirke- og kirkegårdsfunktionærer.
- 19/12 1999 Kirkeministeriet, rettelse til cirkulæreskrivelse af 29/11-99 om særlige feriefridage til kirke- og kirkegårdsfunktionærer.
- 16/12 1999 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende udbedring af skader som følge af orkanen.
- 20/12 1999 Kirkeministeriet, lov om ændring af lov om valg til menighedsråd, lov om medlemskab af folkekirken, kirkelig betjening og sognebåndsløsning og lov om folkekirkens økonomi.
- 11/1 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om satser pr. 1. januar 2000 for benyttelse af eget befordringsmiddel.
- 28/1 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om gennemførelse af DNK-dataverificering.
- 1/2 2000 Kirkeministeriet, rapport fra arbejdsgruppen vedrørende forflyttelse af præster.
- 4/2 2000 Helsingør Stiftsovrighed, nye regler vedrørende dagpengerefusion i forbindelse med sygdom.
- 10/2 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om kvoteberegning (minimumskvoter) for visse kirke- og kirkegårdsfunktionærer.
- 14/2 2000 Kirkeministeriet, skrivelse om at bidrag for brug af tjeneste- og lejeboliger med virkning fra 1. juni 2000 forhøjes med 2,2 %.
- 15/2 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om løn- og ansættelsesvilkår for sognemedhjælpere.
- 22/2 2000 Kirkeministeriet, bekendtgørelse om menighedsråds medvirken ved ansættelse i præstestillinger m.m.

- 1/3 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om ændring af cirkulære om gruppe-
pelivsordning for visse kirke- og kirkegårdsfunktionærer.
- 1/3 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om ændring af graveraftalens § 3,
stk. 3, og ændring af cirkulære om beregning af beskæftigelses-
graden for gravere m.v.
- 9/3 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om valg til menighedsråd den 14.
november 2000.
- 24/3 2000 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende procentregulering af
diverse tillæg til provster og præster.
- 30/3 2000 Kirkeministeriet, vejledning om funktions- og kvalifikations-
tillæg til sognemedhjælpere.
- 6/4 2000 Kirkeministeriet, cirkulærskrivelse om folkekirkens budgetter
for 2001.
- 7/4 2000 Kirkeministeriet, cirkulærskrivelse om ændring af cirkulær-
skrivelse af 11. juli 1997 om uddannelse af kirketjenere.
- 11/4 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om satser pr. 20. marts 2000 for
benyttelse af eget befordringsmiddel.
- 14/4 2000 Kirkeministeriet, vejledning om bekendtgørelse om menig-
hedsråds medvirken ved ansættelse i præstestillinger m.m.
- 15/5 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om omklassificering af visse kir-
ketjenerstillinger.
- 16/5 2000 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende Finansministeriets cir-
kulære om regulering af satser for fradrag i tjenestemænds løn
for naturalydelse.
- 29/5 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om særlige feriefridage til præster
i folkekirken.
- 29/5 2000 Kirkeministeriet, cirkulærskrivelse om særlige feriefridage til
kirke- og kirkegårdsfunktionærer.
- 30/5 2000 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende fotokopiering af sal-
metekster fra forslag til ny salmebog.
- 30/5 2000 Kirkeministeriet, orientering til menighedsråd vedrørende
forsikringsudgifter i forbindelse med orkan i december
1999.
- 30/5 2000 Kirkeministeriet, pjece vedrørende ukrudtsbekæmpelse på
kirkegårde.
- 30/5 2000 Kirkeministeriet, »katalog over stormfaldsskademuligheder«
samt brev fra Indenrigsministeriet om »orientering om fri-
tagelse for grundskyld af skovejendomme, der har lidt skade
på træbestanden«.
- 26/6 2000 Kirkeministeriet, orientering om efterløn, tjenestemandspen-
sion og menighedsrådsarbejde.

- 30/6 2000 Kirkeministeriet. Forenklingsudvalgets Delbetænkning I (Delbetænkning nr. 1386/2000).
- 10/7 2000 Kirkeministeriet, cirkulærskrivelse om ændring af cirkulærskrivelse af 24. juni 1991 om pensionsordning for tjenestemandslignende ansatte i folkekirken under Statstjenestemændenes Centralorganisation II (CO II).
- 11/7 2000 Kirkeministeriet, meddelelse om legalisering af attester til brug i Grønland og udlandet.
- 18/7 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om satser pr. 1. august 2000 for benyttelse af eget befordringsmiddel.

III

Kapitelstakster

Kapitelstaksten for 1999 beregnet til 75,49 kr. pr. 100 kg. hvede og til 84,73 kr. pr. 100 kg. byg.

IV

Til- og afgang i stiftets gejstlighed siden 1. oktober 1999

Ansættelser:

Pastor Andreas Skjoldborg Knudsen er ansat som sognepræst i Vestervang Pastorat fra den 1. november 1999.

Pastor Anne E. Nielsen er ansat som konstitueret sognepræst i Værløse Pastorat 1. november 1999.

Pastor Jes Henrik Hock er ansat som konstitueret deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Ledøje- Smørum Pastorat fra den 1. november 1999.

Pastor Tine Baarts Andsager ansat som sognepræst K/B i Sengeløse Pastorat fra d. 1. november 1999.

Pastor Hanne Lundsgård er ansat som sognepræst K/B i Tjæreby-Alsonderup Pastorat fra den 1. december 1999.

Pastor Jens Anker Jørgensen er ansat som sognepræst K/B i Ølstykke Pastorat fra den 1. december 1999.

Pastor Pia Niebuhr er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Ramløse-Annisse Pastorat fra den 15. december 1999.

Pastor Jens Bach Pedersen er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Ballerup og Pederstrup Pastorater fra den 1. januar 2000 .

Pastor Birgitte Thyssen er ansat som sognepræst i Mørkhøj Pastorat fra den 1. februar 2000.

Pastor Eva Graff Mikkelsen er ansat som sognepræst i Farum Pastorat fra den 1. februar 2000.

Pastor Frits Gammelgaard Jensen er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Gerlev-Dråby Pastorat fra den 15. februar 2000.

Pastor Arne Kristoffersen er ansat som sognepræst i Brøndbyvester Pastorat fra den 1. april 2000.

Pastor Anne Marie Lund er ansat som sognepræst i Præstevang Pastorat fra den 1. maj 2000.

Pastor Mette Enevold er ansat som sognepræst i Lundtofte Pastorat fra den 1. august 2000

Pastor Ove Kollerup Nielsen er ansat som sognepræst K/B i Brøndbyøster Pastorat fra den 15. august 2000.

Pastor Jørgen Degn Bjerrum er ansat som sognepræst i Glostrup Pastorat fra den 1. september 2000.

Pastor Hanne Storebjerg er ansat som konstitueret hjælpepræst i Gurre-Tikøb Pastorat pr. 1. april 2000.

Pastor Nia Schulín-Zeuthen er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Vejby-Tibirke Pastorat fra den 15. juli 2000 .

Pastor Karen Margrethe Evald er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Herstedøster Pastorat fra den 1. september 2000.

Pastor Niels Vincent Grunnet er ansat som hjælpepræst i Nærum og Gl. Holte Pastorater fra den 1. september 2000.

Pastor Jens Bærentzen er ansat som sognepræst i Karlebo Pastorat fra den 1. september 2000.

Provst Grete Bøje Ny Holte, sognepræst K/B i Ny Holte Pastorat er ansat som provst i Kgs. Lyngby Provsti den 1. maj 2000.

Afsked:

Sognepræst K/B i Tjæreby-Alsønderup Pastorat Palle Højland har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. november 1999.

Sognepræst K/B i Ølstykke Pastorat Kjeld Hartvig har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. november 1999 .

Deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Herstedøster Pastorat Niels Simonsen har efter ansøgning fået bevilget afsked den 31. marts 2000.

Sognepræst K/B i Brøndbyøster Pastorat Søren Abildstrup har efter ansøgning fået bevilget afsked den 31. maj 2000 .

Sognepræst i Lundtofte Pastorat Bent Sørensen har efter ansøgning fået bevilget afsked den 31. juli 2000 .

Sognepræst K/B i Helsing-Valby Pastorat Bent Boisen har efter ansøgning fået bevilget afsked den 31. juli 2000.

Deltidsbeskæftiget hjælpepræst Birgitte Munch Thye i Ledøje-Smørum Pastorat har efter ansøgning fået bevilget afsked den 31. juli 2000.

Sognepræst K/B i Skovshoved Pastorat Ole Christiansen har efter ansøgning fået bevilget afsked den 31. august 2000.

Sognepræst K/B i Skibby Pastorat Eskild Rousing Kragelund har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. september 2000

Sognepræst Pia Christiansen i Mørkholm Pastorat har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. september 2000.

Provst Lis Rechendorff, sognepræst K/B i Nærum Pastorat har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. april 2000.

Fraflytning:

Sognepræst i Præstevang Pastorat Søren Sivers er ansat i Københavns Stift pr. 1. december 1999.

Sognepræst i Brøndbyvester Pastorat Fritse Steiner-Johnsen er ansat i Fyens Stift pr. 1. december 1999.

Sognepræst i Karlebo Pastorat Ole Backer Mogensen er ansat i Københavns Stift pr. 1. juni 2000.

Forflytninger inden for Stiftet

Sognepræst i Lyng-Uggelose Pastorat Annemarie Lund er blevet ansat som sognepræst K/B i Præstevang Pastorat den 1. maj 2000.

Deltidsbeskæftiget hjælpepræst Marianne Jensen-Broby Lausten i Vejby-Tibirke Pastorat er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Maglegaard Pastorat fra den 1. maj 2000.

Deltidsbeskæftiget hjælpepræst Pia P. Kirkegaard i Nærum Pastorat er ansat som sognepræst K/B i Nærum Pastorat den 1. maj 2000.

V

Ordinationer siden oktober 1999

1999:

Søndag den 19. december 1999 ordineredes i Helsingør Domkirke:

Cand. theol. Pia Niebuhr.

Cand. theol. Jens Bach Pedersen

Cand. theol. Anne E. Nielsen

2000:

Søndag den 13. august 2000 ordineredes i Sct. Mariæ Kirke:

Cand. theol. Ove Kollerup Nielsen.

Cand. theol. Jørgen Degn Bjerrum.

Cand. theol. Niels Vincens Grunnet.

Søndag den 1. oktober 2000 ordineredes i Sct. Mariæ Kirke:

Cand. theol. Eva-Maria Schwarz

Kursus for præster i Helsingør stift 2000

Grundtvigs Højskole:

The Return of ?

– Når det gamle bliver det nye, og det nye gør os gamle – et tidsbillede.

22. maj:

Professor Hans Jørgen Schantz: »Opgør med moderniteten«.

Programdirektør Klavs Birkholm: »Hvorfor er konservatismen det nye?«

Film: »Eyes Wide Shut« af Stanley Kubrick.

23. maj:

Morgensang i Ullerød kirke ved domprovst Per Rysgaard Jensen

Lektor Niels Grønkjær: »Den vrede Gud«.

Lektor Jørgen I. Jensen: »Anelser om en ny national og politisk teologi for at undgå moraliseringer og projekter«.

Koncert i Ullerød kirke: Madrigalkoret Vox Temporis. Dirigent Jørgen I. Jensen.

24. maj:

Morgensang i Ullerød kirke ved sognepræst Per Koefoed Nielsen.

Politisk kommentator Ralf Pittelkow: »Virkeligheden er ikke, hvad den har været«.

Lektor Jens Erik Kristensen: »Folkekirken og præsteembedet i moderniserings malmstrømme«.

VII

Helsingør Stiftsfond

Resultatopgørelse 1999

Regnskabet er rundet op til hele kr.

INDTÆGTER:

Bidrag fra Menighedsråd	216.120
Diverse indtægter.....	1.230
Rente	6.574
Indtægter i alt	<u>223.923</u>

UDGIFTER

Tilskud til aktiviteter.....	41.915
	<u>(41.915)</u>

LANDEMODE

Indbetalt af deltagerne til Landemodet	97.495
Honorar for foredrag m.v.	7.324
Trykning af indbydelser.....	2.750
Trykning af sange m.v.	2.000
Halleje	14.500
Café Hal	107.128
Taxa.....	976
Landemode i alt	<u>(37.183)</u>

STIFTSBOG 1998

Indbetalt af menighedsråd til Stiftsbogen	100.665
Landemodeakt, indbetalt af stiftet	14.000
Trykning	94.854
Stiftsbog i alt	<u>19.811</u>

KIRKEN I SOMMERLANDET

Indbetalt af menighedsråd til Kirken i Sommerlandet	8.950
Trykning	11.200
Kirken i sommerlandet i alt.....	<u>(2.250)</u>

BISTRUPKURSET

Deltagerbetaling til Bistrupkurset	2.800
Honorarer.....	18.390
Diverse udgifter	7.485
Bistrupkurset i alt.....	<u>(23.075)</u>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

Deltagerbetaling til Grundtvigs Højskole.....	24.750
Honorarer.....	15.395
Udgifter til underholdning.....	4.800
Udgifter vedrørende gudstjeneste	1.800
Regning fra Højskolen.....	124.550
Diverse udgifter	3.886
Grundtvigs Højskole i alt.....	<u>(125.681)</u>

ANDRE UDGIFTER

Kørselsgodtgørelse	1.621
Revision	10.000
Porto og gebyrer.....	90
Diverse udgifter	225
Andre udgifter i alt	<u>(11.935)</u>
Udgifter i alt	<u>(222.228)</u>
Overskud	<u>1.696</u>

Balance 31. december

AKTIVER

Girokonto	216.277
Tilgodehavende beløb	1.252
Periodeafgrænsningsposter	5.000
Aktiver i alt	<u>222.529</u>

PASSIVER	
Egenkapital primo	210.308
Årets overskud	1.696
Egenkapital ultimo	<u>212.004</u>
Skyldige beløb	6.285
Periodeafgrænsningsposter	4.240
Passiver i alt	<u>222.529</u>

Noter til årsregnskabet

TILSKUD TIL AKTIVITETER

Ydre mission. Porto vedr. udsendelse af program for stævne ved Islebjerg Kirke	375
Provstikonvent, Rødovre-Hvidovre Provsti.....	2.000
EDB-udstyr til Stiftsbladets redaktør.....	15.000
Per Lyk-Jensen, konference for udviklingshæmmede og kirke	350
Honorar Jesper Strange, foredrag på det udvidede provstemøde i Liseleje	2.479
Rie Graff Nielsen, tilskud til konvent for præstægtefæller...	750
Inga Cassias, dækning af rejseomkostninger i Folkekirkens Mission.....	203
Henrik Jul Petersen, rejseomkostninger til årsmøde i Folkekirkens Mission.....	364
Organist Henning Nielsen, studierejse til England	2.000
Trykning af foldere, stiftsstævne i Avedøre Kirke, Ydre Mission	1.025
Porto vedr. udsendelse af program, stiftsstævne i Avedøre Kirke, Ydre Mission.....	384
Annette Bronnum Nysted, deltagelse i Dialog-Forum	700
Folkekirkens Ungdomskor, landsstævne på Sjælland.....	10.000
Præsterne ved Avedøre Kirke, studiedag.....	3.000
Gladsaxe-Herlev Provsti, provstikonvent for præster og ægtefæller	2.000
Henning Nabe-Nielsen, supervision/samtalevejledning for institutionspræster	1.285
I alt.....	<u>41.915</u>

VIII

Fiscus Ecclesiasticus *Regnskab for perioden 1. januar 1999-31. december 1999*

Resultatopgørelse

Indtægter:

Renter af disponible midler, konto nr. 3700132730	5.08
Renter af kapitalkonto, konto nr. 3946044970	34.81
Renter af obligationer, depot nr. 3002608316	3540.00
Aktieudbytte, depot nr. 3002608316	1974.50
<hr/>	<hr/>
Indtægter i alt	5554.39

Udgifter:

Handelsrenter	-113.82
Forvaltningsgebyr, incl. moms	-309.03
<hr/>	<hr/>
Udgifter i alt	-422.85
Udbytteskat	-493.63

Til disposition:

Årets overskud	4637.91
Overskud overført fra foregående år	13226.37
<hr/>	<hr/>
Resultat	17864.28

Status

Aktiver:

Bunden kapital	
Kapitalkonto, konto nr. 3946044970.....	100.24
Obligationsbeholdning, depot nr. 3002608316.....	0.00
Investeringsbeviser, depot nr. 3002608316	70636.84
	<hr/>
Bunden kapital i alt	70737.08
Disponible midler, konto nr. 3700132730.....	17864.28
	<hr/>
Aktiver i alt	88601.36

Passiver:

Disponibel egenkapital.....	17864.28
Bunden egenkapital	70737.08
	<hr/>
Passiver i alt	88601.36

HELSINGØR STIFTS BISPEEMBEDE, den 21. september 2000.

Nascous Legat

Regnskab for perioden 1. januar 1999-31. december 1999

Resultatopgørelse

Indtægter:

Renter af disponible midler, konto nr. 3700132803	1.69
Renter af kapitalkonto, konto nr. 3946044989	28.42
Renter af obligationer, depot nr. 3002608405.....	2984.50
Aktieudbytte, depot nr. 3002608405.....	1713.25
	<hr/>
Indtægter i alt	4727.86

Udgifter:

Handelsrenter	-119.33
»Forvaltningsgebyr, incl. moms«.....	-262.67
	<hr/>
Udgifter i alt.....	-382.00
	<hr/>
Udbytteskat	-428.31

<i>Til disposition:</i>	
Årets overskud	3917.55
Overskud overført fra foregående år	3913.70
Resultat	<u>7831.25</u>

Status

Aktiver:

Bunden kapital	
Kapitalkonto, konto nr. 3946044989	81.16
Obligationsbeholdning, depot nr. 3002608405	1400.00
Investeringsbeviser, depot nr. 3002608405	61290.74
Bunden kapital i alt	62771.90
Disponible midler, konto nr. 3700132803	<u>7831.25</u>
Aktiver i alt	70603.15

Passiver:

Disponibel egenkapital	7831.25
Bunden egenkapital	<u>62771.90</u>
Passiver i alt	70603.15

HELSINGØR STIFTS BISPEEMBEDE, den 21. september 2000

IX

Udnævnelser og afskedigelser i bispeembedet og stiftsøvrigheden m.m.

Kontorfuldmægtig Anne Reenberg er efter ansøgning meddelt afsked pr. 1. oktober 2000.

Overassistent Heidi Lionett er pr. 1. september 2000 ansat som overassistent ved Helsingør Stiftsadministration.

Overassistent Karen Olesen er pr. 1. oktober 2000 udnævnt til kontorfuldmægtig ved Helsingør Stiftsadministration.

Stiftskontorchef, cand. jur. Birgit Nielsen er meddelt afsked pr. 31. december 2000.

Cand. jur. Anne Sophie Hilbard er konstitueret som stiftskontorchef fra den 10. april 2000.

X

Adresser

STIFTSADMINISTRATIONEN:

Helsingør stifts bispekontor:
Biskop Lise-Lotte Rebel
Vor Frue Kloster
Hestemøllestræde 3 A,
Postboks 109
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 35 00
Fax.: 49 21 35 16

Helsingør stiftsovrighed og stiftskassererkontor:
Kst. stiftskontorchef Anne Sophie Hilbard
Stiftskasserer Niels Rademacher
Stiftsfuldmægtig Thorkil Bo Jørgensen
Stiftsfuldmægtig Carsten Kruse Olsen
Vor Frue Kloster
Hestemøllestræde 3 A
Postboks 109
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 35 00
Fax.: 49 21 35 16

Stiftamtmand:
Christian Trønning
Amtsgården
Trollesminde Kontorpark
Roskildevej 10 A
3400 Hillerød

Helsingør Stiftsfond:
Formand: Biskop Lise-Lotte Rebel
Kasserer: Niels Rademacher
Helsingør Stift
Hestemøllestræde 3 A
Postboks 109
3000 Helsingør

XI

A. *Tilsynsførende arkitekter:*

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt Jens Fredslund (Frederiksborg amt)
Erik Møllers tegnestue A/S, Indiavej 1, Sdr. Frihavn, 2100 København
Ø, tlf.: 35 43 96 90.

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt Johan Fogh, (Københavns amt),
Kulsviervej 150, 2800 Lyngby, tlf.: 45 93 40 20.

B. *Bygningskonsulenter:*

Arkitekt maa. Per Axelsen, Blågårdsstræde 8 F, 4000 Roskilde,
tlf.: 46 36 88 44. (Københavns amt).

Arkitekt maa. Gert Ingemann, Arkitektkontoret »Møllen« A/S, -
Stengade 75, 3000 Helsingør, tlf.: 49 20 00 55. (Frederiksborg amt).

C. *Præstegårdskonsulent:*

Agronom Kristian Rasch Gam, Valhøjs Allé 34, 2610 Rødovre,
tlf.: 36 70 38 38.

D. *Kirkegårdskonsulent:*

Landskabsarkitekt Torben Michelsen, Krøjerup Overdrev 12,
4180 Sorø, tlf.: 57 83 25 77.

E. *Klokkekonsulent:*

Organist Erik Kure, Kingosvej 19, Hornborg, 8762 Flemming,
tlf.: 76 27 01 50

F. *Orgelkonsulent:*

Organist H. Hildebrandt-Nielsen, Frederiksdal Allé 15, 7800 Skive,
tlf.: 97 52 15 14.

G. *Varmekonsulent:*

Professor, civilingeniør Vagn Korsgaard, Donsevej 2, 2970 Hørsholm,
tlf.: 48 28 01 04.

XII

Stiftets provster

Helsingør domprovsti

Domprovst Per Rysgaard Jensen
Slotsvej 2
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 02 00

Høje Taastrup provsti

Provst Karen Mogensen
Torslundevej 147
2635 Ishøj
Tlf.: 43 99 16 28

Gladsaxe-Herlev provsti

Provst Kjeld Kure
Tvedvangen 169
2730 Herlev
Tlf.: 44 91 71 71

Ballerup-Værløse provsti

Provst Merete Hansen
Skandrups Allé 36
3500 Værløse
Tlf.: 44 98 64 44

Rødovre-Hvidovre provsti

Provst Claus Bjerregaard
Hvidovre Kirkeplads 3
2650 Hvidovre
Tlf.: 36 75 01 65

Fredensborg provsti

Provst Chr. P. Jensen
Birkebakken 11
3460 Birkerød
Tlf.: 45 81 08 88

Kgs. Lyngby provsti

Provst Grete Bøje
Rønnebærvej 51
2840 Holte
Tlf.: 45 42 12 80

Hillerød provsti

Provst Poul H. Bartholin
Selskovvej 42
3400 Hillerød
Tlf.: 48 24 90 50

Gentofte provsti

Provst Peter Balslev-Clausen
Margrethevej 11 B
2900 Hellerup
Tlf.: 39 62 45 16

Frederikssund provsti

Provst Knud Andersen
Kongensgade 21 B
3550 Slangerup
Tlf.: 47 33 91 34

Glostrup provsti

Provst Fred Andersen
Vallensbæk præstegård
2625 Vallensbæk
Tlf.: 43 64 90 66

Frederiksværk provsti

Provst Werner Dag Ussing
Græsted Hovedgade 6
3230 Græsted
Tlf.: 48 39 10 57